

SIHTASUTUS LÄÄNEMAA

LÄÄNE MAAKONNA ARENGUSTRATEEGIA

2035+

HAAPSALU, JAANUAR 2019

SISUKORD

1	Sissejuhatus.....	3
2	Lühendid	4
3	Läänemaa üldandmed	5
4	Visioon ja strateegilised eesmärgid aastaks 2035+	8
5	Lähteolukorra kirjeldus ja arenguvajadused	10
5.1	Elukeskkond	10
5.1.1	Looduskeskkond	12
5.1.2	Haridus	18
5.1.3	Sotsiaaltoetused ja tervishoid	22
5.1.4	Rahvatervis	28
5.1.5	Kultuur	31
5.1.6	Kodanikuühiskond.....	35
5.1.7	Sport	37
5.1.8	Siseturvalisus.....	40
5.1.9	Noorsootöö	45
5.1.10	Era- ja avaliku sektori teenused	46
5.2	Tehniline taristu ja ühistransport.....	48
5.2.1	Transpordiühendused	49
5.2.2	Ühistransport.....	55
5.2.3	Taristu ja ettevõtlusalad	56
5.3	Majanduskeskkond.....	61
5.3.1	Ettevõtlus ja tööhõive	62
5.4	Külastuskeskkond.....	69
6	Ühishuvid naabermaakondadega	74
7	Maakonna ruumilise arengu põhijooned	75
8	Seosed teiste arengudokumentidega.....	76
9	Mõõdikud	78
10	Seire.....	79

1 SISSEJUHATUS

Lääne maakonna arengustrateegia on pikaajaline ning tulevikku suunatud plaan. Strateegia sõnastab tulevikupildi ehk visiooni ja eesmärgid, kuhu Läänemaa soovib jõuda aastaks 2035+. Dokument toob välja maakonna probleemid ja pakub nendele lahenduse - kokkulepe, millisena läänlased soovivad näha oma elu-, loodus- ja majanduskeskkonda. Sisendiks on võetud Lääne maakonnaplaneering 2030+, kohalike omavalitsuste ja maakonnatasandi valdkondlikud arengukavad. Strateegia eesmärgid on seatud aastaks 2035+, mis tähendab, et täna seatud eesmärgid tuleb täita aastaks 2035 või vajadusel koostada uus strateegia, et muuta suunda vastavalt muutunud oludele. Seiret strateegiliste eesmärkide täitmise üle tehakse kord aastas.

Arengustrateegiale lisaks on koostatud eraldiseisva dokumendina tegevuskava, mis kajastab planeeritavaid tegevusi ja investeeringuid vähemalt neljaks järgnevaks eelarveaastaks.

Dokument kirjeldab hetkeolukorda ning analüüsib valdkondade kaupa väljakutseid, püstitades valdkondade eesmärgid. Teemavaldkonnad on jaotatud alljärgnevalt:

- elukeskkond – strateegiline teemavaldkond, mis käsitleb rahvastiku arengut ja sotsiaalset keskkonda (sh haridust, kultuuri, sotsiaalset taristut, rahvatervist, siseturvalisust, noorsootööd), haldust jt avalikke teenuseid, elukeskkonda (sh looduskeskkonda) ning vabaühendustega seonduvat;
- tehniline taristu ja ühistransport – strateegiline valdkond haarab tehnilise taristu, sh transpordi valdkonnas ja selle haakuva ühistranspordi temaatika kui ka energeetika-, keskkonna- ja infotehnoloogia taristu;
- majanduskeskkond – strateegiline teemavaldkond haarab ettevõtluse ja majanduskeskkonna arenguga seonduva, sh tööhõive temaatika;
- külastuskeskkond – strateegiline teemavaldkond käsitleb turismisektori arengut.

Iga valdkonna alla on toodud tabeli kujul ülevaade valdkonna arengusuundadest:

- väljakutsed – praeguse olukorra kirjeldus;
- võimalused – praegune võimekus selle väljakutse lahendamiseks;
- eesmärgid – tegevused väljakutse lahendamiseks;
- arengu-, tegevussuunad – konkreetsed tegevused eesmärgi saavutamiseks.

2 LÜHENDID

EAS – Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus

EL – Euroopa Liit

ETTK – Läänemaa esmatasandi tervisekeskus

HKHK – Haapsalu Kutsehariduskeskus

HNRK – Sihtasutus Haapsalu Neuroloogiline Rehabilitatsioonikeskus

HTM – Haridus- ja Teadusministeerium

HÕFF – Haapsalu Õudus- ja Fantaasiafilmide Festival

KKLM – MTÜ Kodukant Läänemaa

KOV – kohalik omavalitsus

LEADER – *Liaison entre actions de développement de l'économie rurale* (tõlkes seosed maamajandust arendavate tegevuste vahel)

MNT – Maanteeamet

MTA – Maksu- ja Tolliamet

MTN – Läänemaa Turvalisuse nõukogu

PERH – Sihtasutus Põhja-Eesti Regionaalhaigla

PEÜTK – MTÜ Põhja-Eesti Ühistranspordikeskus

PPA – Politsei- ja Piirivalveamet

RMK – Riigimetsa Majandamise Keskus

SAL – Sihtasutus Läänemaa

SALMH – Sihtasutus Läänemaa Haigla

TEREKK – Tervisedenduse ja Rehabilitatsiooni Kompetentsikeskus

TK – Eesti Töötukassa Läänemaa osakond

TLÜ HK – Tallinna Ülikooli Haapsalu kolledž

TTSK – Turismi- ja Tervisespordikeskus

ÕE – õpilasesindused

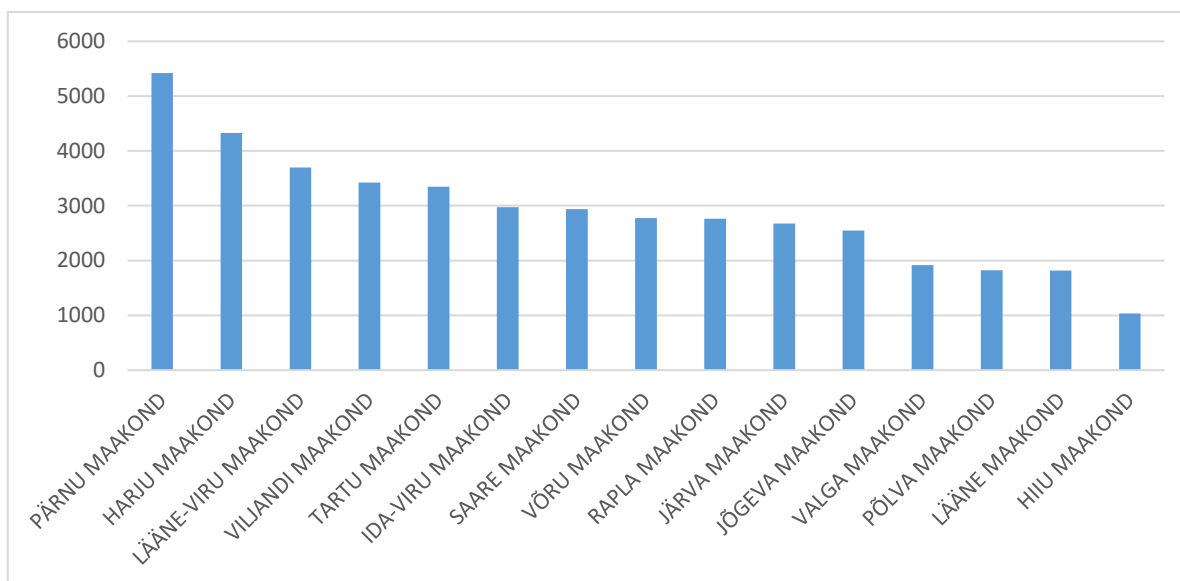
3 LÄÄNEMAA ÜLDANDMED

Läänemaa on Eesti mandriosa läänepoolseim maakond, olles naabriks Harjumaale, Raplamaale, Pärnumaale ning üle mere Hiiu- ja Saaremaale. Läänemaad iseloomustab hõre asustus, ulatuslikud loodusmassiivid ning atraktiivne rannikuala. Lääne maakond asub küll Harjumaaga naabruses, kuid jääb kõrvale Eestit läbivatest olulisematest rahvusvahelistest magistraalteedest. Samas läbib Läänemaad kaks kohaliku tähtsusega põhimaanteed: Ääsmäe-Haapsalu-Rohuküla ja Risti-Virtsu-Kuivastu-Kuressaare maanteed, mille kaudu toimub peamine mandri ja Eesti suurimate saarte vaheline transport. Läänemaal Rohukülas asub siseriikliku tähtsusega reisi-, aga ka vähesel määral kaubasadam, mille kaudu toimub ühendus Hiiumaa ja Vormsiga.

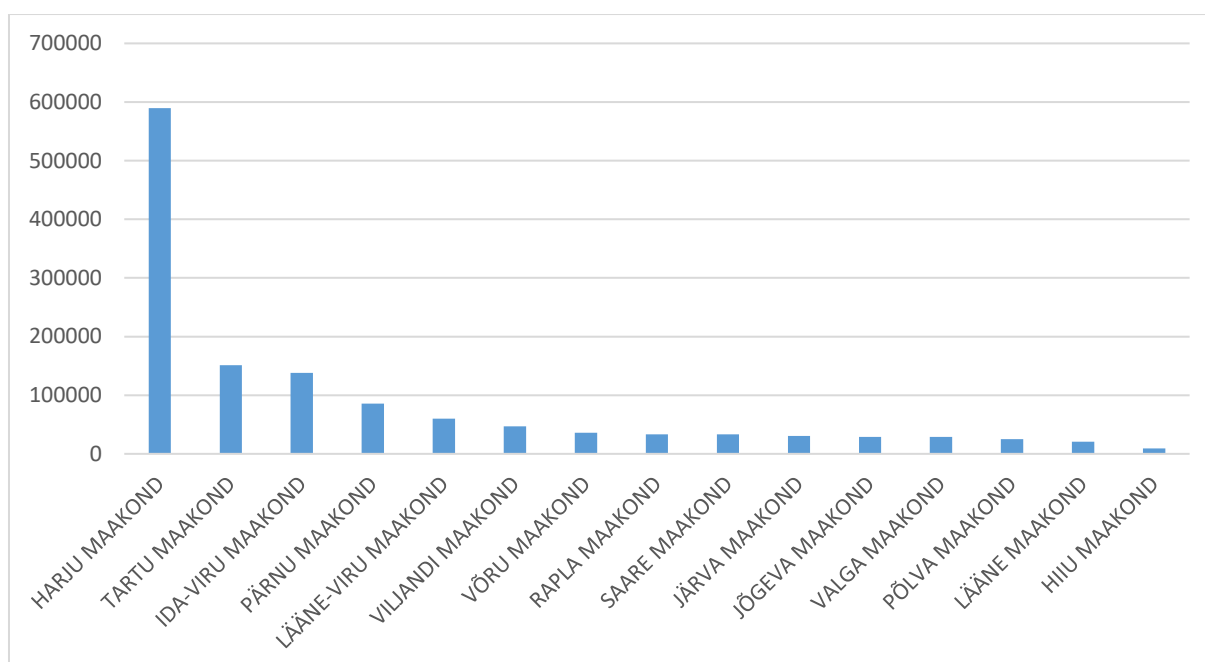
2017. aasta haldusreformi käigus muutus Läänemaa rahvaarv ja pindala. Maakonna koosseisust lahkusid Pärnumaale Hanila ja Lihula vallad ning Läänemaaga liideti varem Harjumaaga koosseisu kuulunud Rehemäe ja Kuke külad. Maakonnasiseselt toimusid varasemate omavalitsuste ühinemised ning peale haldusreformi jäi Läänemaale alles kolm kohaliku omavalitsuse üksust. 2013. a olid Oru, Taebla ja Risti vallad ühinenud ning moodustus Lääne-Nigula vald. Läbirääkimiste tulemusena ühinesid Lääne-Nigulaga veel Martna, Kullamaa, Noarootsi ja Nõva vallad. Haapsalu linn liitus ühinemisläbirääkimiste käigus Ridala vallaga ning ühendumavalituse nimeks sai Haapsalu linn. Vormsi vald, tulenevalt saare eraldatusest, jätkas pärast haldusreformi iseseisva vallana.

Lisaks haldusreformile toimus riigireform, mis nägi ette maavalitsuste tegevuse lõpetamist ning nende ülesannete jaotamise kohalike omavalitsuste ning muude toetavate organisatsioonide (SA Läänemaa, Rahandusministeeriumi regionaalhalduse osakonna Lääne talituse) vahel.

Maakondlikud arendusorganisatsioonid on Sihtasutus Läänemaa, MTÜ Läänemaa Turism ja MTÜ Kodukant Läänemaa.

Joonis 1. Eesti maakondade pindala, km²

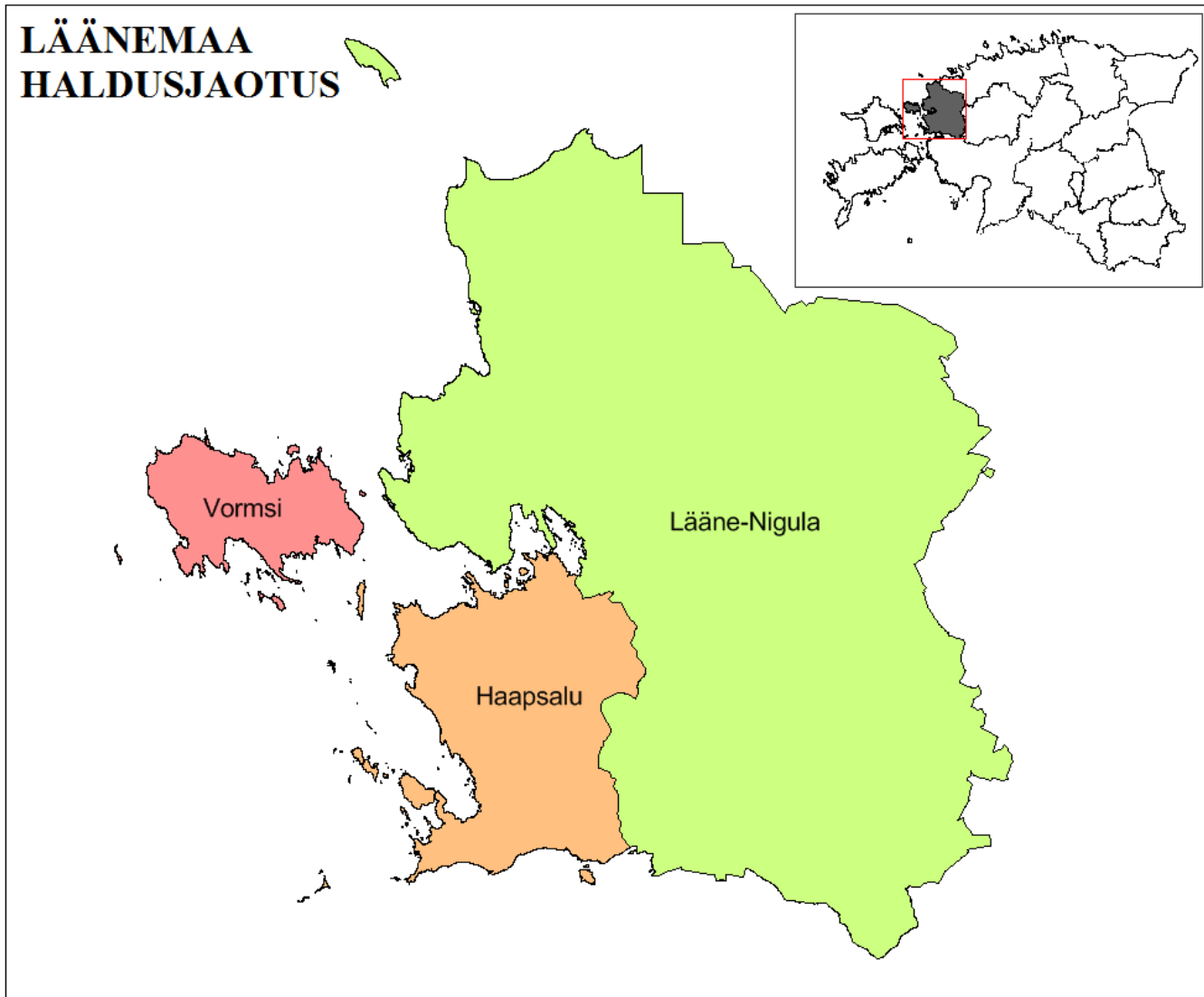

Joonis 2. Rahvaarv Eesti maakondades

Ülalolevatel diagrammidel on kujutatud Eesti maakondade pindalad ja rahvaarvud suuruste järjekorras. Läänemaa pindala 01.01.2018 seisuga¹ on 1815,57 km² ning rahvaarv² 20 646 elanikku. Pindala ja rahvaarvu poolest on Läänemaa Eesti maakondadest Hiiumaa järel eelviimasel kohal.

¹ Statistikaamet

² Rahvastikuregister

Joonis 3. Läänemaa omavalitsusüksused pärast 2017. aasta haldusreformi.

4 VISIOON JA STRATEEGILISED EESMÄRGID AASTAKS 2035+

E1: Maakonna elatustase on kõrgem Eesti keskmisest.

Majandus on arenenud nii põllumajandus-, metsandus-, kalandus-, tööstus- kui turismisektoris. Kohapeal tegutsevad ettevõtted on jätkusuutlikud ning pakutavad töökohad on atraktiivsed ja tasuvad nii maakonna elanikele kui ka väljastpoolt tulijatele. Ettevõtluse arengut toetab hästi toimiv infrastruktuur (sh teed, elekter ja andmeside).

E2: Igal läänlasel on töökoha- ja eneseteostusvõimalus Läänemaal.

Läänemaal on aktiivne tööturg. Pakutavate töökohtade valik on mitmekesine, maakonda on oodatud nii spetsialistid, tootmistöötajad kui loomeinimesed. Pakutaval kutse- ja kõrgharidusel on tugev seos kohaliku tööjõuvajadusega.

E3: Elanike arvu muutus on positiivsem võrreldes Eesti keskmisega.

Läänemaa on stabiilse rahvaarvuga maakond. Tugev kohalik identiteet – valdav osa Läänemaal elavatest inimestest tunneb end läänlasena ja panustab sellesse. Noored ja pered teevad elukohavaliku Läänemaa kasuks suurepärase elukeskkonna tõttu. Aastaks 2035 on Läänemaa taastatud ajaloolistes piirides ning toimib ühe omavalitsusüksusena.

E4: Maakonnas on igapäevaeluks vajalikud teenused kättesaadavad ja kvaliteetsed.

Maakonnas on haigla, toimivad perearstiteenus, kiirabi- ja päästeteenus, õendusabi, apteegiteenus, eriarstide vastuvõttud.

Omavalitsused teevad koostööd (huviharidus, lapsehoiuteenus, nõustamisteenused, üldharidus), riigiasutuste teenused on kodanikele orienteeritud ja kättesaadavad. Maakonnasisese ühistranspordi liinivõrk on sõitjate vajadustele orienteeritud. Vormsiga toimib kvaliteetne ja piisavalt tihe praamiühendus.

Postiteenus (sh pakiautomaatide võrk) ja pangateenus katab maakonda kui tervikut.

Ettevõtjatel on initsiatiiv maakonnas uusi teenuseid arendada ning neid käigus hoida. Maakonnas on arenenud kaubandusvõrk ja võimalus kauba koju tellimiseks.

E5: Maakonnas on võimalik omandada heatasemelist üld-, kutse- ja kõrgharidust.

Maakonnas on kvaliteetne ja kättesaadav üldharidus.

Majanduse arengule aitab kaasa kohapeal pakutava hariduse kvaliteet ning kutse- ja kõrghariduse sidusus ettevõtlusega. Haapsalu Kutsehariduskeskuses ja TLÜ Haapsalu kolledžis õpetatavad erialad ning täiendkoolitused on populaarsed nii maakonnas kui väljaspool. TERE KK on erasektorile tugev partner tootearendusel.

E6: Läänemaal on väga hea ja kiire ühendus pealinna regiooniga.

Paindlikud ühendused naabermaakondadega (eelkõige Harjumaa, aga ka Pärnumaa, Raplamaa, Hiiumaa, Saaremaa) võimaldavad maakonna elanikele elukohta

vahetamata valida suurema hulga tööpakkumiste vahel. Maanteeühendused naabermaakondadega on heal tasemel. Taastatud on raudteeühendus Riisiperest kuni Rohuküla sadamani. Sadamataristu on kvaliteetne parvlaevade, kaubalaevade ja väikelaevade teenindamiseks.

E7: Head maakonnasisesed transpordiühendused.

Lisaks tihedale ja kvaliteetsele praamiühendusele Vormsiga on otseühendustee Noarootsi ja Haapsalu vahel. Lisaks on rajatud Haapsalu ümbersõit. Maakonnasisesed teed on kvaliteetsed ja mustkattega.

E8: Läänemaa on turvalise ja tervisliku elukeskkonnaga maakond.

Läänemaa on turvalise füüsilise elukeskkonnaga, kuritegevus on madal ja liiklusohutus kõrge. On olemas vajalikud sotsiaalkaitse teenused.

Elanike teadlikkus tuleohutusest, tervislikest eluviisidest jne on kõrge. Päästeameti ja Politsei- ja Piirivalveameti pakutavad teenused on operatiivsed ning maakonnas on toimiv merepäästevõrgustik.

Läänemaa looduskeskkond on säilinud puhtana ning keskkonnasäästlikkus ja looduslähedus on maakonnale iseloomulik. Planeeringute tegemisel ja ehituslubade andmisel arvestatakse keskkonnakaitseliste eesmärkide ja piirangutega. Maakonnas asuvad tööstusettevõtted kasutavad loodussäästlikke tehnoloogiaid.

E9: Läänemaa on atraktiivne ja tuntud kultuuri- ja turismisihtkoht.

Külastuskeskkond on tuntud nii kodumaal kui väljaspool. Läänemaal toimuvad kultuuri- ja spordiüritused on populaarsed. Toimib aktiivne spordielu, Läänemaale iseloomulikud spordialad on tuntud ja jätkuvalt esindatud ning kõikidel spordialadel on aktiivselt tegutsejaid ning toetajaid.

Läänemaa visiitkaardiks on pikkade traditsioonidega kultuuriüritused, mis on tuntud lisaks kodumaale ka välismaal. Turismisektor annab tööd aastaringselt kõikidele selle valdkonna ettevõtjatele ning nende koostööpartneritele, mis omakorda annab võimaluse teenuse kvaliteedi parandamiseks ja tegevuse laiendamiseks.

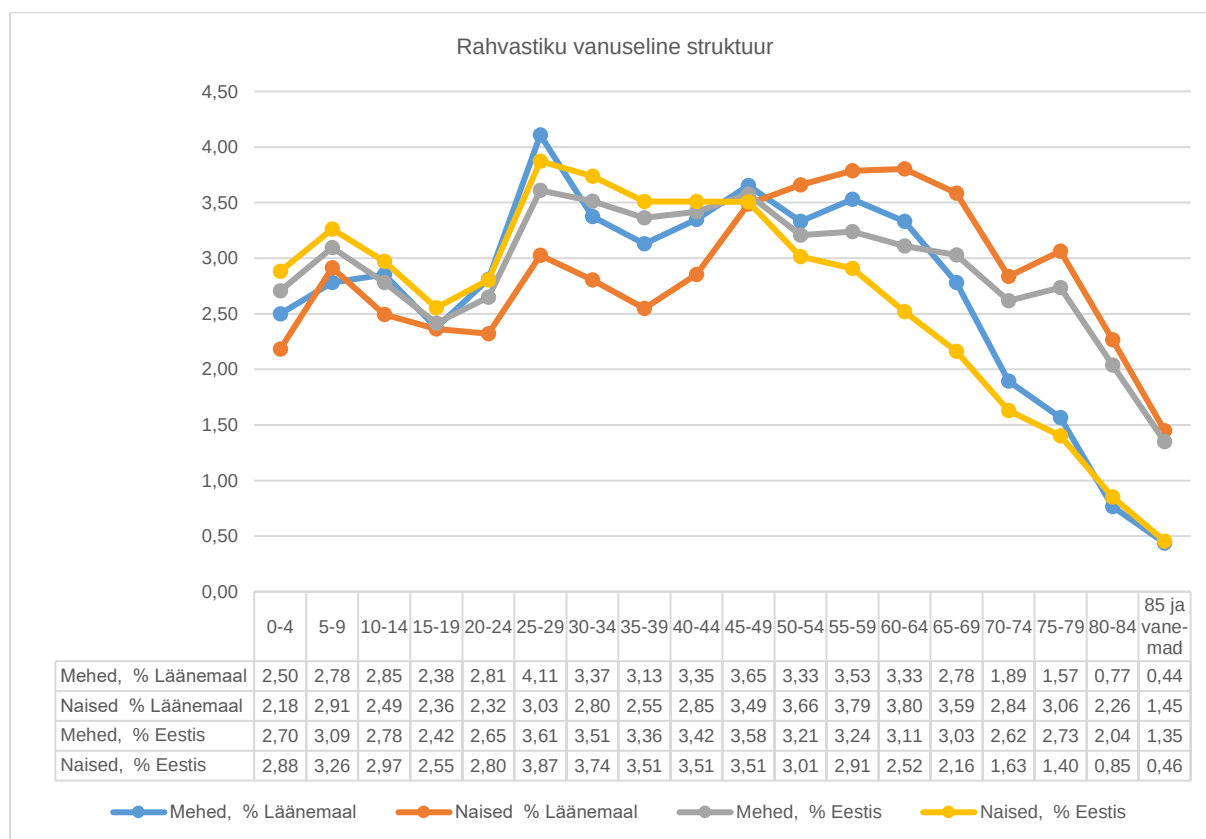
Maakonnas tegutsevad aktiivsed ja jätkusuutlikud kodanikuühendused, kelle panus on oluline maakonna kultuurielu hoidmisel ja arendamisel.

5 LÄHTEOLUKORRA KIRJELDUS JA ARENGUVAJADUSED

5.1 Elukeskkond

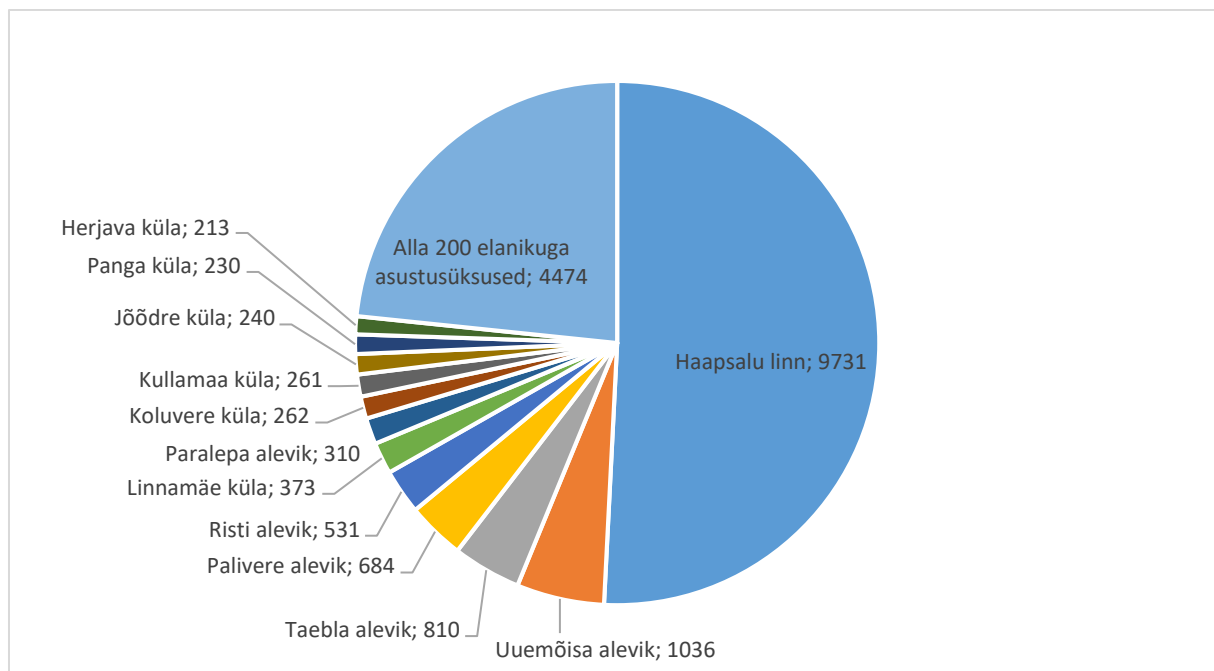
01.01.2018 seisuga elas Läänemaal rahvastikuregistri andmete järgi 20 646 elanikku, nendest 52% naised ning 48% mehed. Kohalike omavalitsuste prognooside kohaselt (ilma sisserrändeta) on Läänemaa tulevikus silmitsi elanikkonna vananemise ja vähenemisega nagu enamik Eesti maakondasid, kus puudub jõulisem tööealiste inimeste sisserränne (nt Harjumaa ja Tartumaa). Võrreldes 2017. aastaga on maakonna rahvaarv vähenenud haldusreformist tulenevalt umbes 3600 inimese võrra.

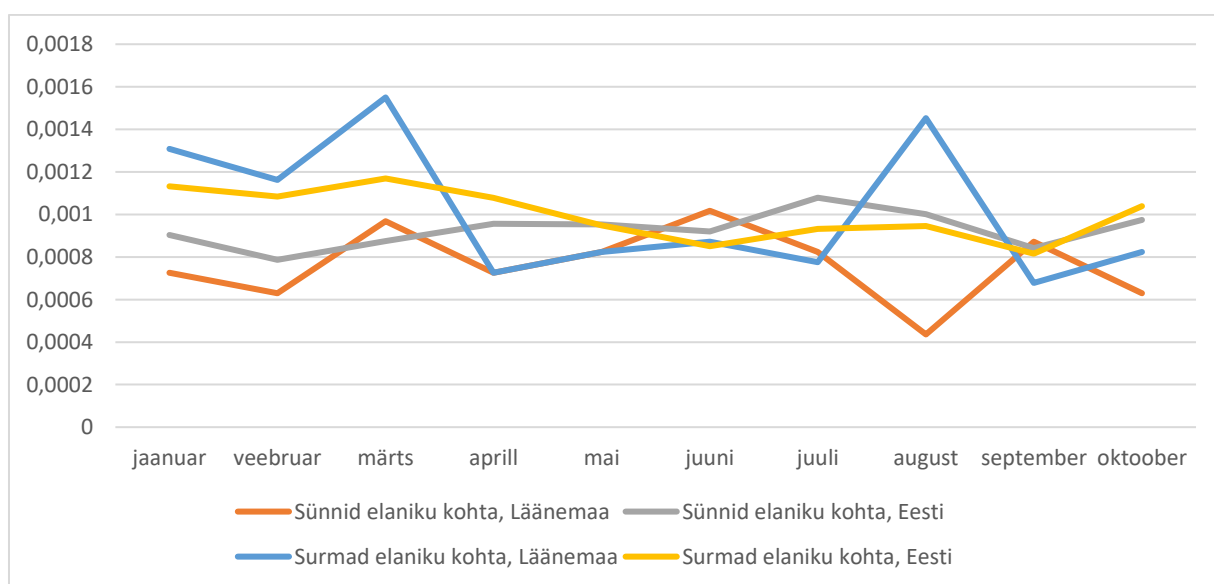
Joonis 4. Rahvastiku vanuseline struktuur, vanusegruppide osakaal protsentides Eestis ja Lääne maakonnas seisuga 01.01.2018.³

Statistikaameti prognoosi kohaselt peaks 2030. aastal olema Lääne maakonnas 65+ aastasi elanikke 7,26 protsendi võrra enam kui Eestis tervikuna. Seega on Statistikaameti prognoosi kohaselt antud vanusegrupi osakaal kogurahvastikust Lääne maakonnas kasvamas, jõudes 2030. aastaks 31,56 protsendini. Suurem osa elanikest elab Haapsalus, Uuemõisas, Taeblas ja Paliveres. Elanike jagunemist asulate lõikes ilmestab alljärgnev diagramm.

³ Statistikaamet

Joonis 5. Elanike arv asustusüksuste kaupa, 01.01.2018.a.⁴

Joonis 6. Sündide ja surmade arv elaniku kohta, 01.11.2018.a. Läänemaa võrdlus Eesti keskmisega.⁵

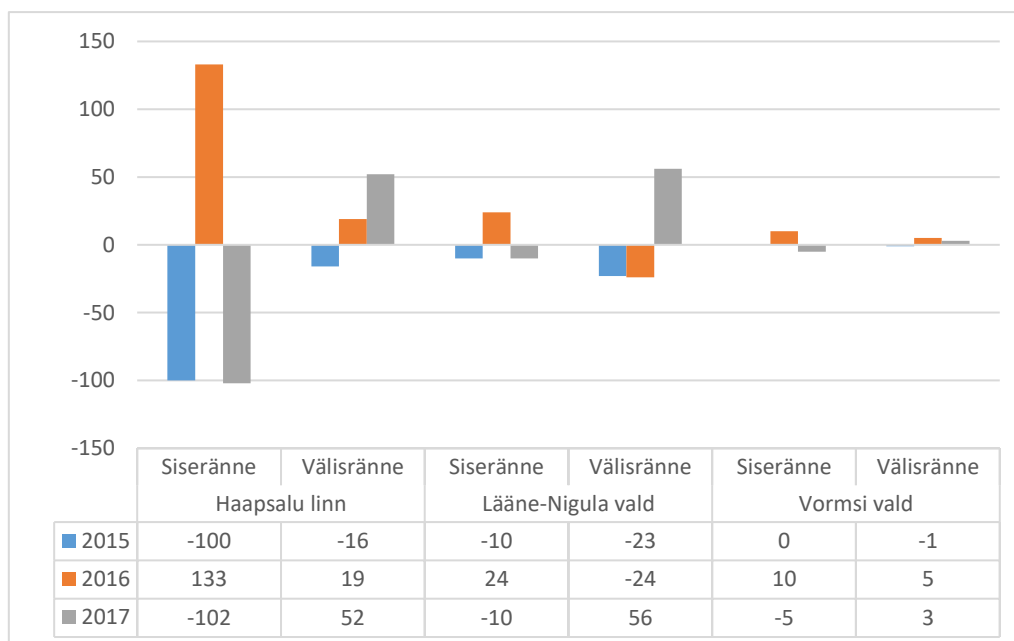
Ajalooliselt on tihedam asustus koondunud suuremate maanteeade lähedusse, eelkõige Haapsalu-Tallinna, Haapsalu-Lihula, Haapsalu-Keila ja Risti-Virtsu maanteeade äärde. Asustuse tihedust ja selle kujunemist mõjutavad jätkuvalt töökohtade ja transpordikoridoride paiknemine.

⁴ Rahvastikuregister

⁵ Statistikaamet

Suures osas toimub igapäevane pendelränne töö ja kodu vahel. Maakonnas asub suurem osa töökohtades Haapsalus, Uuemõisas, Taeblas, Ristil ja Paliveres. Pidev pendelränne toimub ka Tallinna suunal (regionaalse pendelränne uuringu kohaselt hinnanguliselt kuni 1000 inimest päevas), vähemal määral Lihula ja Pärnu suunal. Tallinna maantee läheduses elavad inimesed liiguvad peamiselt Haapsalu või Tallinna suunal, seevastu Lihulast ligikaudu 20-30 km kaugusel on peamine liikumissuund Lihula või Pärnu. Alljärgnev diagramm kujutab sise- ja välisrännet omavalitsusüksuste kaupa.

Joonis 7. Läänemaa rändesaldo aastatel 2015 – 2017.⁶

Asustustihedusest, keskustest ja toimepiirkondadest räägib detailselt Lääne maakonnaplaneering 2030+.

5.1.1 Looduskeskkond

Läänemaa peamised loodusressursid on:

- turvas (enamus kaevandamisest puutumata rabasid asub looduskaitsete piirangutega aladel);
- ravimuda, millel baseerub pea kahe sajandi vanuste traditsioonidega kuurordikultuur, mis pakub teenuseid aastaringelt. TLÜ HK Tervisedenduse ja Rehabilitatsiooni Kompetentsikeskus (TERE KK) tegeleb ravimuda-mudaravi valdkonnas ravimuda ja turba ressursi väärimisega seotud teadus-ja arendustegevusega, samuti mudaravi mõju uuringute läbiviimisega;
- lubjakivi ja dolokivi (dolomiit);
- liiv ja kruus ehitusmaterjalidena;
- põhjavesi tootmisressursina;

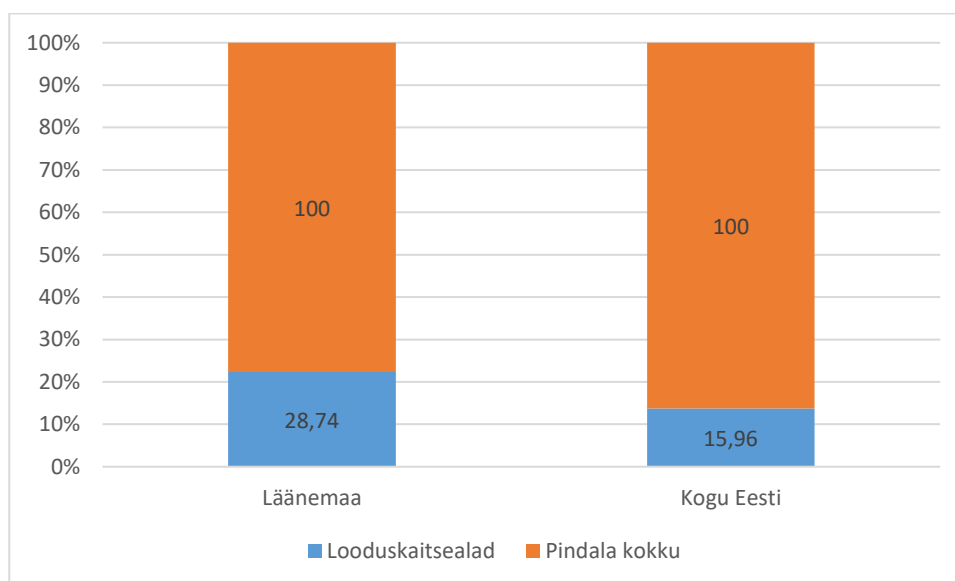
⁶ Statistikaamet

- pilliroog, mille varud on Läänemaal suurimad Eestis;
- puit, kus tõusutrendis on nii metsamaterjali kasvatamine kui saematerjali tootmine ja puidu väärindamine;
- jahiulukid ja kalavarud;
- maatulundusmaa, põllu- ja karjamaad, sh poollooduslikud rannakarjamaad, kus on ressursi nii teravilja- kui loomakasvatuseks, aga ka roheenergia tootmise arendamiseks.

Tuginedes Keskkonnaregistri andmebaasile on Lääne maakonnas Looduskaitseseaduse alusel määratletud 31.12.2017 aasta seisuga 17 kaitseala ja 44 kaitstavat looduse üksikobjekti.

Looduskaitseseaduse alusel kaitse alla võetud objektid – kaitsealad, hoiualad, kohaliku omavalitsuse objektid, püsielupaigad ja üksikobjektid koos piiranguvööndiga moodustavad maakonna pindalast 28,7% ehk 52 187 ha. Suurimad kaitsealad on Matsalu rahvuspark ja Läänemaa Suursoo maastikukaitseala (10 304 ha). Kaitsealad hõlmavad Lääne maakonnas suure osa rannikualast, mis toob kaasa olulised kitsendused majandustegevusele, maakasutusele ja ehitustegevusele. Läänemaal asub ligikaudu pool Euroopa ühest tähtsamast kaitsealusest märgalast – Matsalu rahvuspargist. Matsalu on hästi tuntud nii Eestis kui ka väljaspool ja annab hea võimaluse eristamiseks teistest Eesti maakondadest ning nende tutvustamiseks.

Joonis 8. Kaitsealade pindala võrdlus maakonna kogupindalaga, 01.01.2018 (%/km²). Võrdluseks Eesti keskmine⁷

Maakonnaplaneeringuga on määratletud Lääne maakonnas paiknevad väärtuslikud maastikud, mille traditsiooniline maakasutus, väärtuslike liikide olemasolu või nende puudumine, loodus- või muinsuskaitse all olevate objektide kogum piirkonnas või muu iseloomulik tunnus, olles üheks osas maakonna identiteedist. Lääne maakonnas on hästi säilinud nii looduslikult mitmekesise taimestikuga maastikud (puisniidud, luhad, rannaniidud, loopealsed, märgalad) kui ka traditsioonilised külamaastikud. Oluline on,

⁷ Keskkonnaamet

et edasises maakasutuses arvestatakse piirkonna maastikulise eripäraga, mis aitab kaasa mitmekesise ökoloogilise kui kultuurilise keskkonna säilimisele ning suurendab seeläbi kohaliku elukeskkonna atraktiivsust.

Veekogudest eriti kriitilises seisus on Haapsalu lahe rannikuveekogum, mille seisukord on hinnatud väga halvaks. Rannikuveekogumi kinnikasvamise pidurdamiseks on vajalik koostöös riigiga rakendada meetmed vastavalt uuringutele rannikuveekogumi seisundi parandamiseks. Omavalitsuste võimuses on niitmisega veetaimestiku areaali järjekindel pidev piiramine.

Haapsalu rannaalad on enamuses roostunud. Kõdunev roog toodab mudaseteid, mis vähendavad vees hapnikku. Vajalik on pidurdada roostumist järjepideva niitmisega või veiste karjatamisega. Samuti toimub rannaalal eutrofeerumine, mis toob kaasa hapnikupuuduse ning veekvaliteedi halvenemise, mõjutades negatiivselt kalade ja teiste veeloomade elukeskkonda.

Valdkonna eesmärgid:

E8: Läänemaa on turvalise ja tervisliku elukeskkonnaga maakond.

E9: Läänemaa on atraktiivne ja tuntud kultuuri- ja turismisihtkoht.

Väljakutsed	Võimalused
Läänemaa rannaalade roostumine	Rannaalade niitmine, veisekasvatuse laiendamine rannaaladel Puhke-eeldustega avalike rannaalade ja suuremate jõgede kaldaalade korrastamine, puhketegevust toetavate rajatiste ja ehitiste ning juurdepääsu tagava infrastruktuuri (sõidu- ja kergliiklusteed, parklad, paatide vettelaskmise kohad) kavandamine ja rajamine
Läänemaa tiheasustusega alade üleujutusohu	Tähelepanu pööramine hoonestuse vastupidavusele ja ning olulisemate juurdepääsuteede kättesaadavuse tagamine üleujutuste korral.
Läänemaa kogupindalast moodustavad kaitsealad väga suure osakaalu	Kaitsealade eksponeerimine, tutvustamine turismivaldkonnas, mõistliku turismi teeniva majandustegevuse võimaldamine kaitsealadel

Eesmärgid	Arengu-, tegevussuunad
Haapsalu ja Matsalu lahe lahe rannikuveekogumi rahuldav/hea seisund	• Lahenduse leidmine koostöös riigiga, selle lahendamise tähtsustamine riiklikul tasemel • Rannikuveekogumi puhastamine setetest • Veetaimestiku niitmine, koristamine • Mereäärsete suvila- ja elurajoonide kanalisatsioonisüsteemide rajamine • Tagalahe ja Hara lahe vahel kanali rajamine läbi Sutlepa ja Vööla mere veevahetuse parandamiseks
Puhas elukeskkond	• Jälgida ettevõtluse tehnoloogilist taset ning vastavust nõuetele • Elanike keskkonnateadlikkuse tõstmine kampaaniate ja koolitustega • Läänemaa omavalitsuste ühtse jäätmekava 2020+ koostamine • Läänemaa jäätmejaamade võrgustiku arendamine • Suuremate ettevõtlusalade või võimaliku negatiivse mõjuga tootmishoonete arendamisel elamu- ja puhkealade ning ühiskondlike hoonete lähedusse, tuleb need omavahel eraldada kõrghaljastatud puhveraladega • Keskkonnaalane koostöö riigi, KOVide, vabaühenduste jt vahel
Loodusturismi kõrge arengutase	• Palivere Turismi ja Tervisespordikeskuse arendamine maakondliku tähtsusega keskusena ja tema arendamine ühtses võrgustikus piirkondlike külastuskeskuste ja vaatamisväärsustega (Marimetsa raba, Palivere mets, Kullamaa Tehisjärve Puhkekeskus). • Matsalu rahvuspargi, Vormsi, Silma ja Nõva looduskaitseala matkaradade ja puhkekohtade arendamine koostöös Riigi

	Metsamajandamise Keskusega (RMK). • Linnuvaatlusturismi turundus • Foto- ja jahiturismi reklaam ja arendamine • Kalarikastele veekogudele ligipääsude rajamine ning seeläbi maapiirkondade majutusasutuste külastatavuse suurendamine majutuse madalhooajal • Rahvusvaheline ranniku matkaraja hooldamine • Ühiste matkaradade kaardistamine ja viidastamine • Väikesaarte (Osmussaare, Vormsi) turundamine
Väärtuslike maastike kaitse	• Väärtuslikel maastikel asuvaid väärtuslikke militaarrajatisi, nende varemeid ning vanu paekarjääre tuleb võimalusel säilitada ja korrastada vaatamisväärsustena. Maastikupilti kahjustavate endisaegsete põllumajandus- ja tootmishoonete kasutuselevõtuks leitakse alternatiivseid võimalusi ning ettevõtjatele antakse võimalus toetuste (KredEx) abil kasutusest jäänud hoonete lammutamiseks. • Kui juurdepääs väärtusliku maastiku alal asuvale kallasrajale või muu huviväärse avaliku objektini on piiratud mootorsõidukiga liiklemiseks, peab tee lõppema minimaalse parklaga või võimalusega auto ümberpööramiseks. • Rannaalal asuvate vaatamisväärsuste esiletõstmiseks tuleb arvestada vaadetega merelt ja tagada võimalusel juurdepääs veeteelt. • Väärtuslike maastike määratlemise käigus esile toodud ilmekad teelõigud ja vaatekohad säilitatakse, varustatakse viitadega ja tagatakse teelõikude

	hooldus ning sealt avanevate vaadete avatus. • Väärtuslike maastike koosseisus olevad arhitektuurilised vaatamisväärsused ja muinsuskaitseobjektid säilitatakse, tähistatakse looduses ja tagatakse neile juurdepääs. • Poollooduslike koosluste hooldamine. • Väärtusliku maastiku alale jäävate lahesoppide kinnikasvamist tuleb vältida järjepideva roolõikusega, roole kui ressursile tuleb anda väärtus ehitus- või küttematerjali näol • Tagada tuleb juurdepääs avalikele rannaaladele. • Vajalik on puhke-eeldustega avalike rannaalade korrastamine, puhketegevust toetavate rajatiste ja ehitiste ning juurdepääsu tagava infrastruktuuri (sõidu- ja kergliiklusteed, parklad, paatide vettelaskmise kohad) kavandamine. • Soodustada tuleb puhkemajandusliku ettevõtluse arendamist (nt kohalikel ettevõtjatel põhinevat koostöövõrgustiku tekkimist). • Puhkemajandusliku iseloomuga loodusaladel ja pärandmaastikel tuleb soodustada puhketegevusi, arvestades sealjuures looduskeskkonna koormustaluvusega. • Puhketegevuseks sobilike alade kasutamiseks tuleb ette näha puhkemajandusliku iseloomuga infrastruktuur (juurdepääsuteed, viidad ja infotahvlid, vaatetornid, laudteed).
--	---

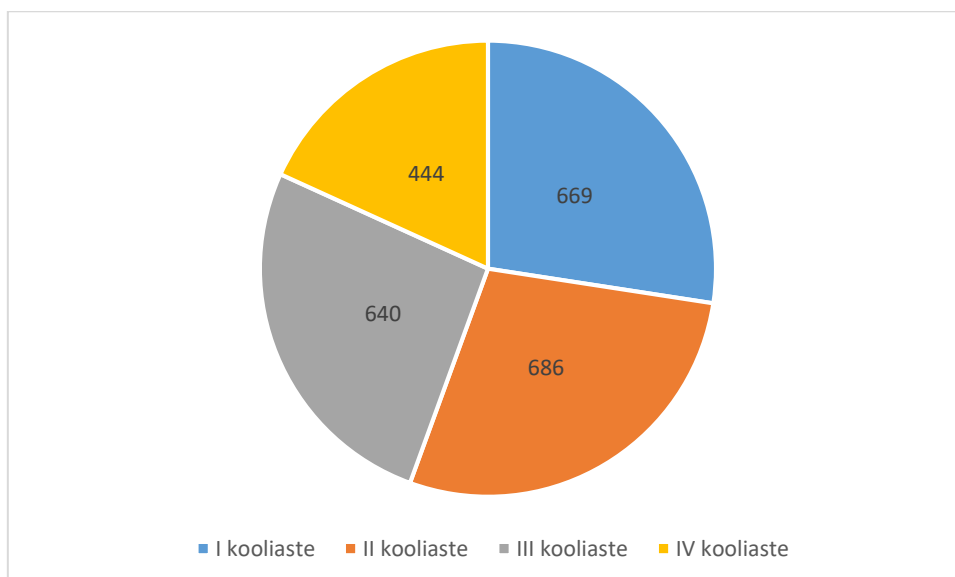
5.1.2 Haridus

Lääne maakonnas on haridusteenus kättesaadav igal haridusastmel – alates lasteaedadest, mis on olemas igas omavalitsuses kuni maakonnakeskuses pakutava kutse- ja kõrghariduseni. Kvaliteetse hariduse all on mõeldud pädevate pedagoogide olemasolu, kaasaegset õppekeskkonda ning tugisüsteemide olemasolu, mis toetab õpilaste koolisüsteemis püsimist. Maakonna keskmised riigieksami tulemused on võrreldavad riigi keskmistega, mistõttu võib järeldada, et maakonna koolidest saadavad teadmised ja oskused on heal tasemel.

Peamised munitsipaalhuvihariduse pakujad on C. Kreegi nimeline Haapsalu Muusikakool ning Haapsalu Kunstikool, samuti Läänemaa Spordikool ja Haapsalu Noorte Huvikeskus. Huvikoolid pakuvad huviharidust terve maakonna õpilastele, muusikakoolis on selle hõlbustamiseks ning Lääne-Nigula valla ja Haapsalu linna kokkuleppe alusel võimalik õppida osa erialasid (pärimusmuusika ja puhkpill) ka Paliveres ja Ristil. Spordikoolis õpetatakse jalgpalli, kergejõustiku alasid, korvpalli, lauatennist, laskmist, ujumist ja vehklemist. Kullamaa Keskkoolis õpetatakse maastikuviibulaskmist.

Lasteaedasid on Läänemaal kokku 16, neist 8 Lääne-Nigula vallas, 7 Haapsalus. Vormsil asub lasteaed-põhikool. Seega võib öelda, et Läänemaa suuremates asulates, kuhu on koondunud ka Läänemaa rahvastik, on tagatud lasteaia teenus. Maakonnas on kokku ca 800 lasteaia kohta.

Maakonnas on 16 üldhariduskooli: 2 algkooli, 11 põhikooli (neist 7 Lääne-Nigula vallas) ning 3 gümnaasiumit, sh 2 riigigümnaasiumit. Lisaks on Haapsalu täiskasvanute gümnaasium. 2019.-2020. ehitatakse uus Taebla koolimaja. Eraldi saab välja tuua, et Vormsi Põhikool pakub võimalust põhihariduse omandamiseks kaug- ja koduõppe vormis. Nii nagu on suuremates keskustes tagatud lasteaia kohad, on nendes asulates tagatud ka üldharidusvõimalused. Üldhariduskoolide arengusuunad on määratud kohalike omavalitsuste ja riigipoolsete arengukavadega. Õpilaste arvu jaotumist erinevate kooliastmete lõikes kajastab järgnev diagramm:

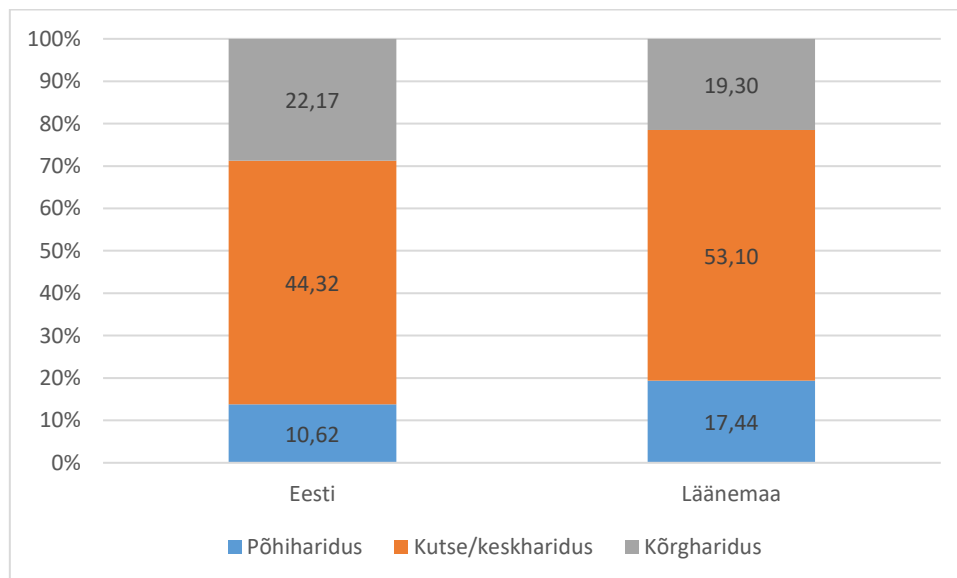

Joonis 9. Õpilaste arv kooliastmete kaupa, 2017.a.⁸

Erivajadustega õpilastele pakub põhiharidust riigi hallatav Viigi Kool. Võimalusena on olemas ka lihtsustatud õppekava läbimine vastavalt konkreetse õppuri vajadustele. Vajadusel saab õpilase jaoks koostada individuaalse õppekava. Kool võimaldab ka taastusravi paralleelselt õpingutega. Erivajadusega kooli säilitamine on maakonna hariduselus määrava tähtsusega prioriteet.

Kutseharidust pakub Haapsalu Kutsehariduskeskus (HKHK). Õppekavade ja koolituste (täiend- ja ümberõpe) arendamisel käib pidev koostöö kohalike ettevõtjate ja Töötukassa esindusega. HKHK on juhtiv täiskasvanuhariduse eestvedaja, luues paindlikke õppimisvõimalusi ja koolitusi täiskasvanud õppijatele vastavalt regiooni tööturu vajadustele. Koolis õpetatavatel erialadel ja koolitustel käivad õppijad üle riigi, peamise osa moodustavad siiski Läänemaalt ja lähimaakondadest pärit õppurid. Lisaks päevasele õppele on paljudel erialadel võimalus ka töökohapõhise õppe rakendamiseks.

Kõrgharidust on võimalik omandada Tallinna Ülikooli Haapsalu kolledžis (edaspidi TLÜ HK), kus on avatud neli õppekava (käsitöetehnoloogiad ja disain, liiklusohutus, rakendusinformaatika, tervisejuht). Tegemist on rakenduskõrgharidusega sessioonõppe vormis, mis toetab täiskasvanud õppijat ja võimaldab käia õppimise kõrvalt ka tööl. TLÜ HK pakub muuhulgas täienduskoolitusi Läänemaa õpetajatele ning viib ellu järjepidevalt rahvusvahelisi projekte. TLÜ HK ruumides tegutseb ka Tervisedenduse ja Rehabilitatsiooni Kompetentsikeskus, kelle tegevusest on räägitud lähemalt eraldi majanduskeskkonna peatüki all.

Joonis 10. Erineva haridustasemega elanike osakaal protsentides 01.01.2018.a., võrdlus Eesti keskmisega.⁹

Suuremal osal elanikkonnast on kutseharidus või keskharidus. Kõrgharidusega elanike osakaal on Eesti keskmisest väiksem ja põhiharidusega elanike osakaal

⁸ Statistikaamet

⁹ Statistikaamet

suurem. Statistika kajastab üle 15-aastaseid elanikke, seega on nende hulgas ka õppijad, kes pole veel jõudnud järgmist haridustaset omandada.

Valdkonna eesmärk:

E1: maakonnas on võimalik omandada heatasemelist üld-, kutse- ja kõrgharidust.

Väljakutsed	Võimalused
Vähenev õpilaste arv	- Läänemaa spetsiifiliste kompetentside kasutamine (nt erivajadustega õp kool) - Rannarootsi kultuuripärandiga hariduse andmine
Maakonnas pakutava hariduse seostamine kohapealse ettevõtlusega	- TLÜ HK ja HNRK koostöö tervisejuhi õppekavas - Uute kutseõppe õppekavade arendamine koostöös HKHK, Töötukassa ja ettevõtjatega - TLÜ HK õppekavade potentsiaali kasutamine kohalike omavalitsuste ja ettevõtete vajadustega kooskõlas, uurimisteemade ja praktikate sidumine
Õpetajate kasvav keskmine vanus	Motivatsioonipakett noortele alustavatele õpetajatele (elamispind, töötasu, elukeskkond, starditoetus)
Huvihariduse kättesaadavus maapiirkondades	- Huvikoolide filiaalid, paremad transpordivõimalused - Erasektori kaasamine huvitegevuse pakkumisel
Maapiirkonna koolide klassikomplektide alataituvus õpilaste arvu vähenemise tõttu	Koolivõrgustiku optimeerimine KOVide koostöös

Eesmärgid	Arengu-, tegevussuunad
Kaasaaegne õpikeskkond	• Lasteaiaõpetajate ühised eripedagoogilised koolitused lapse haridusliku erivajaduse varajaseks märkamiseks, lapse arengu toetamiseks ning lastevanemate nõustamiseks • Erialaspetsialistide koostöö soodustamine ja ühiskoolituste korraldamine • Üleriigilistes ja rahvusvahelistes programmides ning projektides osalemine • Maakondlike õpilasprojektide ja -ürituste organiseerimine ja elluviimine. • Maakondlike aineolümpiaadide korraldamine • Noorte ettevõtlikkuse suurendamine ühistegevuste ja koolituste kaudu • Erinevate erialade ning ametite tutvustamine üldhariduskoolide õpilastele, sh õpilaste praktiliste oskuste arendamine HKHK juures, et laiendada õppijate teadmisi karjäärivõimalustest • Haapsalu Täiskasvanute Gümnaasiumi tegevuse toetamine • Kullamaa Keskkooli tegevuse säilitamine ja toetamine • 2 iseseisva riigigümnaasiumi tegevuse jätkumine: Läänemaa Ühisgümnaasium ja Noarootsi Gümnaasium
Kohalik kultuuripärand on seotud haridusprogrammiga	Kohalike kultuuripärandite sidumine koolide haridusprogrammidega (rannarootsi, Kullamaa jt)
Erivajadustega õpilastele kättesaadav haridus	Haapsalu Viigi Kooli tegevuse jätkamine ja toetamine
Läänemaa kutseharidus on kvaliteetne ja populaarne	Kutseõppe õppekavade arendamine koostöös HTM, HKHK, Töötukassa ja ettevõtjatega

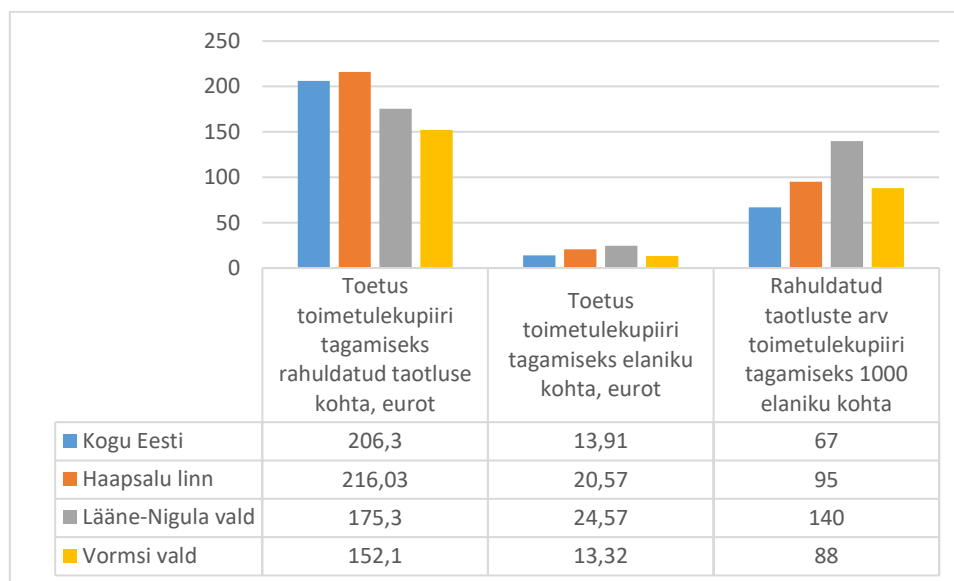
Läänemaal on võimalik omandada kõrgharidust	• TLÜ HK tegevuse toetamine • KOVide ja TK koostöö TLÜ Haapsalu Kolledžiga täiendkoolitusprogrammide valikul
Läänemaal on uued kõrgepalgalised töökohad	• TLÜ HK tarkvaraarenduse õppekava sidumine kohalike ettevõtete vajadustega; • Atraktiivse elukeskkonna turundamine ja kaugtöövõimaluste arendamine
Logistiliselt kättesaadav ja mitmekesine huviharidus	• Huvikoolide arendamine, õppevahendite ja ruumide kaasajastamine • Silma Õpikoja tegevuse toetamine • Haapsalu Muusikakooli ja Kunstikooli tegevuse laiendamine, nt uute filiaalide loomine maakonnas. • Koostöö erasektoriga huviharidusvõimaluste loomiseks. • Huviharidusalased ühisüritused • Koostöö teadus-, loodus-, tehnika- ja IKT-teemalise huvihariduse arendamisel • Vabahariduse toetamine ja edendamine • Läänemaa Spordikooli treeningrühmade loomine • Koostöö erasektoriga huvitegevuse pakkumiseks • Riiklik huviringi toetus lastele, et võrdsustada huvitegevuse kättesaadavust • Üldhariduse ning huvihariduse ja noorsootöö sisuline ja ruumiline seostamine • Ühistranspordigraafikute kohandamine

5.1.3 Sotsiaalhoolekanne ja tervishoid

Läänemaa sotsiaalvaldkonna tegevused ja teenused lähtuvad maakonna elanike vajadustest ning riigi ja omavalitsuste võimekusest. Demograafiline olukord (elanikkonna vananemine), hajaasustus ning palju üksi elavaid eakaid inimesi, seab üha suuremad ootused hoolekande- ja tervishoiusüsteemile. Suureneb vajadus

koduteenuste (teenused, mis parandavad toimetulekut kodustes tingimustes) ning pikaajalise õendusabi teenuste järele.

Joonis 11. Toimetulekutoetused, võrdlus Eesti keskmisega, 2018.a.¹⁰

Keskmiselt jääb maakonnas väljamakstud toimetulekutoetuse summa veidi alla riigi keskmise, olles mõnevõrra suurem Haapsalus. Elanike arvuga võrreldes ületab toimetulekupiiri toetus märgataval triigi keskmist nii summas elaniku kohta kui ka arvuliselt 1000 elaniku kohta. 30.11.2018.a. seisuga on Töötukassa andmetel maakonnas 175 vähenenud töövõimega registreeritud töötut, kokku moodustavad nad töötute arvust ca 33%.

Suurimad tervishoiuteenuste osutajad on maakonnas SA Läänemaa Haigla ja SA Haapsalu Neuroloogiline Rehabilitatsioonikeskus.

Läänemaal on üks üldhaigla - SA Läänemaa Haigla (edaspidi SALMH). 2015. aastal liideti SALMH Põhja-Eesti Regionaalhaiglaga (edaspidi PERH), eesmärgiga suurendada ambulatoorse arstiabi teenuste valikut ning päevaravi ja kirurgia osakaalu, käivitada haiglate vahelised telekonsultatsioonid valvepersonalile. Valve ja eriarstide ambulatoorsete vastuvõttude mehitamiseks tehakse tihedat koostööd SA Põhja-Eesti Regionaalhaiglaga (PERH).

Pakutavad teenused:

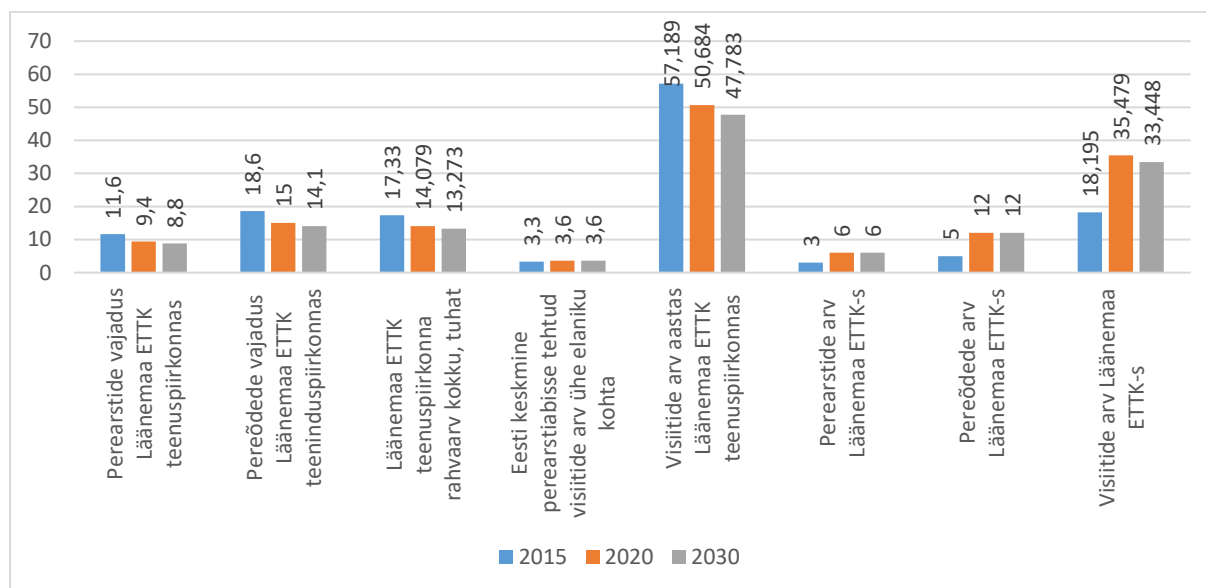
- ambulatoorne ravi
- statsionaarne ravi
- operatiivravi (erakorraline meditsiin)
- hooldekodu

Läänemaal osutab esmatasandi arstiabi teenust 10 perearstipraksist 14 nimistuga 9 asukohas. Haapsalu linnas tegutseb neist 7 perearsti. Piirkonnas pakutakse lisaks üldarstibiteenusele kõiki kohustuslikke esmatasandi tervishoiuteenuseid. Läänemaa

¹⁰ Statistikaamet

Haigla ruumidesse, aadressil Vaba 6, on loodud Läänemaa esmatasandi tervisekeskus (edaspidi ETTK). Tegu on kesklinnas paikneva kompleksiga, mis on piirkonna perearstide ja teiste tervishoiu teenuspakkujate koondumiskoht. Keskus koondab Haapsalus tegutsevaid perearste ning selle eesmärk on perearstide halduskoormuse vähendamine. Läänemaa ETTK-l on lisaks üks täiendav tegevuskoht Ristil, kus tegutseb OÜ Risti Perearst. ETTK-ga mitteliitunud perearstidega nähakse ette koostööd ETTK ja haigla poolt pakutavate esmatasandi ja eriarstiabi teenuste osas. Vormsil on perearsti teenus korraldatud interneti vahendusel, kuna arst ei viibi alaliselt saarel.

Joonis 12. Perearstide ja -õdede vajadus- ja teenusmahtude prognoos¹¹

Aastaks 2030 prognoositakse perearstide- ja õdede teenusmahtude kergelt langust, mis tuleneb eeldatavast elanike arvu vähenemisest. Visiitide arvu tõus omakorda tuleneb elanikkonna vananemise prognoosist.

Kiirabiteenust osutavad maakonnas PERHi kiirabibrigaadid. Haapsalus paikneb kaks brigaadi, Vormsil on kohapeal eraldi brigaad. Vajadusel tuuakse Tallinnast Vormsile puhkuste või töötajate haigestumise korral asendustöötajad, kelle majutamise korraldab vallavalitsus.

Läänemaal asub ka Eesti suurim taastusravihaigla, SA Haapsalu Neuroloogiline Rehabilitatsioonikeskus. Keskus tegeleb spinaalse rehabilitatsiooni, neurorehabilitatsiooni ning laste taastusravi ja tugi-liikumiselundkonna taastusraviga.

Nii riiklikud kui kohalike omavalitsuste poolt pakutavad teenused ei ole üle maakonna võrdselt ja kliendi vajadustele vastavas mahu kättesaadavad. Suuremad sotsiaalteenuste osutajad on maakonnakeskuses asuvad erinevad organisatsioonid Haapsalu Sotsiaalmaja, SA Haapsalu Hoolekandekeskus, SA Läänemaa Haigla, MTÜ Läänemaa Naiste Tugikeskus, Läänemaa Kriisiabikeskus, Sotsiaalhoole Ühing). Kuna kõiki vajaminevaid teenuseid ei ole võimalik (mõnel puhul ka mõistlik) osutada igas

¹¹ SA Läänemaa Haigla funktsionaalne arengukava

omavalitsuses, siis tegevussuunad tulevikus on suunatud koostööle KOVide vaheliste ühisteenuste loomisele (eakate päevahoid, tugiisiku teenus, isikliku abistaja teenus, lapsehoiuteenus, sotsiaaltransport, üldhooldus, koduõendus, varjupaik lähisuhtevägivalla ohvritele, päevakeskus, võlanõustamine, perelepitusteenus, lapsehoid jne).

Maakonnas pakuvad väljaspool kodu osutatavat üldhooldusteenust Lääne-Nigula vallas asuvad Oru Hooldekodu, Risti Hooldekodu ja Haapsalus asuv SA Läänemaa Haigla hooldekodu (De la Gardie). Oru hooldekodu on plaanis laiendada, Kullamaale on plaanis rajada eakate keskus.

TLÜ HK Tervisedenduse ja Rehabilitatsiooni Kompetentsikeskuses tegeletakse töövõimelise elanikkonna liikumis- ja tegevusvõime säilitamise ja parandamise eesmärgil rakenduslike lahenduste väljatöötamisega nii ravimuda-mudaravi valdkonnas kui taastusravis.

Valdkonna eesmärgid:

E3: Maakonnas on avalikud ja erasektori esmatasandi teenused kättesaadavad ja kvaliteetsed.

E8: Läänemaa on turvalise ja tervisliku elukeskkonnaga maakond.

Väljakutsed	Võimalused
Eriarstiabi kättesaadavuse parandamine	Eriarstide vastuvõttude suurendamine koostöös PERHiga
Esmatasandi tervishoiuteenuste kättesaadavuse tagamine	• Tervisekeskus • Olemasolevate perearstipraksiste säilitamine • motivatsioonipaketid hajaasustuse perearstidele
Nõustamisteenuste tugevdamine	rahastamine, meetodika, personal, proaktiivsuse tõstmine
Täiendavate hooldekodukohtade loomine	KOV-de koostöö ja investeeringud erakapitali ja kolmanda sektori kaasamine
Laste vaimse tervise, käitumislike ja erivajaduslike probleemide süvenemine	PERH-i kompetentsi kasutamine, lastepsühhiaater
Suureneb vajadus koduteenuste ja õendusabi teenuste järele, ka nõustamis- ja toetusteenuste järele	Olemasolevate keskuste laiendamine, teenuste valiku kohandamine elanike vajadustele vastavaks (sotsiaaltransport, ligipääsetavuse parandamine, tugiteenused)
Krooniliste ülekoormushaiguste ennetamiseks olemasolevate lahenduste teadlikkus tööandjate ja töötajate seas on vähene	TLÜ HK TERE KK teavitustegevuse kaudu krooniliste ülekoormushaiguste ennetamiseks tööandjate ja töötajate teadlikkuse tõstmine
Taastusravikohtade vähesus	HNRK laiendamine
Vanemluse toetamine	Koolitused, nõustamine

Eesmärgid	Arengu-, tegevussuunad
Kvaliteetne ja kättesaadav eriarstiabi olulisemate terviseprobleemide korral Läänemaa Haigla baasil	• Läänemaa Haigla ambulatoorseid ja statsionaarseid teenuseid arendatakse vastavalt maakonna elanike ning esmatasandi tervishoiuteenuste vajadustele • Läänemaa Haigla ambulatoorseid ja statsionaarseid teenuseid arendatakse vastavalt maakonna elanike ning esmatasandi tervishoiuteenuste vajadustele. • Rõhuasetus on sisehaiguste, iseseisva statsionaarse õendusabi, üldkirurgia ning sealhulgas päevakirurgia muudel kirurgilistel erialadel, järelravi, taastusravi valdkondadel • Psühhiaatria- ja sõltuvushaigete rehabilitatsiooni kompetentsikeskuse arendamine • Lääne maakonna elanikele osutab jätkuvalt piirkondliku haiglana eriarstiabi teenuseid valdavalt Põhja-Eesti Regionaalhaigla
Läänemaa esmatasandi tervishoiuteenuste kvaliteet ja kättesaadavus on heal tasemel	• Esmatasandi tervisekeskuse arendamine, teenuste konsolideerimine • Motivatsioonipaketid alustavatele perearstipraksistele Lääne-Nigulas
Kiirabiteenuse kvaliteet säilib	• Kiirabiteenuse kvaliteedi säilitamine vastavalt maailma parimatele praktikatele • Haiglatevahelise meditsiinilise transpordisüsteemi väljatöötamine

Tasakaalustatud õendusabi (hooldusravi) on kättesaadav	- tavapärast elukvaliteedi säilimist tagava koduteenuse kui ühe sotsiaalhoolekandeteenuse osutamise mahu (sh hooldustöötajate arvu) oluline suurendamine - KOV-de koostöö ja investeeringud täiendavate hooldekodukohtade loomiseks, samuti erakapitali ja kolmanda sektori kaasamine hoolekandesüsteemi arendamisse - Oru Hooldekodu, Risti Hooldekodu, SA Läänemaa Haigla hooldekodu ja Räägu hooldekodu tegevuste toetamine, laiendamine - tavapärast elukvaliteedi säilimist tagava koduteenuse kui ühe sotsiaalhoolekandeteenuse osutamise mahu (sh hooldustöötajate arvu) oluline suurendamine - Koluvvere Hooldekodu hoonete energiatõhususe parendamine, hoonete rekonstrueerimine ja sisustamine
Eluasemeteenus on tagatud üüripinna võimaldamisega	Eluasemeteenus on tagatud üüripinna võimaldamisega, uute üürimajade ehitamine Haapsallu, Taeblassse ja Linnamäele
Kõigile lapsevanematele on kättesaadavad vanemahariduse programmid	KOVide koostöös vastavate programmide koostamine, koolituste korraldamine
Erivajadusega inimestele suunatud teenused on kättesaadavad	- Erivajadusega lastele ja täiskasvanutele suunatud tugiteenuste arendamine kohalike omavalitsuste koostööna - Koostöö kogukondadega, huvigruppidega, vabatahtliku töö toetamine - Erivajadustega lastele hariduse andmise toetamine vastavalt individuaalsetele vajadustele - Hariduse tugikeskuse loomine - Ühiskonnaelust kõrvalejäämise ennetamine teenustele

	ligipääsetavuste parandamise teel • Valdkondadeüleline koostöö (noorsootöö, sotsiaaltöö jne)
--	---

5.1.4 Rahvatervis

Läbi erinevate poliitiliste reformide, pidevate muutuste kütkes on Läänemaa tervisedendus saavutanud tänase korralduse juba 10 aastat tagasi – maakonnas ei toimeta tervisenõukogu vaid turvalisuse teemakoda, nüüdsest nõukogu, kuhu kuuluvad maakonna tervise ja turvalisusega seonduvate ametkondade esindajad. Tänu taolisele mudelile on Läänemaal juba väljakujunenud võrgustikud, parimad koostööpartnerid ja valdkondade teada tuntud kõneisikud. Nõukogu juurde kuuluvad nii kriisikomisjon kui ka liikluskomisjon.

Lisaks kuulub Läänemaa sarnaselt Raplale, Viljandile ja Tallinnale rahvusvahelisse Safe Community võrgustikku. See pole mitte kuulumine niisama, vaid tõsine töö ja koostegutsemine vigastuse ennetamise nimel. Maakonna rahvusvaheline aktiivne tegutsemine on viinud tulemuseni, et kogukonnas oluline koostööpartner Tallinna Ülikooli Haapsalu kolledž, sai omakorda tunnustuse ning kinnituse luua Safe Community Tugikeskus kolledži juurde.

Maakonnas on suudetud tervisedenduse valdkond viia regionaalseks brändiks ja selle heaks koostöönäiteks on maakonda loodud Tervisedenduse ja Rehabilitatsiooni Kompetentsikeskus. Kompetentsikeskus lisab eelkõige teadusmahukust ja rahvusvahelist kompetentsi, mis võimaldab kaasata tervisedenduse tarkavaarenduse, tootedisaini- ning turvalise elukeskkonna lahendustele.

Edukaks tervise edendamiseks on vaja inimesi, koostegemisi ja tarku otsuseid. Läänemaal on tunnustatud alates 2011 aastast lihtsaid ja toredaid inimesi tiitliga “Kõige Tervem”. Täname neid, kelle tervisetegu on olnud motiveeriv jõud ka teistele. Kõige Tervemad on maakonnas Kersti Lõhmus, Merike Plaas, Jana Koel, Svetlana Nekraš, Merike Peek, Siret Kosk, Aarne Tennisberg, Kadri Lukk, Madis Jõgisalu, Marika Adman, Ivika Eller ja Mai Jõevee.

Erilise tunnustuse on saanud tervisepäev “Elustiili maraton”, mis pälvis 2014 Kultuurkapitali preemia.

Olulised tegurid, mis mõjutavad maakonna tervisevaldkonna arengut ja arendustegevusi on rahvastiku vananemine ja sotsiaalse ebavõrdsuse suurenemine. Vastavalt eelnevale on seatud järgmised valdkonna eesmärgid:

- maakonna inimeste oodatav ja tervena elatud eluiga kasvavad;
- elu-, õpi- ja töökeskkonnast tulenevad terviseriskid on vähenenud;
- elanikkonna kehaline aktiivsus on suurenenud, toitumine on muutunud tasakaalustatumaks ja riskikäitumine on vähenenud.

Valdkonna eesmärk:

E8: Läänemaa on turvalise ja tervisliku elukeskkonnaga maakond.

Väljakutsed	Võimalused
• Kodus ja vabal ajal juhtunud vigastuste kõrge arv • Alkoholisurmade kõrge arv • Teismeliste raseduse kõrge arv • Täiskasvanute vähene kehaline aktiivsus	• Maakonnas on hästi toimiv tervisevõrgustik, mida kureerib Läänemaa turvalisuse nõukogu (MTN) • Maakonnas toimetab rakenduskõrgharidust pakkuv Tallinna Ülikooli Haapsalu Kolledž, kus üheks õppekavaks on tevisedenduse õppekava • Maakonnas tegutseb aktiivselt üle 65 spordiklubi • Maakonnas osutavad terviseteenuseid apteegid, perearstid, sanatooriumid ja mitmed MTÜ-d • Maakond kuulub rahvusvahelisse Safe communitu võrgustikku

Eesmärgid	Arengu-, tegevussuunad
Vigastuste tõttu esmashaigestumus ja suremus on vähenenud	• Laste ja eakate vigastuste vähendamise ja ennetamise seadmine keskseks • Kodukeskkonnas aset leidvate vigastuste ennetamise prioritseerimine • Võimaluste otsimine koduste riskide ennetamiseks ja maandamiseks ilma, et inimesed tajuks sekkumist nende eraellu tungimisena • Lapsevanemate vigastusriskide märkamise ja teadlikkuse tõstmine • Kogu elanikkonnal esmaabi oskuste tõstmine • Vigastusi puudutavate andmete kvaliteedi parandamine • Kukkumistest tingitud haigestumuse ja suremuse vähendamine • Uuritakse elanikkonna teadlikust kukkumiskeskkonnast ja kodustest riskidest ning luuakse vastav enesehindamise keskkond

Elanikkonna uimastite tarvitamine on vähenenud	• Elanikkonna sihtrühmapõhine ja järjepidev teadlikkuse tõstmine • Alaealiste alkoholitarvitamise tõkestamine ja vähendamine • Alkoholisõltuvuse varajase märkamise ja ennetamise tegevuste väljatöötamine ja rakendamine • Alkoholisõltuvuse ravi ja nõustamise teenuste kättesaadavuse parandamine ning inimese kesksmaks muutmine • Alkoholisõltlase lähedaste nõustamise kättesaadavuse parendamine. • Alkohoolsete jookide müügiedenduse piiramine. • Tegevuste soodustamine, mis aitavad luua turvalist keskkonda, vähendada alkoholist tingitud kuritegevust, sotsiaalseid probleeme ja tervisekahjusid
Teismeliste reproduktiiv- ja seksuaaltervisealane teadlikkus on suurenenud; soovimatute raseduste arv vähenenud	• Erinevate sihtrühmade teadlikkuse tõstmine seksuaal- ja reproduktiivtervise alalt • Sekkumiste planeerimine erinevaid sihtrühmi ja piirkondi arvestades
Täiskasvanud elanikkonna kehaline aktiivsus on suurenenud, toitumine on muutunud tasakaalustatumaks	• Elanikkonna liikumisaktiivsuse ja sotsiaalse võrgustiku edendamine • Toitumise- ja liikumise nõustamise integreerimine tervise- ja sotsiaalsüsteemi. Nõustamise kvaliteedisüsteemi ja kättesaadavuse parandamine

5.1.5 Kultuur

Läänemaa kultuurielu iseloomustab kultuuriga tegelejate rohkus ning väga aktiivne seltsitegevus. Kultuurielu praktilise korraldamisega tegelevad Läänemaal kohalikud omavalitsused ja nende hallatavad asutused koostöös kolmanda ja erasektoriga. Kultuuripärandit kannavad Läänemaal suuresti külaseltsid ja üksikisikud. Maakonna rahvakultuurikoordinaator on Rahvakultuuri Keskuse Läänemaa rahvakultuurispetsialist.

Rahastamine toimub projektipõhiselt, peamised rahastajad on KOV-id, Kultuurkapital, LEADER ja Rahvakultuuri Keskus.

Läänemaal on 16 raamatukogu. Raamatukogude asukoht on üldiselt inimestele soodne ja olemasolev raamatukoguvõrk tagab raamatukoguteenuse kättesaadavuse. Kõigis raamatukogudes on internetiühendus ning raamatukogud kasutavad ühist internetipõhist andmebaasi. Maapiirkonnas täidavad raamatukogud tihti ka kogukonnakeskuse rolli. Lääne Maakonna Keskraamatukogu nõustab ja koolitab maaraamatukogusid, samuti komplekteerib nende jaoks teavikuid. Raamatukogud on üha rohkem enda kanda võtnud ka piirkondliku kultuurielu vedamise, näitena võib tuua Taebla raamatukogu.

Läänemaa kultuuri eripäraks võib lugeda endist eestirootsi (rannarootsi) kultuuripärandit ning rannarahva tegemisi, mis seotud veekogude läheduse ja nende kasutusega (puhkus ja kalapüük veekogudel ning ranna ja luha niidud ning nendel aladel karjakasvatus on Läänemaale omane). Endiste rannarootslaste asualad jäid Noarootsi, Vormsi ja Osmussaarele ning igal piirkonnal on väikesed nüansilased erinevused. Teise maailmasõja ajal lahkus valdav osa eestirootslasi Rootsi, tuues kaasa kultuuri hääbumise Eestis. Täna tegutsevad eestirootsi kultuuriga erinevad organisatsioonid (Eestirootslaste Kultuuriomavalitsus, Rootsi Hariduse Selts Eestis, Rannarootsi Muuseum, Vormsi Talumuuseum, Lyckholmi muuseum, puulaevaselts Vikan jt). Vormsis ja Noarootsis tegutsevad folkloorirühmad, kes püüavad omal moel edasi kanda endist rannarootslaste kultuuripärandit. Vormsis on aktiivne käsitööselt, kus tehakse muuhulgas ka Vormsi rahvariideid ja rahvariideainelisi esemeid. Suure kandepinnaga on ka Kullamaal toimuv muusikapidu „Helisev Kullamaa“. Kullamaal leidub ka hulgaliselt pärandkultuuri objekte (vanad metsateed, talukohtades säilinud paekivikeldrid, lubjaahjude varemed, söemiilide asukohad, vanad savitööstused).

Läänemaal on tugevad ajaloo uurimise traditsioonid ning mitmepalgelised kultuuri- ja looduspärandiga paikkonnad. Uuendatud muuseumivaldkonda esindab SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid, milles on lõimunud eripalgelised muuseumid ning mälestised. Loodud terviklik külastuskeskkond on kiiresti kasvav ning suure tulevikupotentsiaaliga. Maakonnas on mitmeid omanäolisi isiku- (nt Evald Okase muuseum, Ants Laikmaa muuseum Taeblas, Iloni Imedemaa jne) ja piirkonnamuuseumid (Vormsi talumuuseum, Lyckholmi muuseum, Liiva talumuuseum, Rõude muuseum). Juurde on lisandunud käsitööpärandit tutvustav ja arendav Haapsalu pitsikeskus. Läänemaa muuseumid on saanud kultuuriturismis olulisteks sihtkohtadeks, nad on toimivad kultuuripärandi hoidjad ning kohaliku kultuurielu ja majanduse elavdajad.

Rahvakultuuri valdkonnas on Läänemaal kõige rohkem rahvatantsurühmi. Kultuuripärandit aitavad hoida ka igal aastal korraldatavad maakondlikult tantsupeod.

Läänemaa loomemajandusele on iseloomulik ettevõtete väiksus ja turu killustatus. Turul on palju, väga erinevate omandivormidega, tegutsejaid. Samas on loomemajandus hajaasustusega väikese rahvaarvuga maakonnale hea võimalus majandust elavdada ja hõiveta tösta. Võimalus on siduda rahvakultuuri ja ettevõtlust. Hetkel ei ole Läänemaal ühtegi töötavat loomemajanduskeskust, kuna puudub piisav hulk inkubatsiooniteenusest huvitatuid.

Järjest tuntumaks on muutunud Läänemaa käsitöö. Haapsalu sall on märgilise tähtsusega. Ilmunud on raamatuid ning toimuvad teemakohased üritused ning koolitused.

Haapsalu linnas on renoveeritud kultuurikeskus, kus toimuvad regulaarselt kontserdid, näitused ja teatrietendused, samuti näidatakse teatrisaalis kino. Maakonnas puudub professionaalne teater ning harrastusteatrid tegutsevad enamjaolt projektipõhiselt. Lääne-Nigula vallas tegutseb suveperioodidel Saueaugu Teatritalu, mis on tuntud üle Eesti. Kullamaal on 1996.a rekonstrueeritud kultuurimaja. Taeblas, Vormsil ja Noarootsis tegutsevad rahvamajad mis kõik on kohalike omavalitsuste hallatavad. Toimivad ka seltsimajad. Viimastel aastatel valminud seltsimajad ja vabaajakeskused on võimelised enam pakkuma kogukondlike tegevusi ja teenuseid. Trend on tuua kultuuritegevust toimivatesse hoonetesse, nt koolidesse ja raamatukogudesse.

Paljud kultuurisündmused, eelkõige suvel ehk kõrghooajal, toimuvad ja toovad maakonda ka turistide väljastpoolt. Seega on kultuuri- ja turismivaldkonnad omavahel tihedalt läbi põimunud. Madalhooaja üritused on pigem suunatud kohapealsele tarbijaskonnale.

Kirikud ja kogudused

EELK Lääne praostkonna vaimulikud ja koguduste esindajad saavad kokku kaheksa korda aastas praostkonna konverentsidel ja kaks korda aastas sinodi koosolekuks.

Oluline osa koguduste elus ja töös on jumalateenistuste ja talituste pidamine, laste- noorte, muusika ja laulukooride töö. Koordineeritakse rahvusvahelisi suhteid sõpruskogudustega e. välispartneritega Inglismaal, Venemaal, Lätis, Saksmaal, Soomes, Iisraelis ja Rootsis. Piiskop Tiit Salumäe haldusalasse kuulub eestikeelne diasporaatöö Euroopas ja Venemaal. Koostöö välispartneritega hõlmab kultuurilist tegevust, koolitusi, turismi, info ja kogemustevahetust ja majanduslikku abi. Toimib koostöö kohalike omavalitsuste, Kaitseliidu ja Naiskodukaitsega, koolidega, Päästeametiga, Politsei- ja Piirivalveametiga, Sotsiaalasutustega. Ühiselt korraldatakse piirkondlikke rahvaüritusi ja riiklike tähtpäevade tseremooniaid.

Hetkel on Läänemaal 19 erinevat kristlikku kogudust (01.01.2018 Äriregistri andmetel). Suurem osa nendest on luterlikud kogudused, on ka üks katoliku, kaks ortodoksi, kolm baptistikogudust, lisaks veel metodistide, nelipühilaste, adventistide kogudused ja Haapsalu vabakogudus.

Lääne praostkonnas on 16 EELK kogudust, nendest 9 Läänemaal (Haapsalu, Kullamaa, Lääne-Nigula, Martna, Noarootsi, Nõva, Piirsalu, Ridala ja Vormsi). Koguduste liikmeid praostkonnas on kokku 8346 inimest, kellest 7502 kuuluvad Läänemaakonna EELK kogudustesse. Vaimulikke on kokku 13. Praost koordineerib paraostkonna tööd ja piiskop Tiit Salumäe koordineerib EELK s kolme praostkonda - Lääne, Järva ja Viru. Kogudustes on märkimisväärne osa vabatahtlikul töö. "Teeliste Kirikud" projekt annab võimaluse ränduritel turismi hooajal kirikuid külastada. Kirikuid kasutatakse erinevateks kontserttegevusteks. Aastas ca 80 kirikukontserti millest üle viiekümne toimub Haapsalus. Haapsalu Toomkirikus on esinenud maailmatasemel artiste ja tuntud on iga aastane Vanamuusika festival ja Tšaikovski Festival. Koguduste laulukoorid osalevad lisaks oma koguduses kaasa teenimisele kohalikel ja riiklikel laulupidudel. Samuti on oluline osakaal sotsiaalsel töö (noorsootöö, eakate ja puudega inimeste hoolekanne). Eraldi suure valdkonnana moodustab läänemaa vanade kirikute, pastoraatide ja kalmistute korrastamine ja hooldamine. Kogudused on andnud endast parima, et tänane olukord on hea kuid siin on tulevikuperspektiivis kogukonnal ja kohalikul omavalitsusel tarvis panustada, et ajaloolised vaatamisväärsused oleksid rändurile ja külalistele meeldivaks elamuseks Läänemaalt.

18. jaanuaril 2018 avati EELK Perekeskus Haapsalus. Perele pakub keskus nõustamist ja konkreetseid programme paarisuhte, vanemluse ja lapse kasvatamise toeks ning perevägivalla tõkestamiseks. Peale grupi-, pere- ja paariteraapia on teenuste valikus ka hingehoid, kuhu saab tulla igaüks oma murega.

Alates 2019. a. kutsuti Sihtasutus Läänemaa turvalisuse nõukogu liikmeks piiskop Tiit Salumäe. Koguduste koostöö Sihtasutusega Laanemaa toimub läbi koostöökommisjoni, mille eesmärk on korraldada maakonnaüleseid tegevusi ning nõustada maakonna avaliku sektori asutusi.

Valdkonna eesmärk:

E9: Läänemaa on atraktiivne ja tuntud kultuuri- ja turismisihtkoht.

E4: Maakonnas on igapäevaeluks vajalikud teenused kättesaadavad ja kvaliteetsed.

Väljakutsed	Võimalused
Läänemaa kultuuripärand on alakasutatud ressurss	- Kultuuripärandi tutvustamine - Maakonnaürituste korraldamine(laulu- ja tantsupeod)
Puudub maakonnaüleline kultuuri- ja spordisündmuste kalender	- Kultuuritoimkonna moodustamine - maakonnaülese kultuuri- ja spordisündmuste kalendri loomine ja arendamine - Läänemaa portaali arendamine
Puudub professionaalne teater	Teatritrupi rajamine harrastusteatri baasil
Puudub kultuuriregister	Registri loomine kodanikeühenduste ja KOVide koostöös

Kultuuri madalhooaja turundamine	• Teatrifestival • Kontserdisarjad • Galerii HÖFF • Läänemaa portaal
Eestirootsi kultuuri kandepind on habras ja vajab jätkuvat uurimist, säilitamist, hoidmist ja arendamist.	Eestirootsi kultuuri hoidmine, tutvustamine, arendamine
Puudub riigipoolne tugi kirikuaedade, pastoraatide, orelite ja ausammaste korrastamisele	Riik, EL struktuurfondid

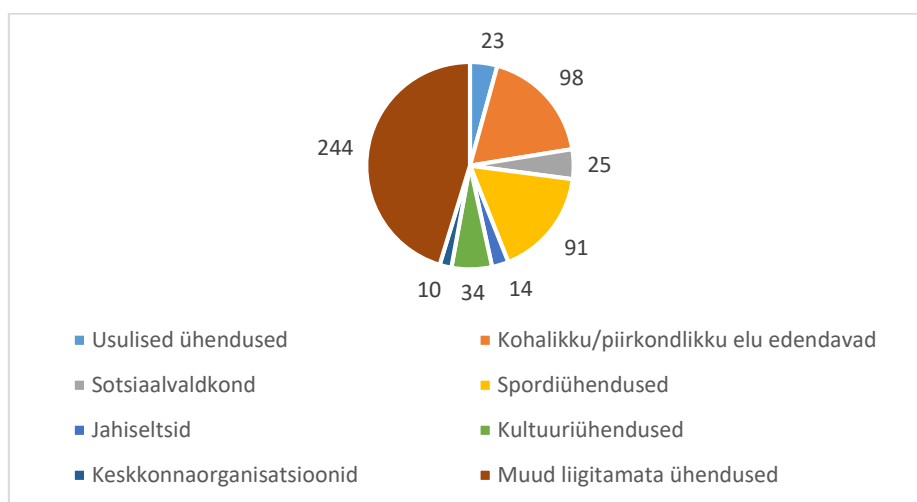
Eesmärgid	Arengu-, tegevussuunad
Kohalik kultuuripärand on tuntud ja väärtustatud	• kodukandipäevad valdades • Saueaugu Teatritalu tegevuse toetamine • Kultuuritöö KOVide ja MTÜde koostöös • Mere- ja pärandkultuuri alane koostöö ja ühisüritused • Maakondlike kultuurisündmuste korraldamine • Rahvatantsukeskuse loomine • Loomemajanduse ja -ettevõtluse stimuleerimine • Kihelkonnamuuseumide arendamine • Kirimäe mõisa arendamine (kultuuriüritused, majutus) • Peraküla vabaõhulava ehitamine • Kirikute renoveerimine, restaureerimistööd • Kullamaa kultuuripärandi (Tobias) arendamine • Kirikute võrgustiku loomine • Osmussaare turismipotentsiaali ära kasutamine, Osmussare tuletorni avamine külastajatele, saarevahi ametikoha säilitamine, sadamahoone ja külastuskeskuse arendamine, saare joogivee- ja tuletõrjevee küsimuse lahendamine
Maakonna kultuuriürituste kohta on piisavalt kättesaadavat infot	Ühiskalendri arendamine
Aktiivne kultuurielu ka madalhooajal	Madalhooaja turundamine

Uued ja atraktiivsed turismisihtkohad	• Matsalu rahvusparki põhjaserva külastuskeskus • Kaopalu karjääri tehnikaspordikeskus • külastuskeskuse ja hotelli rajamine Dirhamisse
---------------------------------------	---

5.1.6 Kodanikuühiskond

Läänemaal on Äriregistri andmetel seisuga 01.12.2018 kokku 539 vabaühendust, neist MTÜsid 523, sihtasutusi 16. Lisaks tegutseb ka mitteformaalseid ühendusi- seltsinguid, mille arvu ei ole võimalik kindlaks määrata, kuid hinnanguliselt on neid maakonnas paarkümmend. Alljärgneval diagrammil on graafiliselt kujutatud MTÜde jagunemine tegevusalade lõikes, seisuga 01.12.2018.

Joonis 13. Kodanikeühenduste jagunemine tegevusala (EMTAK kood) järgi, 31.12.2017.¹²

Suurem osa kodanikuühendustest tegutseb Haapsalu linnas. Maapiirkondades on aktiivsemateks ühendusteks piirkondlikku/kohalikku elu edendavad ühendused ehk külaseltsid. Külaseltsid tegutsevad aktiivsete kodanike vabatahtlikul eestvedamisel, kes teevad seda üldjuhul oma põhitöö kõrvalt.

Ühenduste jagunemist piirkonniti 01.12.2018.a. seisuga iseloomustab alljärgnev tabel¹³:

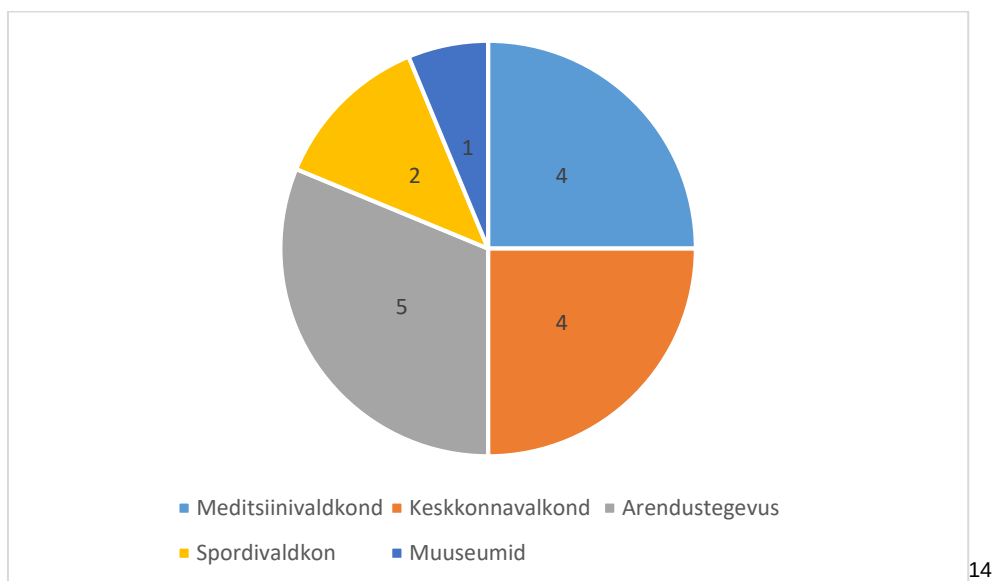
Asustuspiirkond	Kodanikeühenduste arv
Haapsalu linn	242
Haapsalu maaline piirkond	73
Lääne-Nigula vald	199
Vormsi vald	25
Kokku	539

¹² Äriregister

¹³ Statistikaamet

Alljärgnev diagramm kujutab sihtasutuste jagunemist tegevusalade lõikes, peamise osa 16st sihtasutusest moodustavad meditsiini- ja keskkonnavaldkonnas ning arendustegevusega tegelevad asutused.

Joonis 14. Sihtasutuste jaotus tegevusalade kaupa.

Oluline vabaühenduste rahastus on omavalitsuste toetus, seda antakse nii projektitoetusena kui tegevustoetusena. Rahastust saadakse veel erinevatest fondidest, annetajatelt ja erasektorist. Väike osa rahast tuleb liikmemaksudest ja omateenuste müügist. Omatulu teenitakse eelkõige koolituste, nõustamiste, käsitöö ja turismi teenuste müügi. Projektide läbiviimise suutlikkust ühenduste seas võib hinnata keskmiseks.

Valdkonna eesmärgid:

E2: Igal läänlasel on töökoha- ja eneseteostusvõimalus Läänemaal.

E4: Maakonnas on igapäevaeluks vajalikud teenused kättesaadavad ja kvaliteetsed.

Väljakutsed	Võimalused
Kodanikuühenduste nõrk finantsteadlikkus ja finantssuutlikkus, vähene oskus kaasata heategevuslikke vahendeid, teenida omatulu, projektirahastuse vähenemine	Koolitused, infopäevad, õppereisid, ühenduste spetsiifiline nõustamine, Ühenduste pakutavate teenuste, tegevuste ja kaupade kvaliteedi parandamine, mis tõstab jätkusuutlikkust.
Ühenduste eestvedajate väsimine ja järelkasvu puudus	Eestvedajate motiveerimine ja tunnustamine, koostöö toetamine, noorte teadlikkuse tõstmine kodanikuühendustest

Valdkondlike katus- ja huvikaitseorganisatsioonide vähesus maakonnas	Infopäevad, nõustamine
Puudub riigiasutuste poolne initsiatiiv kaasata kodanikuühiskonda, sh MTÜ-sid oma tegevustesse, vähene avalike teenuste delegeerimine	Parimate praktikate tutvustamine
Vabatahtliku tegevuse maakondliku koordineerimise puudumine, vabatahtlike vähesus	Vabatahtliku keskuse loomine, vabatahtlike juhendajate juhendamine ja motiveerimine, vabatahtliku töö väärtustamine

Eesmärgid	Arengu-, tegevussuunad
Erinevad kodanikeühendused on kaasatud riigiasutuste ja KOVide töösse	• Ümarlauad, koostöökogud, • koostöölepingud, teenuste delegeerimine
Ühenduste eestvedajad on tunnustatud ja motiveeritud	• Maakondlikud tunnustusüritused, • Parimate praktikate jagamine, edulugude regulaarne kajastamine • Valdkondlike tugivõrgustike moodustamine ja toetamine
Vabaühendused on võimekad ja tegutsevad tõhusalt	• Koolitused, arengu –ja mentorprogrammid • Vabaühenduste nõustamine Sihtasutuses Läänemaa koostöös KOVidega • Kogukondade elavdamine ja omavahelise lõimumise soodustamine, koostööprojektid

5.1.7 Sport

Sporditegevust koordineerib ja erinevaid spordiorganisatsioone ühendab maakonnas Lääne Maakonna Spordiliit Läänela, mis koondab enda alla 38 eri valdkonna spordiorganisatsiooni. Koolispordi korraldamisega tegeleb Läänemaa Koolispordi Liit. Spordirajatiste eest hoolitsevad valdavalt omavalitsused ning treenerid tegutsevad paljuski vabatahtlikust entusiasmist.

Läänemaal on 2019. aasta 1. jaanuari seisuga Eesti Spordiregistris 65 organisatsiooni ja neli spordikooli. Spordiorganisatsioonides on statistika järgi 2142 harrastajat. Lääne maakonnas harrastatakse 36 erineva distsipliiniga. 39 treenerit omab kutsetunnistust. Viimaste aastatega on kasvanud liikumisvormide paljus, st on juurde tulnud uute alade harrastajaid.

Positiivne trend Läänemaa spordivaldkonnas on terviseteadlikkuse kasv. Samas on täheldatav suurenev elanikkonna ootus uute teenuste, sportimistingimuste, kvalifitseeritud spetsialistide, kombineeritud tervisteenuste jm järele.

Maakonnas on hästi välja arenenud sporditaristu. Spordirajatiste olukord väljaspool maakonna keskust on järk-järgult paranenud. Maakonna prioriteetne tervisespordikeskus asub Paliveres.

Maakonna elanike sportimishuvi sõltub paljuski olemasolevatest rajatistest. Hästi toimivad spordikoolid, tugevad treenerid ja eestvedajad, treeninglaagrid, koostööpartnerid ja mitmekülgsed spordiüritused tagavad, et aktiivne sporditegemine toimub nii Haapsalu linnas kui Lääne-Nigula vallas aastaringelt. Omavalitsused toetavad spordiklubisid ja nende poolt korraldatavaid võistlusi ja rahvaspordiüritusi. Toetatakse noorte osalemist rahvusvaheliste võistlustel ja treeningutel. Iga-aastaselt tunnustatakse parimaid sportlasi, treenereid ja teisi aktiivseid spordiaktiviste.

Läänemaale traditsioonilised spordialad on vehklemine, tennis, lauatenis, laskmine ja jääpurjetamine. Olulised on meeskonnaaladena aastakümneid arendatud korv- ja jalgpall. Vehklejad, tennisemängijad ja jääpurjetajad on aastakümneid näidanud häid tulemusi nii riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasemel.

Kuni 2018. aastani korraldati maakonnas iga-aastaselt omavalitsuste suve- ja talimänge. Traditsiooni elushoidmiseks on plaanis hakata korraldama mänge uutel alustel.

Liikumisharrastuse propageerimiseks korraldatakse suuri liikumisüritusi ja -sarju, millede eesmärgiks on tutvustada maakonnas tegutsevaid klubisid ja erinevaid liikumis- ning sportimisvõimalusi.

Valdkonna eesmärk:

E8: Läänemaa on turvalise ja tervisliku elukeskkonnaga maakond.

Väljakutsed	Võimalused
Spordi rahastamine	• Jätkusuutliku rahastusmudeli väljatöötamine (hetkel projektipõhine) • Spordiklubide organisatsioonilise võimekuse toetamine • Spordiaktivistide, eestvedajate ja spordiringi juhtide tasustamise korraldamine
Spordiürituste turundamine	• Maakonna sportimisvõimaluste turundamine väljaspoole maakonda • Maakonna spordiveebi ja spordikalendri reklaam. • Kampaaniate kajastamine ja spordiinfo levitamine

Spordiinfrastruktuuri arendamine	• EL struktuurifondide, riigi toetuste otstarbekas kasutamine • Sporditaristu seire
Sportimisvõimaluste mitmekesistamine	• Erinevates piirkondades korrastatud ja renoveeritud spordirajatiste mitmekülgne kasutamine (Haapsalu, Palivere, Risti, Linnamäe jm kohad) • Läbi erinevate liikumissarjade erinevate sportimisvõimaluste tutvustamine ja propageerimine

Eesmärgid	Arengu-, tegevussuunad
Läänemaale iseloomulike spordialade propageerimine ja arendamine	• spordialade tutvustamine, õpetamine maakonna koolides • spordialade tutvustamine erinevate maakondlike liikumisürituste kaudu
Läänemaal on aktiivne spordielu	• Maakondlike spordi ühisürituste korraldamine ja sporditegevuse koordineerimine • Eelistatakse laste ja noorte sporditegevust • Uute spordialade tutvustamine, propageerimine ja vajalike rajatiste arendamine
Läänemaal on kaasaegsed ja hästivarustatud spordikeskused	• Sporditaristu tasakaalustatud ja läbimõeldud arendamine ja parendamine- spordiplatside ehitus Taebla, Palivere ja Oru koolide juures. • Palivere Turismi ja Tervisespordikeskuse arendamine (sh kunstlume tootmise võimekus) • Läänemaa Tervisetee korrashoid koostöös SA Põhja-Läänemaa Turismi- ja Spordiobjektide Halduskeskuse, terviseteel asuvate ja endise raudteega seotud objektide väärtustamine ja võimaluste piires korrastamine • Sise- ja välitingimuste parendamine sportimiseks (kinnise spordihoone rajamine Vormsi Kooli juurde)

	• Sporditurismi mitmekesistamine, Erinevates piirkondades korrastatud ja renoveeritud spordirajatiste mitmekülgne kasutamine, sh: Haapsalu Spordibaasid (Haapsalu, Tuksi, Panga); Palivere TTSK; Risti spordikeskus jne; • Kaopalu ja Panga karjääridesse tehnikaspordikeskuste arendamine • Risti ja Uuemõisa jalgpallistaadionite kompleksne väljaarendamine • Viburadade arendamine Kullamaal • Projektivõimaluste teadvustamine • Spordirajatiste mitmekülgne kasutamine
Spordivaldkonna juhtimine on korrastatud ja koostöö erinevate spordiorganisatsioonide vahel toimib	• Tegusam KOVide, SAL ja spordiorganisatsioonide koostöö • Huvigruppide kaasamine ja rollipõhine parem rakendamine
Maakonna spordisüsteem on optimeeritud ja kaasaegne	• Regulaarsete infotundide korraldamine (projektiinfo, tegevuste ülevaade, kalender, uuringud/küsitlused, koolitused) • Mainekujundusprojektide korraldamine (spordipärandi säilitamine – videoklipid, raamatud, veebileht, kalender, andmebaaside korrashoid, kampaaniad)

5.1.8 Siseturvalisus

Läänemaal tegutseb Sihtasutuse Läänemaa poolt moodustatud Läänemaa turvalisuse nõukogu (MTN), mille eesmärk on maakonna turvalisuse suurendamine terviseprotsesside juhtimise kaudu. Nõukogu koordineerib järgmisi valdkondi: politsei, pääste, liiklus, vägivald, riskikäitumine (alkohol, tubakas, narkootikumid), vaimne tervis, vigastuste ennetus sh kodu -ja vaba aja vigastused, keskkonna terviseriskid, elu-, töö- või õpikeskkonnast tulenevad riskid (tööõnnetused). MTN koosseisu kuuluvad Päästeameti, Politsei- ja Piirivalveameti, Maanteeameti, Terviseameti, SA Läänemaa Haigla, PERH Kiirabi, Tallinna Ülikooli Haapsalu kolledži, siseturvalisuse vabatahtlike ühingute ja maakonna kolme kohaliku omavalitsuse esindaja. Koostöös

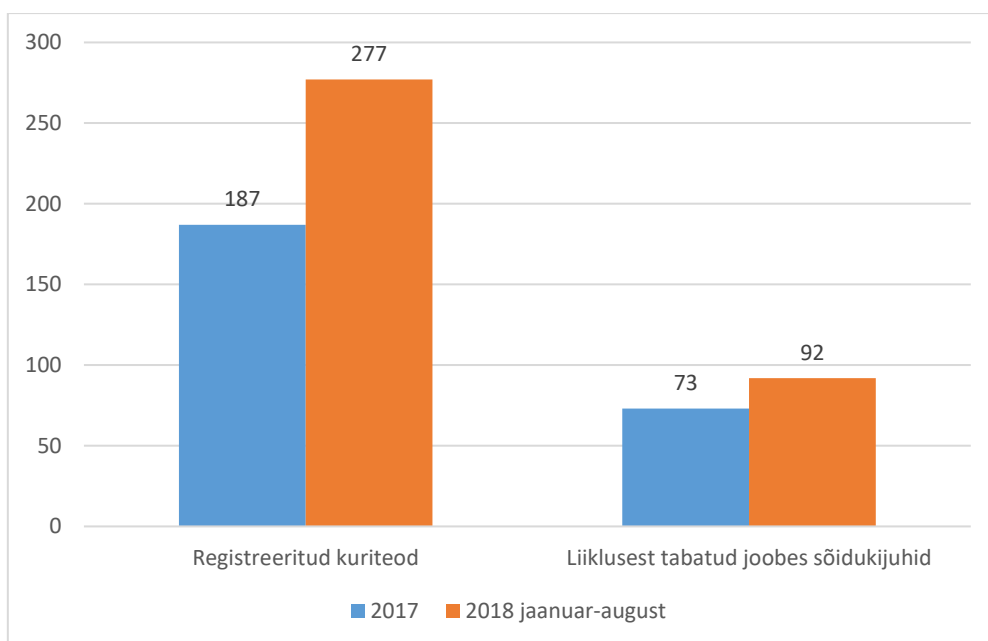
selgitatakse probleemkohti, planeeritakse ja viiakse ellu ennetustegevusi kogukonnas parema turvalisuse saavutamiseks.

Moodustatud on ka kolme olemasolevat kohalikku omavalitust hõlmav ühine kriisikomisjon, mis täidab hädaolukorraseadusega pandud ülesandeid (elutähtsate teenuste toimepidavus jm).

Moodustatud on ka KOV esindajatest ning spetsialistidest koosnev maakondlik liikluskomisjon, mis selgitab ohukohti ja investeerimisvajadusi maanteetaristusse, arutab liikluskorraldust ja –ohutust.

Läänemaa kuritegevus näitab viimasel ajal tõusutrendi. Politsei statistika kohaselt oli 2017. aastal kokku 187 kuritegu, samas 2018. aasta 8 kuu jooksul 277, mis teeb ca 48%-lise juurdekasvu. Samuti on probleemiks suurenenud joobes juhtide hulk (2018. aastal on 8 kuuga tabatud 92 joobes juhti, s.o. 19 rohkem võrreldes eelmise aastaga).

Võrdlust kujutab alljärgnev diagramm:

Joonis 15. Registreeritud kuritegude ja liiklusest tabatud joobes juhtide arv.

Maakonnas on tööl viis piirkonna- ja kaks noorsoopolitseinikku. Toimub pidev koostöö ja regulaarne infovahetus KOV-idega. Elanikkonna usaldus politsei vastu on kõrge, ametnikud on hästi kursis maakonnas toimuvaga. Probleemiks on maakonnakeskusest kaugemal asuvate piirkondade regulaarne patrullimine ja ajakulu väljakutsete teenindamisel, kuna vahemaad on suured ja politsei ressursid on piiratud. Kui vahetuses on tööl rohkem kui üks patrull, siis korraldatakse võimalusel töö selliselt, et üks patrull on tööl väljaspool linna.

Väikesaarte (peamiselt Vormsi) väljakutsetele navigatsiooni välisel ajal on keeruline operatiivselt reageerida – navigatsiooni hooajal selleks kasutatakse piirivalvekaatrit, mis sõltuvalt ilmastikust saab toimetada politseitoimkonna saarele ca 20 minutiga. Talveperioodil, kui meri on jääs, reageeritakse jääsaanidega või mööda jääteed.

Politseinike liikumine saarel tagatakse Vormsi Vallavalitsuse ja saarevahi abiga. Lisaks toimuvad planeeritud regulaarsed saarekülastused politseinike poolt.

Päästeteenused on tagatud kutseliste ja vabatahtlike päästekomandode abiga.

Läänemaa riiklikud kutselised päästekomandod paiknevad:

- Haapsalus
- Ristil
- Nõval
- Vormsis

Vabatahtlikud päästekomandod:

- Lääne-Eesti Vabatahtlik Reservpäästerühm
- Pürksi Vabatahtlik Päästekomando
- Ridala Vabatahtlik Päästekomando
- Kirna Vabatahtlik Päästekomando
- Palivere Vabatahtlik Päästekomando
- Nõva Vabatahtlik Päästekomando
- Vormsi Merepääste Selts

Komandode täpsed asukohad ja reageerimispiirkonnad on kirjeldatud maakonnaplaneeringus. Toimub pidev inimeste värbamine vabatahtlikesse päästekomandodesse. Kutseliste päästekomandode hooneid haldab Riigi Kinnisvara Aktsiaselts. Haapsalu komando on remondi ootel.

Haapsalu päästekomando omab lisaks baasteenusevõimekusele naftareostuskorje võimekust. Võimekus võimaldab naftasaadusi kokku korjata nii maismaalt kui ka veest.

Merepääste on jaotatud mitme ametkonna vahel. Merepääste koordineerimise ja korraldamise eest vastutab PPA. Merepäästevõimekus on tagatud Haapsalu komando baasil (paat, töölaev, 2019 jett) ning PPA ja vabatahtlike komandode abiga (sh Vormis Merepääste Selts). On olemas ka võimekus inimeste jäält päästmiseks, PPA ja vabatahtlikud päästjad saavad kasutada lumesaane, võimalusel kaastakse ka PPA lennusalga helikopter.

Tuleõnnetuste arv on olnud aastate vältel stabiilne. Tulekahjus hukkunute arv ei ole vähenenud. Päästesündmustega seotud väljakutsete arv on aastast aastasse vähenenud. Samas mõjutab väljakutsete arvu ilmastikust tingitud õnnetuste kasv (põud – metsa- ja maastikutulekahjud; tormid – kannatada saanud vara ja murdunud puud). Eluhoonetes aset leidnud tulekahjude arv on langevas trendis. Riiklikul ja maakondlikul tasandil tuleb tegeleda elanikkonnakaitse teemade tutvustamise ja koolitamisega kõikide ametkondade poolt.

Valdkonna eesmärk:

E8: Läänemaa on turvalise ja tervisliku elukeskkonnaga maakond.

Väljakutsed	Võimalused
Pääste ja politsei reageerimisvõimekus Haapsalu linnastust eemal	Ametite võimekuse ja personali suurendamine
Liiklusohutuse tõstmine	• Kergliiklusteede arendamine • liiklusjärelvalve tõhustamine • Ennetus- ja koolitusprogrammid (sh joobes juhtimise eest karistatud sõidukijuhtidele)
Turvakaamerad on enamasti eraomandis, ei ole omavahel ühendatud ja politsei ei ole ligipääsu	Keskse ja politseile ligipääsetava turvakaamerate võrgustiku loomine
Vägivalla vähendamine	• suunatud koolitused sihtrühmale • vajaduspõhiselt vägivallaohvrite toetamine
Kuritegevuse vähendamine	• Järelevalve ja kuritegude avastamise tõhustamine • Tugiprogrammid probleemsetele noortele • Ennetusprogrammid probleemsetele (sõltuvus- ja vägivallaprobleemidega) isikutele • Vabatahtlike korrakaitsjate tegevuse finantseerimine riigi, KOV ja erasektori koostöös

Eesmärgid	Arengu-, tegevussuunad
Turvaline elukeskkond	• Tugiprogrammid probleemsetele isikutele • Maakondlikult koordineeritud ennetustöövõrgustiku ja alaealiste mõjutuskomisjoni loomine, ühisprojektide ja tegevuste korraldamine • Vabatahtlike korrakaitsjate tegevuse finantseerimine riigi, KOV ja erasektori koostöös. • Laste/noorte käitumisprobleemidele varajane reageerimine, KOV-de ühise alaealiste komisjoni loomine maakonnas. • Politseipatrullide arvu ja patrullitavate kohtade arvu suurendamine

	• Julgeolekuriskide teadvustamine, riskikohtade kaardistamine (sh äärmuslik käitumine, illegaalne tööjõud) • Tsentraalse ja politseile ligipääsetava turvakaamerate võrgustiku loomine
Toimiv päästevõrgustik	• Riiklike ja vabatahtlike komandode tegevuse toetamine • tagada võimalikult kiire juurdepääs merele ja vajalikud tingimused päästetegevuse reguleerimiseks sadamate territooriumidel • Tõhusa päästevõimekuse ja sündmusele reageerimiskiiruse tõstmiseks on vajadus tõsta päästevõimekust Haapsalu linnastust kaugemale jäävates piirkondades, sh Vormsi saarel ja Osmussaarel, mis eeldavad ka tõhusamat merepääste valmisolekut • Merepäästevõimekuse toetamine ja arendamine, merele kiire juurdepääsu tagamine päästeoperatsioonideks • Vabatahtliku pääste tehniliste võimaluste laiendamine ning Lääne-Eesti piirkonna maastiku eripära arvestava tehnika olemasolu tagamine piirkonnas
Õnnetusjuhtumite vähenemine	• Jätkuvalt tõstetakse Läänemaa elanike ja ametnike tuleohutuse alast teadlikkust ja oskusi, propageeritakse tulekustutite/päästevahendite vajalikkust kodudes • Piirkondades, kus kutseliste päästjate komandod puuduvad, ehitatakse üles vabatahtlikud päästekeskused, mille tegevust järjepidevalt toetatakse riigi, omavalitsuse ja erasektori vahenditest

5.1.9 Noorsootöö

Noorsootööd tehakse koolides (huviringid, õpilasesindused), kultuuri- ja seltsimajades (erinevad huviringid), huvikoolides, spordiklubides, noortekeskustes, külaseltsides, osaluskogudes, kogudustes jne. Noorsootöö eest vastutavad kohalikes omavalitsustes haridus- ja noorsootöövaldkonna spetsialistid.

Lähiaastatel jätkub trend, kus noorte ootused teenuste suhtes suurenevad: kvalifitseeritud noorsootöötajad, kvaliteetsed koolitused, noortele suunatud info.

Valdkonna eesmärgid:

E2: Igal läänlasel on töökoha- ja eneseteostusvõimalus Läänemaal.

E8: Läänemaa on turvalise ja tervisliku elukeskkonnaga maakond.

Väljakutsed	Võimalused
Õppivatele noortele suunatud töövõimaluste vähesus	Koostöö TK ja ettevõtjate vahel osalise tööajaga töökohtade loomiseks
Noorte riskikäitumine ja madal terviseteadlikkus, puuduvad mõjutusvahendid	Ennetusprogrammid, tegelemine probleemsete noortega
Süsteemse ennetusalase koostöö puudumine	Koostöövõrgutiku loomine
Huviharidus ja -tegevus kohati logistiliselt raskesti kättesaadav ja ebaühtlane	Huvikoolide filiaalide avamine, transpordivõimaluste kohandamine
Noorsootöötajate koostöö vähene korraldus	Laste/noorte käitumisprobleemidele varajane reageerimine, KOV-de ühise alaealiste komisjoni loomine maakonnas

Eesmärgid	Arengu-, tegevussuunad
Noored on kaasatud ühiskonda, KOVide tegevusse	Noorteühenduste, sh noortevolikogude moodustamine ja koordineerimine, ühisüritused
Noorte ettevõtlikkuse ja tööhõive suurendamine	• Erasektori kaasamine • EL struktuurifondide vahendid • Noorte töö- ja vabaajalaagrite korraldamine
Noorte terviseteadlikkuse kasv, riskikäitumise vähendamine	Ennetusprogrammid, tegelemine probleemsete noortega
Huviharidus on kvaliteetne ja kättesaadav	• Huvikoolide arvestamine ühistranspordigraafikute koostamisel • KOVide ühistegevused huvihariduse arendamisel

Noorsootöötajate koostöö on hea ja pidev	• Maakondlikult koordineeritud ennetustöövõrgustiku ja alaealiste mõjutuskomisjoni loomine, ühisprojektide ja tegevuste korraldamine • Koostöövõrgustiku arendamine noortekeskuste vahel • Noorte valdkonna organisatsioonide ja noortega töötavate noorsootöö tegijate koostöö
--	---

5.1.10 Era- ja avaliku sektori teenused

Erasektori esmatasandi teenustena käsitletakse kodulähedasi apteeke, esmatarbekauplusi, postkontoreid ja pangaautomaate (pank). Nende teenuste kättesaadavus puudutab põhiliselt vanemaealist elanikkonda Lääne-Nigula hajaasustuse piirkonnas, kellel puudub iseseisev liikumisvõimalus.

Suuremas sulgemisohus on väikesed maapoed, elujõulisemad on kohalikule tarbijate ühistule (Coop) kuuluvad kauplused. Läänemaal on kaks suuremat kaubanduskeskust: Haapsalu Kaubamaja ja Rannarootsi Keskus, mis pakuvad esmatarbekaupasid, kuid probleemiks on vähene klientuur, mis takistab suurematel kaubamärkidel avamast oma kauplusi. Suuremates kaubanduskeskustes on kaubanduspinnad enamjaolt kasutusel. Suurematest toidupoekestest on esindatud Selver, Rimi, Coop ja Maxima. Hetkel puudub maakonnas toidukaupade koju tellimise võimalus (e-Selver, e-Coop jt), kuid nõudlust selle järele tõenäoliselt oleks, eriti hajaasustuses. Samas võib selline võimalus tekitada ebavõrdset konkurentsi ning viia väikepoodide sulgemiseni.

Viimasel ajal on üleriigiliselt suletud palju maapiirkondades tegutsenud postkontoreid ning teenuste pakkumine on lepingute alusel viidud kohalikesse poodidesse, seltsimajadesse ja raamatukogudesse (postipunktid). Asendusena on plaanis suurendada pakiautomaatide arvu ning paigutada mõned ka maapiirkondadesse. Hetkel on pakiautomaadid olemas ainult maakonnakeskuses ja Lääne-Nigula vallas Risti alevikus. Uute pakiautomaatide paigaldamist teostatakse koostöös kohalike omavalitsustega. Lisaks toimivad veel ka muud posti- ja pakiteenused – DPD kullerteenused, SmartPOST jne.

Coop on loonud oma kauplustesse pangateenuste võrgustiku, võimaldades näiteks kauplustest võtta välja sularaha. Pankade sularahaautomaate on maapiirkonnas kaks – Lääne-Nigula valla Swedbanki Taebla ja Risti sularahaautomaadid.

Tuleb parandada elanikkonnale vajalike teenuste kättesaadavust. Kohalikud omavalitsused on valmis ettevõtjatele avalike teenuste (näiteks post, apteegiteenus, sularahaautomaadid) osutamiseks pakkuma vajalikke ruume soodustingimustel või ilma renditasuta.

Tanklavõrgustiku peamised arengusuunad on mootorikütuste kättesaadavuse parandamine eelkõige Lääne-Nigulas ning maakonda vähemalt ühe surugaasitankla rajamine.

Riigireform näeb ette riigiasutuste töökohtade väljaviimise Tallinnast ning riigiametite hajutamise. Läänemaal on planeeritud nn riigimajana kasutusele võtta endine Lääne Maavalitsuse hoone, kuhu koondatakse elanikele kättesaadavalt riigiasutuste teenused. Maanteeametil on olnud plaanis Lääne büroo tegevuse kärpimine või sulgemine, kuid hetkel on sellest loobunud ning büroo tegevus jätkub.

Valdkonna eesmärk:

E4: Maakonnas on igapäevaeluks vajalikud teenused kättesaadavad ja kvaliteetsed.

Väljakutsed	Võimalused
Pangaautomaatide vähesus ning sulgemise oht	Läbirääkimised pankadega, pankade ja KOVide koostöö
Postiteenuse kättesaadavuse halvenemine	Uute pakiautomaatide rajamine KOVide ja teenusepakujate koostöös
Esmatarbekaupade kättesaadavus hajaasustuses	e-kaubanduse arengu soodustamine, läbirääkimised ettevõtjatega
Riigisektori teenuste kättesaadavuse säilitamine/parandamine	Kaugtöökohad, riigimaja

Eesmärgid	Arengu-, tegevussuunad
Erasektori esmatasandi teenused on kvaliteetsed ja kättesaadavad	Puuduvate, ebakvaliteetsete teenuste kaardistamine, ettepanekud erasektorile/investoritele
Mootorikütuste kättesaadavuse parandamine	Tanklavõrgustiku organiseerimine, surugaasi tankla rajamine
Apteegiteenused on maakonnas kättesaadavad	KOVide toetus, ootused riigi poliitikale. Apteegi säilitamine Ristil, Kullamaal, rajamine Taeblas
Riigisektori teenused on kättesaadavad	Riigisektori teenuste kvaliteedi säilitamine: • Maanteeameti kohaliku büroo tegevuse säilitamine, A, B, C ja CE-kategooriate riiklike teooria – ja sõidueksamite vastuvõtmisega; juhilubade ja sõidukitega teostatavate toimingute tegemisega • Keskkonnaamet • Töötukassa • Sotsiaalkindlustusamet • Veeteede Amet • Politsei- ja Piirivalveamet • Päästeamet

Jätkusuutlik valitsemine	• Haapsalu kui toimepiirkonna keskuse ja ühtlasi maakondliku keskuse rolli ja ülesannete täpsustamine ning kujundamine • maakonna äärealade tihedam lõimimine maakonna juhtimisse ja ellu • Maakondliku tähtsusega arendusobjektide määratlemine ja rahastamine • Maavalitsuse endiste ülesannete täitmise korraldamine • Maakonna esindamine üleriigilistes ja rahvusvahelistes koostööorganisatsioonides • Maakonna identiteedi kandmine • maakonna äärealade tihedam lõimimine maakonna juhtimisse ja ellu
--------------------------	---

5.2 Tehniline taristu ja ühistransport

Maakonnaplaneeringuga on määratud maakondliku tähtsusega tehnilise taristu indikatiivsed asukohad, käsitledes liikuvusvajadustega seotud perspektiivseid trassikoridore (maanteed, raudtee, kergliiklusteed), maa-alasid (lennuväljad, sadamad, jäätmete ladestamise asukohad, tuuleparkide arendusalad) ning tehnorajatiste trassikoridore.

Lääne maakonda läbivad kaks põhimaanteed – Ääsmäe-Haapsalu–Rohuküla ja Risti-Virtsu–Kuivastu-Kuressaare. Maanteede tähtsust maakonna arengu kujundamisele näitab valdava osa asustuse koondumine eelpool nimetatud maanteede äärde.

Maakonna keskosa (põhimaanteede vaheline piirkond) iseloomustavad kitsad ja kurvilised maanteed, mis ei taga asustuse arengu soodustamiseks piisavalt kiireid ühendusi põhiasulatega. Samuti tuleb koolibussiringid ja sadamad ühendada mustkatttega teedega.

Asustuse arengut Lääne maakonnas on olulisel määral kujundanud kuni 1995. aastani käigus olnud regulaarne Haapsalu-Riisipere vaheline rongiühendus. Raudteetrassi äärde koondunud asulates elab endiselt ligi kolmveerand maakonna elanikkonnast. Säilinud raudteetrassi koridor annab Lääne maakonnale head eeldused raudteeühenduse taastamiseks, mis omab positiivset mõju maakonna sotsiaalmajandusliku keskkonna edendamiseks.

Maakonnaplaneeringus on asustuse suunamisel arvestatud võimalusega, et endine raudtee Riisipere-Haapsalu-Rohuküla vahel taastatakse. Säilitatud ja kergliiklemiseks

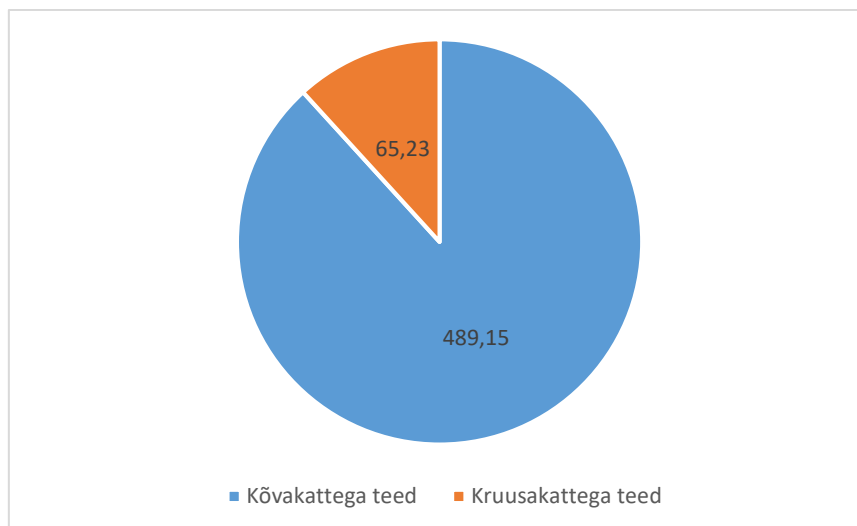

kasutusel olev raudteetamm on maakonnaplaneeringus käsitletud olemasoleva kergliiklusteena. Juhul kui samas koridoris taastatakse tulevikus raudteeühendus, arvestab maakonnaplaneering, et antud koridoris ei säili kergliiklustee. Endise raudteekoridori ääres paiknevad jaamahooned on oluline säilitada eelkõige kultuurilise pärandi kandjana.

Soodsate talveolude korral hoitakse käigus ka Haapsalu-Noarootsi ja Rohuküla-Vormsi jääteeühendusi, mis võimaldavad päevasel ajal kiiret ühendust. Jäätteid on ka oluline turismiobjekt, võimaldamaks kiiret pääsu Vormsile või Noarootsi ning vähesel määral meelitab see maakonda turiste ka talvisel perioodil. Vajalik oleks avalikult kasutatava ligipääsu rajamine, hetkel käib jääteele pealesõit eraomandis oleva maa kaudu.

5.2.1 Transpordiühendused

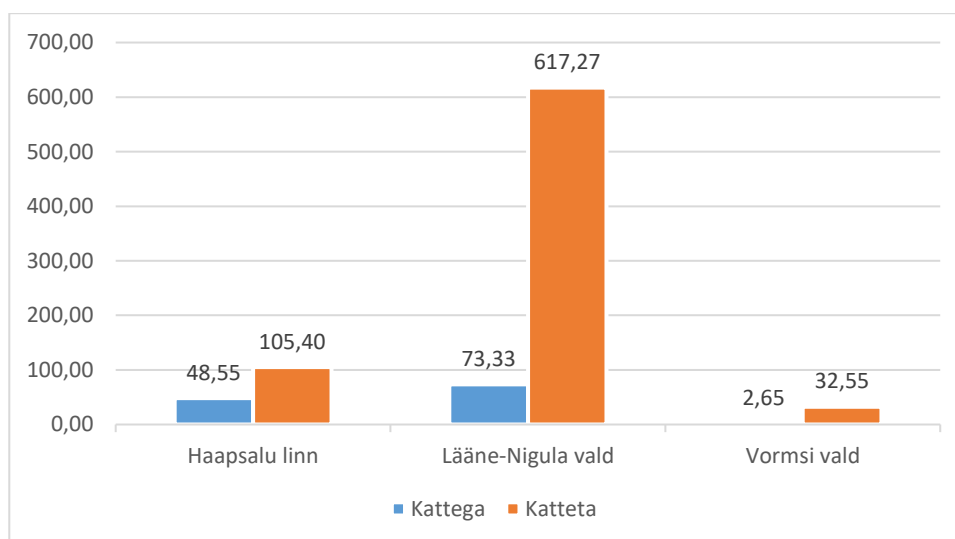
Kergliiklust nähakse olulise liikumisviisina eelkõige keskus-tagamaa ning lähestikku paiknevate keskuste omavaheliste ühenduste tagamisel. Erinevate transpordiliikide integreerimisel on vaja kergliiklusteed ühendada ühistranspordisõlmedega (bussiterminalid- ja peatused, sadamad, raudtee taastamisel raudteejaamadega). Maakonnaplaneering toob välja, et oluliste sihtpunktide ühendamisel kergliiklusteede võrgustikuga- nt koolide, kaupluste, tööandjate, spordirajatistega ja tervisespordi edendamisel tuleb arvestada erinevate kasutajagruppide vajadustega. Maakonna pikk liigendatud rannajoon, looduskaunid alad ning vaatamisväärsuste rohkus loob head eeldused läbimõeldud matkaradade kavandamiseks. Kergliiklusteede ja matkaradade planeerimisel on esmatähtsateks põhimõteteks võrgustiku turvalisus, selgus, ühtlus ja pidevus. Võrgustiku kavandamisel lähtutakse esmajoones elanike igapäevastest liikumissuundadest, ühistranspordipeatustest, suuremate elamu- ja ettevõtluspiirkondade paiknemisest, piirkonna vaatamisväärsuste ning looduskaunite paikade ühendamise vajadusest. Tagamaks erinevate piirkondade sh keskuste omavahelise tervikliku ja funktsionaalse sidususe, siis kergliiklusteede võrgu kavandamisel ei lähtuta omavalitsuse piiridest. Edasi arendamist ja ehitamist vajaksid Uuemõisa-Silma kergliiklustee Taebla suunal ning Haapsalu-Rohuküla kergliiklustee kuni Rohuküla sadamani. Lisaks oleks tulenevalt liiklustihedusest vaja rajada kergliiklusteed Kullamaa ja Koluvere, Rannaküla ja Linnamäe, Haapsalu ja Jõõdre ning Sviby ja Hullo vahele.

Joonis 16. Kruusateede ja kõvakattega riigiteede osakaal maakonnas, km.¹⁵

Lääne maakonnas on riigiteid teeregistri andmetel kokku 552,268 km, sellest kõvakattega teid ca 489 km ehk ca 88% ning kruuskattega teid 65 km ehk ca 12%. Lääne maakonnas on kohalikke teid teeregistri andmetel valdade kaupa:

- Lääne-Nigula vald 709,16 km;
- Vormsi vald 35,20 km;
- Haapsalu linn 233,40 km.

Joonis 17. Kattega ja katteta kohalike teede osakaal valdade lõikes.¹⁶

Kohalikest teedest suurema osa moodustavad katteta teed, enim on neid Lääne-Nigula vallas. Omaavalitsuste arengukavad näevad ette teede järk-järgulist mustkatte alla viimist.

¹⁵ Maanteeamet

¹⁶ Maanteeamet

Kavandatavad maakonnaülese perspektiiviga transpordiühendused on:

1. Haapsalu linnastu ja Noarootsi vaheline otseühendustee üle mere, mis loob võimalused Põhja-Läänemaa arenguks ja Haapsalu linnastu laienemiseks, parandab igapäevateenuste ja töökohtade kättesaadavust. Otseühendustee loob eeldused uute eluasemete rajamiseks maakonnakeskuse lähedale, soodustab sisserrännet, uute töökohtade tekkimist, elavdab ettevõtluskeskkonda ja turismimajandust.
2. Haapsalu ümbersõidutee, et hajutada liikluskoormust kesklinnas, suunates kesklinnast mööda Rohuküla sadamast lähtuvad ja perspektiivse Kiltsi ettevõtluspiirkonna arenguga lisanduvad transpordivood. Ümbersõidutee kavandamise peamine eesmärk on raskeveokite ümbersuunamine kesklinnast. Oluline on soodustada ka edaspidi linnasisese kaubanduse arengut, mistõttu tuleb vältida kaubanduse koondumist ümbersõidutee äärde. Maakonnaplaneering toob välja alternatiivsed võimalused ümbersõidutrassi asukoha edasiseks valikuks. Ühe alternatiivina on võimalus liiklusvood suunata Haapsalu-Rohuküla maanteelt uue magistraalteena Ruhisoo äärest kuni Ääsmäe - Haapsalu – Rohuküla maanteeni. Teise alternatiivina saab kaaluda ümbersõidu lahendamist linna siseselt, kavandades uus ümbersõidutee Lihula maanteelt olemasoleva raudteetrassi äärde kesklinna poolsele küljele.
3. Vormsi-Noarootsi vaheline ühendustee, mis loob Vormsi saarele paremad võimalused konkurentsivõimelisema elukeskkonna tekkeks, sh aastaringsete elamistingimuste loomiseks. Antud ühenduse tasuvust tõstaks maakonnakeskuse ja Pürksi vahelise ühendustee olemasolu.
4. Kruusateede katmine tolmuva kattega, vajadusel teede õgvendamine ja/või laiendamine. Seda soodustavaks teguriks saab olla paranenud riigipoolne rahastusmudel, mis on üles ehitatud maakondade vajaduste põhisel.

Üleriigiline planeering 2030+ peab toimepiirkondade omavaheliseks sidustamiseks oluliseks Läänemaa raudtee taastamist. Maakonnaplaneeringuga paralleelselt oli koostamisel maakonnatasandi teemaplaneering „Riisipere-Haapsalu-Rohuküla raudteetrassi koridori asukoha määramine“, millega reserveeritakse raudtee rajamiseks ja toimimiseks vajalik maa Lääne-Nigula ja Ridala vallas ning Haapsalu linnas.

Lääne maakond omab asendist tulenevalt regulaarseid laevaühendusi Eesti suurimate saartega – Hiiumaa ja Vormsiga. Osmussaarega toimuvad reisijate veod kommerssalustel vastavalt nõudlusele. Lääne maakonna territooriumil paiknevad kogu ulatuses veeteed Vormsi ja Osmussaarega. Oluline on säilitada regulaarsed ühendused eelpool nimetatud saartega ja toetada paindlikke ühendusi maakonna väiksemate saartega. Seeläbi tagatakse väikesaarte olemasoleva asustuse jätkusuutlikkus ja antakse võimalus saada osa väikesaarte loodusliku ja kultuurilise keskkonna eripärast, arvestades sealjuures kohaliku keskkonna (nii loodusliku, kultuurilise kui sotsiaalse) koormustaluvusega.

Veeteede kõige problemaatilisem koht on Rohuküla-Heltermaa laevateel Rukkirahu kanal, kus tulenevalt laevaliiklusest, merepõhja pinnamoest ja pinnase eripärast toimub hoolimata korduvast süvendamisest pinnase kuhjumine, mis takistab laevade

liiklust. Madalama veetaseme korral on piiratud laevade kandevõime või siis katkeb laevaliiklus sootuks.

Lääne maakonnas paikneb üks riiklikult oluline reisisadam: Rohuküla sadam. Nimetatud sadama tähtsus seisneb eelkõige reisiparvlaevade, sh kohalike elanike ning turistide teenindamises. Samuti teenindab sadam väikelaevu (kaikohad, elekter, vesi jm teenused).

Rohuküla sadama kaubasadamana kasutamist piiravad raudteeühenduse ja/või Haapsalust ümbersõiduvõimaluse puudumine. Sadama perspektiiviks oleks läänepoolne asukoht võrreldes Paldiski, Tallinna ja Maardu sadamatega, mis võimaldab meretransporti mõnevõrra lühendada. Samas suurendab kaubavedu sadama kaudu olulisel määral liiklustihedust, mistõttu oleks vajalik sadama arendamine koos teede ja raudtee arendamisega. Piiravaks asjaoluks on samuti sadama maksimaalne süvis 4,7m - seega on kaubalaevade kogumahtuvus piiratud kuni 7500ni. Samuti tekib suurema süvisega kaubalaevade sadamasse pääsemisega probleeme, kuna olemasolevad veeteed on süvendatud arvestades kohalikku reisilaevaliiklust.

Mereturism Lääne maakonnas omab suurt arengupotentsiaali. Maakonna väikesadamaid on vaja lähiajal laiendada või pakkuda olemasolevatele teenustele lisateenuseid - sh aluste hoiustamiskohti. Eesti väikesadamate võrgustiku tugevdamiseks ja arendamiseks on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (MKM) poolt välja töötatud "Väikesadamate võrgustiku kontseptsioon 2014-2020."¹⁷ Lääne maakonnas on väikesadamate võrgustiku sadamadena määratletud Rohuküla sadama kõrval veel Westmeri jahisadam, Sviby, Suur-Holmi, Veskiviigi ja Dirhami sadamad.

Vastavalt kohalike omavalitsuste huvile on täiendavalt käsitletud maakondliku tähtsusega perspektiivsete väikesadamatena Rälby, Nõva, Österby, Topu, Puise, Luige, Hara, Paslepa, Kiideva, Pusku ja Osmussaare sadamat.

Lääne maakonna suurim lennuväli on endine Kiltsi sõjaväe lennuväli, kus on säilinud kasutusest väljas lennukiangaarid ja lennurajad. Lennuvälja territoorium on riigikaitsema ja sellel paiknevad ehitised kuuluvad Kaitseliidule, kes kasutab ala sõjalise väljaõppe korraldamiseks. Lennuvälja edasine kasutusperspektiiv lähtub esmajärjekorras riigi huvidest ja selle arendamine saab toimuda koostöös Kaitseministeeriumi ning Kaitseliiduga. Juhul kui riigil puudub huvi võtta lennuväli kasutusele sõja- või tsiviillennuväljana või muul otstarbel, saab võimaliku variandina kaaluda lennuvälja arendamist koos perspektiivse Kiltsi tööstuspargiga, nt väiksemamahulise tsiviil- (sh kauba) lennuväljana visuaallendude teenindamiseks. Antud võimalus soodustaks turismi ja hobilennunduse arengut.

Maakonna suuruselt teine lennuväli paikneb Vormsi saarel Hullo keskuses, mis on suuteline teenindama nii väikelennukeid kui hobilendureid. Väikelennuvälja taastamine Vormsi saarel on aidanud elavdada kohalikku majandust ja igapäeva elukeskkonda. Lisaks on loonud alternatiive transpordiühenduste parandamiseks. Tagamaks

¹⁷ "Väikesadamate võrgustiku kontseptsioon 2014-2020" Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium (MKM), 2014.

elukeskkonna jätkusuutlikkuse ja aastaringsed ühendused Vormsi saarel on oluline, et ressursse suunataks väikelennuvälja arendamiseks. On olemas ka rahvusvaheliste nõuetele vastav helikopteri maandumisplats lennuvälja kõrval. Probleemikohaks on raske ligipääsetavus kandraamiga erakorraliste haigete transportimisel. Vaja oleks rajada ka juurdepääsutee.

Lääne maakonnas on väikelennuväljana kasutusel veel murukattega Lyckholmi lennuväli Lääne-Nigula vallas. Maakonnaplaneeringu kohaselt on oluline soodustada Läänemaa väikelennundust, seega tuleb väikelennuvälju säilitada ning arendada ka edaspidi.

Valdkonna eesmärgid:

E6: Läänemaal on väga hea ja kiire ühendus pealinna regiooniga.

E7: Head maakonnasisesed transpordiühendused.

Väljakutsed	Võimalused
Liiklusohutuse tõstmine	Teede rekonstrueerimisel suurendatakse turvalisust, suuremates liiklussõlmedes luuakse kergliiklusele turvalised ristumised maanteega, liiklust rahustatakse kaameratega.
Kergliiklusteede arendamine	KOVide koostöös tervikliku kergliiklusteede võrgustiku loomine
Kiltsi lennuvälja potentsiaali kasutamine	Riiklikud huvid, tööstusala arendamine, kasutuselevõtt visuaalennuväljana
Raudteeühenduse taastamine	Riigi ja KOVide ühisrahastus, Pargi ja Reisi parklad Ristil, Paliveres, Taeblass
Ebakvaliteetsed maakonnasisesed teed	Teede õgvendamine, kruusateede (sh kruuskattega riigiteede) viimine mustkatte alla

Eesmärgid	Arengu-, tegevussuunad
Läänemaa maanteevõrk tagab aastaringse kiire ja probleemideta ligipääsu kõigile kodudele ja ettevõtetele	- Maanteevõrgu arengukava koostamine MNT ja KOVide koostöös - kruusateede viimine mustkatte alla, sh Aulepa-Pürksi, Linnamäe-Riguldi, Hara tee), Väike-Ahli-Ridala jne
Sidus ja kvaliteetne kergliiklusteede võrgustik	- Tööl ja koolikäimist võimaldav kergliiklusteede võrgustik suuremate asulate juures, seotus ühistranspordi peatustega. - Kergliiklusteede ja –radade aastaringne hooldamine - Uute kergliiklusteede rajamine:

	Uuemõisa-Silma kergliiklustee Taebla suunal; Haapsalu-Rohuküla kergliiklustee kuni Rohuküla sadamani; Kullamaa ja Koluvere; Rannaküla ja Linnamäe; Haapsalu ja Jõõdre; Sviby ja Hullo
Hea aastaringne ühendus Haapsalu ja Österby vahel	• Ühendustee või muu püsiühenduse rajamine (pargas, praam) • Jäätete korrashoid talvel, riigitee osana säilimine
Haapsalu linna läbiva transiitliikluse vähendamine	Linna ümbersõidutee rajamine
Aastaringne ja kvaliteetne ühendus Vormsi ja mandri vahel	• Parvlaevade sildumisvõimaluste parandamine, laevaühenduse kvaliteedi tõstmine (sh rohkem väljumisi) • Vormsi-Noarootsi ühendustee rajamine • Jäätete korrashoid talvel
Hea ühendus pealinna regiooniga	Raudteeühenduse taastamine: Riisipere-Turba Turba-Haapsalu Haapsalu-Rohuküla
Kvaliteetsed laevateed	Sadamate faarvaatrite süvendamine, korrashoid
Väikelennunduse arendamine	Lennuväljade korrashoid, juurdepääsuteede ehitamine
Hästi toimivad sadamad	• Soodustada riikliku tähtsusega Rohuküla reisisadama arengut • Rohuküla sadama arendamine arvestades sadama perspektiivi jahi- ja kaubasadamana ja perspektiivset raudteeühendust Rohuküla sadamas • Sildumiskohtade kaasajastamine • Uute lautrikohtade rajamine, toetamaks väikelaevandust ja kalastusturismi • Väikesadamate infrastruktuuri väljaarendamine • Sviby sadama teise rambi väheehitamine, reisijatele ohutu liikumistee märgistamine, sadamahoone kasutuselevõtt koos piletimüügiga

5.2.2 Ühistransport

2018. aastast korraldavad bussiliinide ühistransporti Lääne maakonnas MTÜ Põhja-Eesti Ühistranspordikeskus ja MTÜ Pärnumaa ühistranspordikeskus (Haapsalu-Virtsu-Lihula liinid).

Parvlaevaliiklust korraldab Maanteeamet. Rohuküla-Heltermaa liikluse eest vastutab AS Tallinna Sadam, Rohuküla-Sviby liini eest AS Kihnu Veeteed.

Kaugbussiliinide sihtkohad väljaspool maakonda on Tallinn, Tartu, Lihula, Virtsu, Pärnu, Märjamaa. Maakonnasisestel liinidel on sõitmine tasuta, maakonnast välja sõitvatel liinidel on vaja soetada pilet.

Peamiseks väljakutseks on ühistranspordisüsteemi sidumine üheks tervikuks, et liinide väljumisajad arvestaksid kasutajate vajadustega ning oleksid ka omavahel sünkroniseeritud. Paljuki takistab ühistranspordi kasutamist fakt, et eriti ümberistumistega sõidu korral kulub sõidule liialt kaua aega. Jätkata tuleb suviste eriliinide käigushoidmist (näiteks suvebuss). Väiksema täituvusega bussiliinide opereerimiseks oleks mõeldav liini korraldamine koostöös taksoteenuseid pakkuvate ettevõtetega. Transpordivõimaluste kavandamisel tuleb arvestada ka liikumispuuetega inimeste vajadusi.

Väga suured ootused on maakonna elanikel ka raudteeühenduse taastamisele. Paindlik rongiühendus pealinnaga oleks mugav kasutada nii turistidel kui ka igapäevastel maakonna ja Tallinna vahel tööl käijatel. Rongiühenduse taastamiseks on suur huvi ka Hiiumaal. Esimese etapina on kavas 2019. aasta lõpuks taastada raudtee Riisiperest Turbani ning edaspidi kuni Rohuküla sadamani.

Valdkonna eesmärgid:

E6: Läänemaal on väga hea ja kiire ühendus pealinna regiooniga.

E7: Head maakonnasisesed transpordiühendused.

Väljakutsed	Võimalused
Erivajadustega inimestel on ühistranspordi kasutamine keeruline	Madala/laiema sisenemisvõimalusega busside tähistamine graafikutes
Ühistranspordisüsteemi kasutatavuse parandamine	Liinivõrgustiku kohandamine maakonna vajadustele
Ühistranspordisüsteemi sidumine üheks tervikuks	- Bussiliinide, praamigraafikute omavaheline sünkroniseerimine - Läänemaa huvide esindamine MTÜ Põhja-Eesti Ühistranspordikeskuses ja Pärnu Ühistranspordikeskuses
Vormsi laevaühenduse parandamine	- Laevaliikluse tihendamine - Sviby sadama kaasajastamine - Piletimüügisüsteemi arendamine
Alatäituvus bussiliinidel	Nõudeliinid, väiksemad sõidukid

Puudub võimalus teha liinidel erandeid nt erivajadustega reisijatele	Vajaduste kaardistamine, ettepanekute koostamine
--	--

Eesmärgid	Arengu-, tegevussuunad
Ühistransport on mugav ja paindlik alternatiiv autotranspordile	- Maakonnasisese ühistranspordi pidev arendamine (liinide ja väljumisaegade korrastamine) vastavalt sõitjate vajadustele - Haapsalu ja Risti bussijaamade väljaarendamine - Suveperioodil ühistranspordi korraldamine avalike supelrandade vahel, sh Haapsalu linna ja Lääne-Nigula supelrandade vahel (Roosta, Nõva) - Lääne maakonnas elaval inimesel on võimalus sõita maakonna piires kõikidel avalikel liinidel tasuta
Läänemaal on hea ühendus Tallinna regiooniga	- Raudteeühenduse taastamine - Bussiliikluse arendamine koos erasektori vedajatega
Hea ühendus saartega	- Hiiumaa ja Vormsi laevaühenduste arendamine - Rukki kanali pidev korrashoid, regulaarne süvendamine

5.2.3 Taristu ja ettevõtlusalad

Elektrienergiat tarnib Läänemaal Imatra Elekter AS. Elektrivarustuse parandamisse on tehtud pidevalt investeeringuid ning hetkel on Läänemaa riigi kõige stabiilsema elektrivarustusega piirkond.

Maakonnaplaneeringuga kavandatakse perspektiivsed indikatiivsed kõrgepingeliinide koridorid ja kajastatakse olemasolevaid elektriliine, millel on vajadus tõsta pinget. Maakonnaplaneeringuga käsitletakse elektriliine ja alajaamu pingega alates 110 kV.

Tööstusalades kasutusel olevad elektrivõimsused piiravad hetkel paljude ettevõtete võimalusi tootmise ja/või teenuste laiendamiseks. Võimsuste tõstmine aga nõuab rahalist ressursi, mis ei ole jõukohane ei võrguettevõttele ega tarbijatele.

Soojatootmine toimub valdavalt puiduküttel toimivate keskküttekattlamajadega. Igal suuremal asulal on oma keskküttesüsteem, mis varustab soojusenergiaga küttevõrguga liitunud tarbijaid. Toimub järk-järguline üleminek taastuvenergiale (sh hakkepuit), õli- ja kivisöeküttel põhinev soojatootmine on vähenemas. Suuremad

soojusenergiat tootvad ettevõtted on OÜ Utilitas, AS Tootsi Turvas, AS Lääne-Nigula Varahaldus. Lisaks on soojavarustus lahendatud piirkonniti, tootjateks väiksemad eraettevõtted ja omavalitsused.

Veevarustust ja kanalisatsiooniteenust pakuvad Haapsalu Veevärk AS ja Matsalu Veevärk AS. Väljaspool vee-ettevõtete teeninduspiirkondi on vee- ja kanalisatsiooniteenused lahendatud individuaalselt (puurkaevude, kogumiskaevude ja biopuhastitega).

Eesti Lairiba Arenduse SA poolt on rajatud kiire interneti baasvõrk EstWin, kuid lahendamata on veel ühenduste viimine lõpptarbijateni. Jätkuvalt digitaliseeruv ettevõtlus vajab toimimiseks kiiret ja stabiilset andmesideühendust. Hetkel on maakonna hajaasustuspiirkondades võimalik kasutada internetiühendust mobiilsideoperaatorite vahendusel, kuid ühenduse kiirus ja kvaliteet traadita andmeside korral ei ole piisavalt stabiilne. Lõppühenduste rajamine on ressursimahukas ning teenusest huvitatud ettevõtetel ja eraisikutel puuduvad võimalused sellises mahus investeringute tegemiseks. Vajaduste katmiseks on käimas riigi toel internetiühenduste lõpptarbijateni rajamise programm, mida koordineerib Elektrilevi AS.

Ettevõtlusala on spetsiaalselt arendatud infrastruktuuriga ala, kuhu äriettevõtted (nii tootmine kui teenindus) koonduvad logistiliste, tööjaotuslike, maksunduslike või muude eeliste tõttu. Tööstusala on spetsiaalselt arendatud infrastruktuuriga ala, kuhu tootmisettevõtted koonduvad logistiliste, tööjaotuslike, maksunduslike või muude eeliste tõttu.

Läänemaal on tööstus ajalooliselt koondunud toimepiirkondade keskustesse ja olulise logistikataristu lähedusse (riigimaanteed, sadamad). Hetkel olemasolevad ning edasi arendatavad ettevõtluspiirkonnad asuvad Haapsalus, Taeblas, Paliveres, Ristil ja Uuemõisas. Maakonnaplaneeringuga kavandatakse uue ettevõtluspiirkonnana Kilti tööstusala.

Haapsalu linna tööstusala paiknevad linna põhjatipus Bürgermeistri holmil, mis asetseb Suure viigi ja Tagalahe vahel lääneosas (20,6 ha) ja linnast väljasõidul Lihula maantee ääres, Tööstuse tänaval. Linna üldplaneeringu järgi on võimalik viimast tööstusala samas piirkonnas ka vajadusel laiendada. Uue tööstusala arendamine linnastus on piirkonna konkurentsivõimelisuse tõstmise seisukohast oluline.

Uuemõisa alevikus, kahel pool Tallina maanteed on 1990ndate aastate lõpus arendatud 32 ha suurune Uuemõisa tööstusala. Tööstusala jaguneb kaheks osaks: põhjapoolne ala, kus asub Haapsalu Uksetehas AS, Sanco OÜ, Span OÜ jne. ning lõunapoolne ala, kus asuvad Uuemõisa Autokeskus OÜ, AA Sisustusdetail OÜ, Swecon AS, Mehtrans OÜ jne. Kokku on Uuemõisa Tööstuslal ca 50 ettevõtet koos ligi 270 töötajaga. Potentsiaal on luua täiendavaid töökohti umbes 200-le töötajale. Mitmel ettevõttel on plaan lähiajal tööstusalele investeerida, kuid on veel mõned vabad krundid, mis ootavad investeringuid. Samuti on võimalused luua vajadusel uusi sobilikke ehitisi hoonestuse kaasajastamise teel (sealhulgas vanade hoonete asendamine uutega). Tööstusala arendusvajadused on kaardistatud, välja on toodud vajadused uue detailplaneeringu koostamisest, elektrivõimsuse suurendamisest,

teede ja trasside uuendamisest/laiendamisest lammutustööde ja reostuse tõrjeni. Uuemõisa tööstuspark vajab uut detailplaneeringut ja avalikus halduses oleva infrastruktuuri parendusi. Arendusi planeeritakse avaliku sektori ja ettevõtjate koostöös, selleks on EAS andud projektile piirkondade konkurentsivõime tugevdamise programmi kaudu toetust uue alajaama ja küttetorustiku ehitamiseks.

Tallinnasse viiva Ääsmäe–Haapsalu–Rohuküla maantee äärde jäävad ka Lääne-Nigula valla territooriumile kuuluvad Taebla, Palivere ja Risti tööstusalad.

Taebla keskasulas asuvas tööstuspiirkonnas tegutseb kaheksa ettevõtet, maad ettevõtetele laienemiseks ei ole. Hetkel on ilma aktiivse kasutusega Tööstuse tn 2 kinnistu ning arendamisjärgus Tööstuse 4 kinnistu. Arenguvajadused on valla poolt kaardistatud ja detailplaneering kehtestatud. Sama tööstusalaga on seotud potentsiaalse arendusalana eraomandisse kuuluv 2,4 ha suurune krunt, millele ehitamiseks tuleb algatada detailplaneering. Ettevõtjate huvi krundi arendamiseks on olemas. Lääne-Nigula vallas on teisigi endiste nõukogudeaegsete tootmisettevõtete aladel asuvaid tööstusalasid nagu näiteks Palivere lähikonnas asuvad tööstusalad, kus täna tegutseb neli tootmisettevõtet, aga ka Kullamaa, Risti, Linnamäe, Kirimäe ja Nigula tööstusalad. Alade arenguvajadused on Lääne-Nigula omavalitsuse poolt kaardistatud ning kajastatud valla arengukavas. Sarnased endistes majanduskeskustes asuvad tööstusalad on ka Haapsalu linna Panga, Sinalepa ja Parila külades.

Kadarpiku tööstusala arendus Lääne-Nigula vallas on alles ideejärgus ning see oleks Taebla olemasolevate tööstusaladega seonduv. 2015. aastal asus Kadarpiku tootmisalale AS Mullo Transport, mis loob ala arendamisele uue perspektiivi.

Kiltsi tööstusala kui potentsiaalsetele investoreile sobiliku infrastruktuuri väljaarendamine on takerdunud maa omandiküsimuse taha. Arenduse mastaapsuse tõttu tuleks Kiltsi tööstusala arenduskulud jaotada erinevate subjektide vahel, nt Läänemaa omavalitsused ja Eesti riiklik sektor ning selleks tuleks moodustada sihtasutus.

Haapsalu linna Bürgermeisteri Holmi ja Lääne-Nigula valla tööstusalade, Uuemõisa tööstusala ja hajaasustuspiirkondade tööstusalade infrastruktuur vajab kaasajastamist – igapäevaselt rasketranspordi poolt kasutatavate teede infrastruktuur (sh valgustus) vajab rekonstrueerimist ja kuna samal ajal on nende tööstusalade teed kasutatavad ka jalakäijate poolt, siis ka turvalisuse aspektist vajavad teed rekonstrueerimist või arendamist.

Mitme Lääne-Nigula vallas asuva tootmisala spetsiifiliseks probleemiks on nõrk andmesideühendus (nt Palivere tootmisala, AS Rannarootsi Lihetööstus jmt). Palivere tootmisalal ja Kirimäe tootmisalal on probleemiks ka elektrivõimsuse nappus, hetkel puudub võrguettevõtjal selle tõstmiseks vajalik investeerimisvõimekus ning lahendus eeldaks riiklike investeeringuid.

Eraturul pakutavaid kinnisvaralahendusi ei saa pidada piisavaks. Ettevõtlusalade ettevalmistamine potentsiaalsetele investoritele, olukorras, kus toetav infrastruktuur kas puudub täielikult või on amortiseerunud, ei ole kinnisvara arendava eraettevõtte seisukohast kasumlik tegevus või siis on niivõrd kulukas, et lõpptootte hind ei ole enam

potentsiaalsele investorile huvipakkuv. Tegemist on turutõrke olukorraga. Puudulik infrastruktuur ja amortiseerunud keskkond iseloomustavad ka omavalitsuste poolt pakutavat olemasolevat kinnisvara. Avaliku sektori poolt ei ole Läänemaal 2018. aastal avalikus pakkumises ühtegi kaasaegselt arendatud tööstusala krunti. Ettevõtlusalade arendamine (seal hulgas uute alade arendamine) avaliku sektori poolt loob paremad võimalused investeerimiseks ja vähendab erainvestorite riske.

Nii tööjõu kättesaadavuse aspektist, aga ka toetava infrastruktuuri seisukohast (sadamad, elektrivõimsus, maanteed) oleks enim perspektiivi tööstusalade arendamisel ja rajamisel kas otseselt Haapsalus, linna tagamaal või siis Haapsalu – Risti majanduskoridori piirkonnas. Kvaliteetse infrastruktuuriga tööstusalade olemasolul on võimalik huvi äratada ka olemasolevate avaliku – ja erasektori kinnistute ja hoonete vastu, mis huvitundvale investorile võivad osutuda soodsamaks või mingil muul põhjusel sobivamaks alternatiiviks, kui seda on avaliku sektori poolt pakutavad tööstusalad.

Investoreid huvitab lisaks kinnisvara võimalustele ka muude ressursside kättesaadavus ning maksumus. Üheks olulisemaks ressursiks on ka tööjõud, mahu, spetsialiseerumistaseme ja maksumuse aspektist. Läänemaa demograafilised trendid viitavad väljarände jätkumisele - kui piirkonnas tööd ei leita, siis aktiivsem ja ettevõtlikum tööjõud leiab töö mujalt (Harjumaa, Soome). Igapäevane tööranne moodustab olulise osa Läänemaa tööjõu liikumisest. 2011 aasta rahvastikuloenduse andmetel töötas igapäevaselt väljaspool Lääne maakonda 1186 inimest (10% tööealisest elanikkonnast).

Pidades silmas potentsiaalse tööjõu paiknemist, on maakonna tasandil uute tööstusalade loomine mõistlik toimepiirkondade keskuste juurde, arvestades ka strateegiliste logistikasõlmpunktide lähedusega. Enim perspektiivi võiks olla tööstusala rajamisel maakonna keskses või selle vahetus läheduses. Seega uute tööstusalade rajamisel ning ettevõtete piirkonda meelitamisel tasuks silmas pidada sellist ettevõtlust, mis ei ole tööjõumahukas, küll aga vajab rohkesti ruume ja pindasid. Riskikohaks on uute ettevõtjate leidmine ja piirkonda meelitamine – vältimaks tööstusala kasutult seisma jäämist on tarvis sihipärastelt ja järjekindlalt tegeleda piirkonna turundustegevustega.

Ettevõtja jaoks on oluline kiirus ning kiiresti saab osta valmisarendatud tööstusala otse omanikult - olgu see siis eraisik, äriühing või avaliku sektori sihtasutus – seega oleks mõistlik uute ettevõtlusalade arendamiseks luua avaliku sektori kontrolli all olev eraldiseisev juriidiline isik, mis oleks arendatava ala omanik ja saaks efektiivselt müügi või rentimisega tegeleda.

Uuemõisa tööstusalal on vajalik arendada elektrivõimsusi ning kaugkütte trasse. Aastatel 2019-20 tehakse elektrivarustuse võimsuse tõstmise ja kaugkütte liitumisvõimaluste laiendamise PKT toetuse abil.

Kiltsi tööstuspargi arendus on potentsiaalse tööjõu ning materjali ning kaupade logistika osas maakondlikult üks perspektiivsemaid, kuna asub Rohuküla sadamate ja Haapsalu äärelinnaga piirneva Paralepa aleviku vahel. Hetkel on 45 ha tööstusala arendusjärgus, kus koostatud on nii detailplaneering kui tasuvusanalüüs.

Lääne-Nigula vald on valmis arendama piirkonna konkurentsivõime tõstmise investeeringute programmi toel Taebla, Palivere ja Kirimäe olemasolevate tööstusalade taristut.

Valdkonna eesmärgid:

E1: Maakonna elatustase on kõrgem Eesti keskmisest.

E2: Igal läänlasel on töökoha- ja eneseteostusvõimalus Läänemaal.

E8: Läänemaa on turvalise ja tervisliku elukeskkonnaga maakond.

Väljakutsed	Võimalused
Elektrivõimsuste nappus tööstusaladel	EL struktuurifondide toel võimsuste tõstmine
	Elektri hajatootmine - Uute kõrgepingeliinide rajamine: - Harku- Lihula-Sindi 330/110 kV elektriliini trass - Lääne-Eesti saari ja mandrit ühendava kõrgepinge ringliini vajadus, et võimaldada elektrivarustuskindluse tagamine tarbijatele Saaremaal, Hiiumaal ja Läänemaal ning parem meretuulikuparkide võrguga ühendamine. - Palivere piirkonna uute elektriühenduste ehitus - Kirimäe tööstusala uute elektriühenduste ehitus
Interneti püsiühenduste puudumine hajaasustuses	- tagada toimiv andme- ja mobiilside, mis võimaldab arendada ka maakonna äärealadel ja saartel mikro- ja väikeettevõtteid ning kaugtöövõimalusi „Viimase miili“ projekt

Eesmärgid	Arengu-, tegevussuunad
Kaasaegne ettevõtluskeskkond	• Olemasolevate tööstusalade edasiarendamine, infrastruktuuri arendamine (elektrivõimsuste tõstmine, andmesideühenduste kaasajastamine) • Elektrilevi „viimane miil“, hajaasustuse katmine lairibaühendusega • Riigi ja KOVide koostöö • EL struktuurifondid
Keskkonnasõbralik tootmine	• Kohaliku rohtse biomassi kasutamine soojatootmisel, et toetada pärandmaastike säilimist ja vähendada negatiivseid mõjusid välisõhule • Koostootmisjaamade rajamine • Asjakohaste seadmete ja alternatiivsete meetmete kasutuselevõtu soodustamine heitkoguste vähendamiseks olemasolevatel ja uutel välisõhu kvaliteeti mõjutavatel ettevõtlusaladel • Päikesejaamade rajamine
Keskkonnasõbralik vee- ja reoveemajandus	Ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni väljaarendamine olemasolevatel kompaktsel asustusega aladel (sh Vana-Taebla piirkond, rannikuäärsed suvilapiirkonnad), Nõva, Rõude, Piirsalu ÜVK rekonstrueerimine

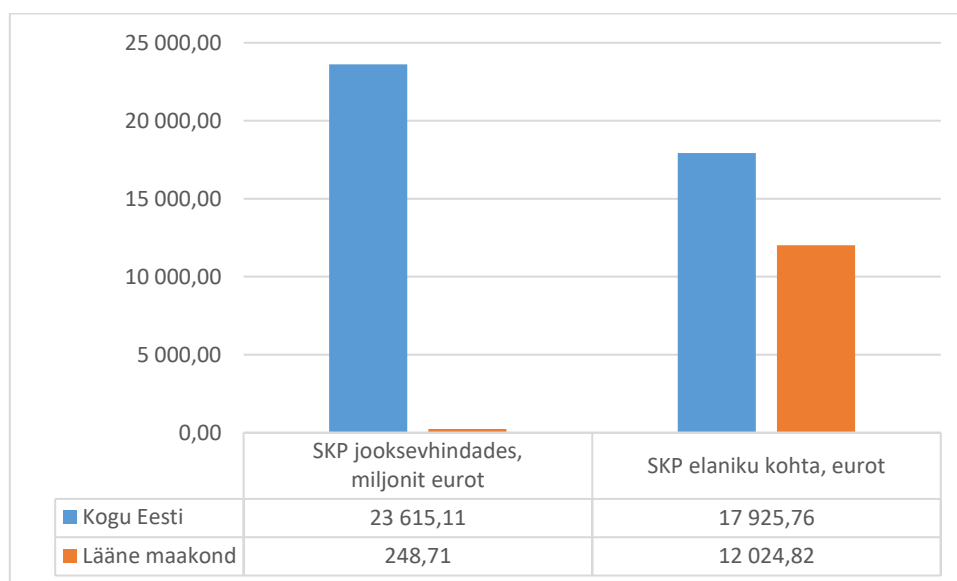
5.3 Majanduskeskkond

Üks olulisemaid strateegilisi valikuid maakonna arengu planeerimisel on keskendumine peamistele majandussuundadele – kas ainult turismil põhinev hooajaline teenusemajandus või tootev/töötlev tööstus. Oluline väljund on ka kõrgemat kvalifikatsiooni nõudvate töökohtade loomine.

Majanduskeskkonna arengut kiirendaks erinevate soodustusmehhanismide käivitamine riigi poolt (nt maksusoodustused piirkonniti), mis muudaks maakonna atraktiivseks uute töökohtade loomiseks. Samuti on oluline riigipoolne toetus olemasoleva ettevõtluskeskkonna arendamiseks investeeringuvaldkondades, mis kohalikele omavalitsustele ja eraettevõtetele üle jõu käivad (näitena võib tuua elektrivõimsuste tõstmise ja internetiühenduste kaasajastamise).

Üheks maakonna arengueelduseks on pealinna regiooni suhteline lähedus, olles eelduseks kaupade ja teenuste heale liikumisele. Samas tingib see ettevõtetele palgasurve ja tööjõu väljarändeohu.

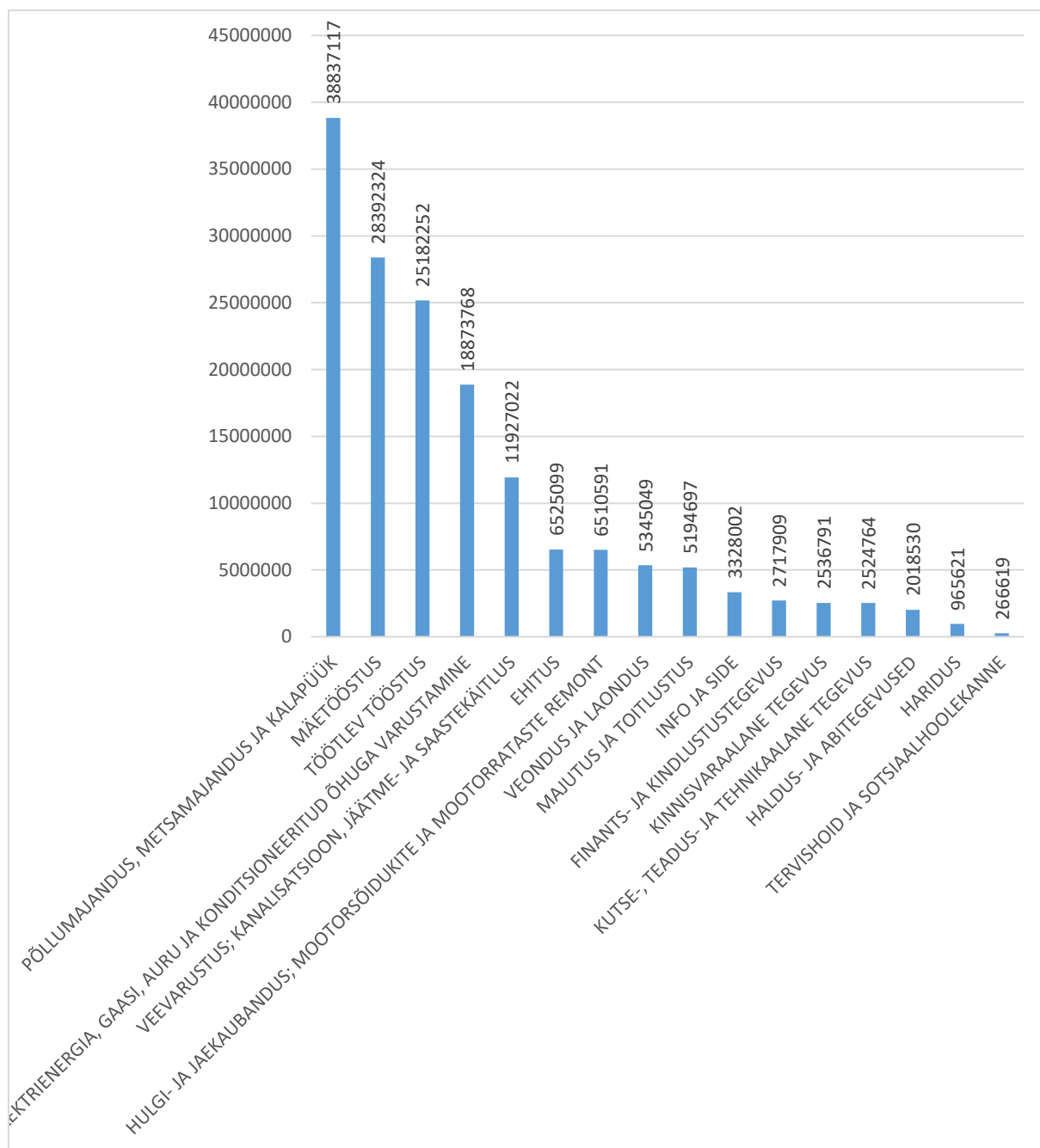
Joonis 18. SKP jooksevhindades ja elaniku kohta 2017.a.¹⁸

5.3.1 Ettevõtlus ja tööhõive

Suurima tööhõivega on töötlev tööstus (toiduainete, puidu, plasti jm tootmine), palju töötajaid on ka põllumajandussektoris ning kaubanduses. Teenindava sektori tööhõive ja müügitulud on paljuski hooajalised. Suure osakaalu moodustavad alla 10 töötajaga ettevõtted, üle 250 töötajaga ettevõtteid maakonnas ei ole. Müügituludest suurima osa annavad põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük, mäetööstus ja töötlev tööstus (sh ka toiduainete tootmine).

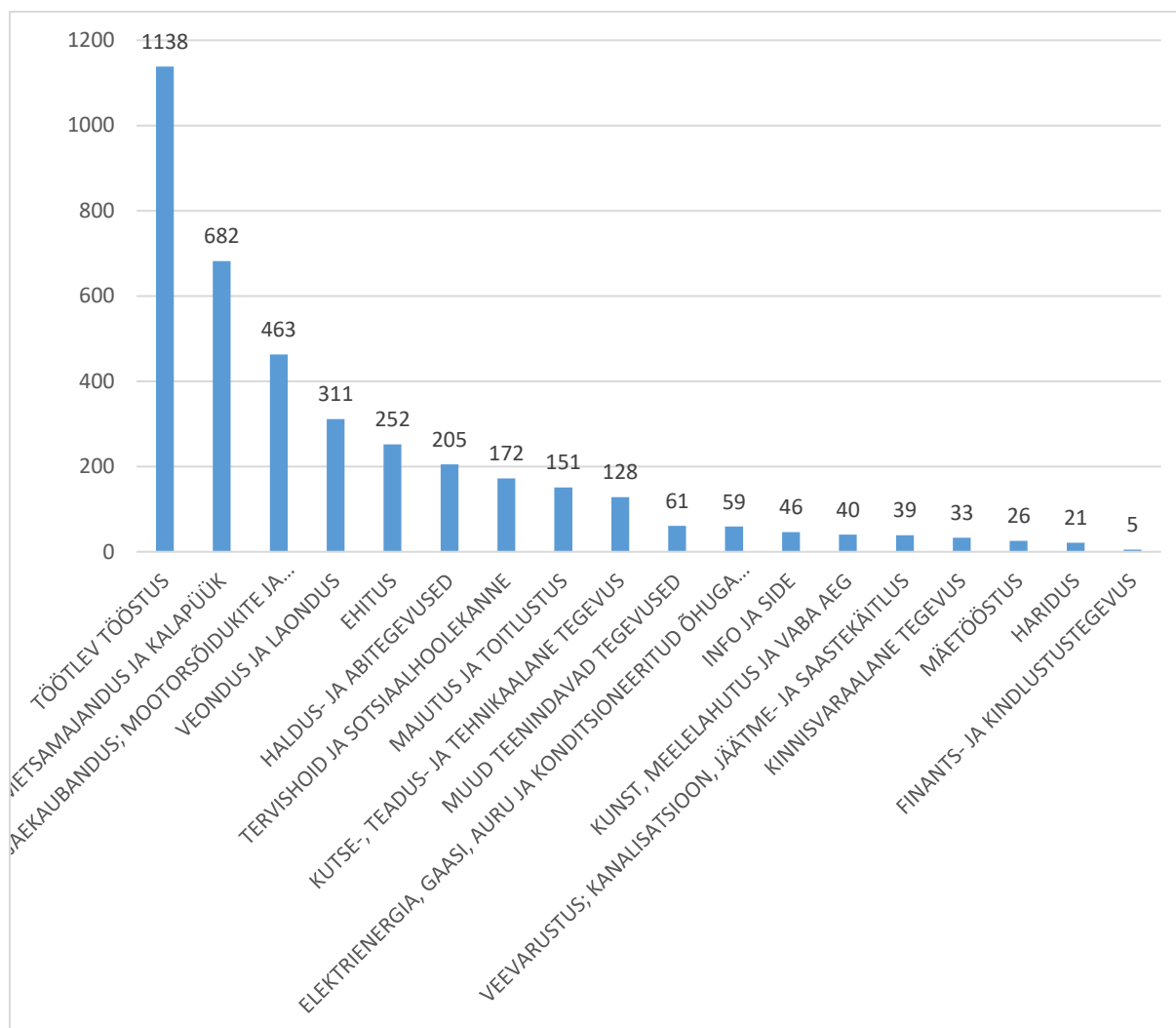
Maakonnale iseloomulik on ka hooajalisele turismile orienteeritus. Turismi kõrghooajal juunist augusti lõpuni on turismiga otseselt või kaudselt seotud ettevõtetel tööhõive ja käibenumbrid suurenenud, samas madalhooajal vähendatakse töökohti või peatatakse tegevus kuni järgmise hooaja alguseni.

¹⁸ Statistikaamet

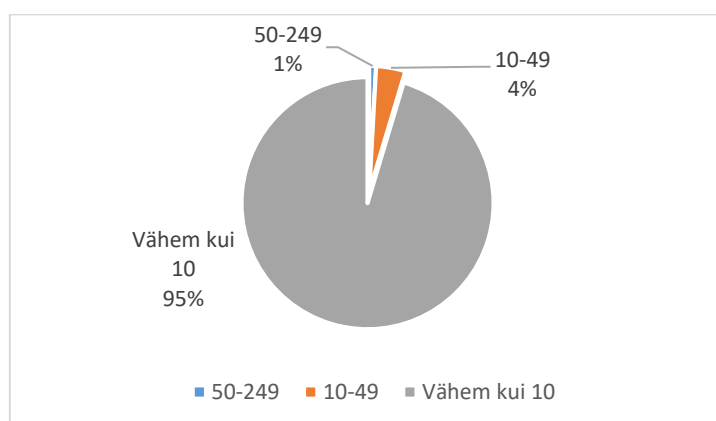

Joonis 19. Ettevõtete müügitulu jaotus EMTAK klassifikatsiooni alusel, 2017.a.¹⁹

¹⁹ Äriregister

Joonis 20. Töötajate arvu jaotus ettevõtete põhitegevusalade järgi, 2017.a.²⁰

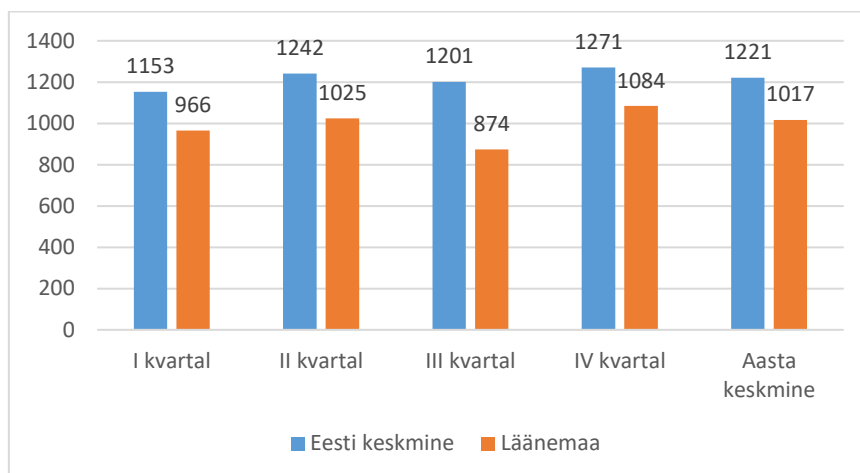
Joonis 21. Ettevõtete jaotus töötajate arvu järgi, 01.01.2018.²¹

²⁰ Äriregister

²¹ Statistikaamet

Keskmine kuu brutopalk 2017. aastal oli Statistikaameti andmetel Lääne maakonnas 1 017 eurot (riigi keskmine 1221). Brutopalka kvartaalseid muutusi 2017. aastal võrreldes riigi keskmisega kajastab alljärgnev diagramm.

Joonis 22. Brutopalka kvartaalne võrdlus Eesti keskmisega 2017.a.²²

Keskmine töötuse määr 31.08.2018 seisuga Lääne maakonnas on 4,2%, mis on väiksem Eesti keskmisest (4,6%). Eesti Statistikaameti 2017. aasta andmetel on Läänemaal tööjõudu vanuses 16 kuni pensioniiga 11 100 inimest. Pikaajalisi töötuid on koguhulgast üle 35% ning registreeritud töötutest 31% moodustavad vanemaealised.

Eesti Töötukassa Haapsalu esinduse (TK) ja Kutsehariduskeskuse vahel toimub pidev koostöö selgitamaks välja hetkeolukorra koolitusvajadusi püsivate töökohtade tekitamiseks. TK pakub samuti ettevõtetele igakülgset abi – võimaldatakse kasutada värbamiseks oma ruume, aidatakse leida sobivaid kandidaate. Samuti pakub TK karjäärinõustamist nii töötavatele, kui töötutele. Samuti pakub TK abi vähenenud töövõimega inimeste rakendamiseks tööturul, aidates selleks ettenähtud meetmete kaudu leida toetusi ja tööks vajalikke abivahendeid. Seeläbi on kasvanud ettevõtete teadlikkus ja huvi vähenenud töövõimega isikutele töökohtade pakkumiseks. Regulaarselt korraldatakse ka tööandjate infopäevi, kus ettevõtte saab ennast potentsiaalsetele töötajatele tutvustada.

Ettevõtluse arengut soodustavad erinevad toetusmeetmed, nendest tuntuim on LEADER, mida Läänemaal koordineerib MTÜ Kodukant Läänemaa. LEADER on Euroopa Liidu ühenduse algatusprogramm, mille eesmärk on edendada kohalikku elu maapiirkonnas läbi kohaliku tasandi koostöö, aidates luua kohalikel partnerlustel põhinevaid maaelu arengustrateegiaid.

Mikroettevõtlust ja noorte ettevõtlusaktiivust toetab SA Läänemaa koordineeritav programm PATEE (Piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks). Programmi, mis on rahastatud Euroopa Liidu struktuurifondidest, eesmärk on

²² Statistikaamet

rakendada ettevõtlus- ja majandusõpet koolides, parandada ettevõtete ja teiste sihtrühmade turundusvõimekust ning tuua maakonda uusi investoreid.

Ravimuda-mudaravi ja taastusravi valdkonnas toetab ettevõtteid tõenduspõhiste toodete ja teenuste arendamisel ning seeläbi konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna kujundamist Läänemaal TLÜ HK Tervisedenduse ja Rehabilitatsiooni Kompetentsikeskus (TERE KK), mis käivitati 2012. aastal EASi põhirahastusel ja TLÜ Haapsalu kolledži, SA Haapsalu Neuroloogilise Rehabilitatsioonikeskuse ja Haapsalu linna kaasrahastusel. Peamiseks eesmärgiks on terviseedenduse ja taastusravi valdkonna arendus, koostöö suurendamine piirkonna ettevõtetega (piirkonna all peetakse silmas Eestit ja lähivälismaad), et tagada teadmistemahukas ettevõtluse arendamine. Keskuse eesmärk on kujuneda rahvusvaheliselt tunnustatud uurimise, arendamise, rakendamise ja teabe vahendamise keskuseks, keskendudes kahele kitsamale fookusele:

1. Ravimuda-mudaravi valdkond:

- erinevate ravimudade toime uurimine
- ravimudade kvaliteedinäitajate määratlemine, ravimudade kvaliteedi hindamine
- mudaravi mõjude hindamine
- elanikkonna, ettevõtjate, avaliku sektori nõustamine
- ravimuda ja mudaravi oskusteabel põhineva ettevõtluse arendamine

2. Liikumis- ja tegevusvõime valdkond:

- elanikkonna liikumis- ja tegevusvõime hindamine
- uute meetodikate toimimise efektiivsusuuringute ning sekkumisuuringute teostamine
- elanikkonna liikumis- ja tegevusvõime parendamine (nii preventatsioon kui taastamine)
- elanikkonna, ettevõtjate, avaliku sektori nõustamine
- oskusteabe ettevõtlusesse rakendamine

TERE KK on tunnustatud partner erasektorile uute tõenduspõhiste toodete ja teenuste arendamisel. TERE KK tegevused ja HK õppekavade kompetentside pinnalt viiakse ellu üliõpilaste praktikaid, tootearendust jm tegevusi

Valdkonna eesmärgid:

E1: Maakonna elatustase on kõrgem Eesti keskmisest.

E2: Igal läänlasel on töökoha- ja eneseteostusvõimalus Läänemaal.

E3: Elanike arvu muutus on positiivsem võrreldes Eesti keskmisega.

E6: Läänemaal on väga hea ja kiire ühendus pealinna regiooniga.

E7: Head maakonnasisesed transpordiühendused.

Väljakutsed	Võimalused
Tööjõu vähenemine, tootmistööle keeruline leida piisavalt tööjõudu	Maakonna propageerimine atraktiivse elu- ja töökeskkonnana Lahtiste uste päevade korraldamine töötsijatele
Noorte ettevõtlikkuse suurendamine	EL struktuurifondid
Töökohtade vähesus	• Kaugtöövõimaluste arendamine • Maakonna investorturundus • EL struktuurifondid • soodustada mikro- ja väikeettevõtluse arengut ning väiksemamahulist tootmist
Loodusressursside (nt ravimuda, turvas) väärindamise võimalusi, sellest tekkivat potentsiaali, ei ole Läänemaa ettevõtjad piisavalt teadvustanud, rakendanud	TLÜ HK TERE KK poolt viiakse läbi koostöös ettevõtjatega loodusressursside (ravimuda, turba) väärindamiseks teadus- ja arendustegevusi, mudaravi mõjuuuringuid ning TERE KK teeb pidevat teavitustööd valdkonnaülestes uuringutulemuste tutvustamiseks
Ettevõtluse ja tarbijaskonna koondumine pealinna regiooni vähendab Läänemaa atraktiivsust ettevõtjate jaoks	(väike)ettevõtlust toetava infrastruktuuri arendamine
Ettevõtluse järelkasvu tagamine	ettevõtlusõpe, ettevõtluskoolitused
Puudub võimalus loomsete ja biojäätmete kohapealseks käitlemiseks	• Tapamaja asukohavalik ja rajamine maakonda • Biolagunevate jäätmete kogumise teenuse arendamine Läänemaa jäätmejaamas
Turismi hooajalisusest tulenevalt tõuseb töötute arv sügis-talvisel perioodil	• Tähelepanu tuleb pöörata taristu võimaluste arendamisele, mis soodustab aastaringsete töökohtade teket • Majanduskeskkonna mitmekesisuse tõstmine • Kultuuripärandi aktiivsem kasutamine
Maapiirkondadest on keeruline linnas tööl käia, kuna ühistranspordivõrgustik ei kata võrdselt kõiki piirkondi	Ühistranspordiühenduste kavandamisel tuleb arvestada suuremate ettevõtluspiirkondade paiknemisega ja sealsete tööaegadega. Keskuste äärealadel või tagamaal, kus puuduvad korralised ühistranspordiliinid, on mõistlik kasutusele võtta nõudetransport (nt töökoha ja keskuse/elukoha vaheline transfeerbuss)

Harjumaa, kui riigi kõrgeima keskmise palgatasemega piirkond tingib palga surve Läänemaal ja tööealise elanikkonna väljarände	ettevõtluse (sh mikroettevõtluse) ja kõrgema lisandväärtusega ettevõtluse soodustamine
Tööstuses palju alltöövõttu ja vähe kõrgtehnoloogilist tootmist või tootearendust, mis muudab piirkonna välisinvestorite võimaliku ära kolimise tõttu haavatavaks	- ettevõtluse (sh mikroettevõtluse) ja kõrgema lisandväärtusega ettevõtluse soodustamine - TERE KK potentsiaal
Maakonnas puudub ettevõtjaid koondav organisatsioon	Katusorganisatsiooni loomine
Kõrge kvalifikatsiooniga tööjõu sissetoomisel on probleem sobilike eluasemete leidmisega	Üürituru analüüs, üürikorterite või majade ehitamine

Eesmärgid	Arengu-, tegevussuunad
Maakonnas on tugev ja mitmekesine ettevõtluskeskkond Maakonna elatustase on kõrgem Eesti keskmisest Igal läänlasel on töökoha- ja eneseteostusvõimalus Läänemaal	- Maakonna turundamine - Tööstuste infrastruktuuri arendamine - EL struktuurifondid - Ettevõtjate katusorganisatsiooni loomine - ettevõtluse regionaalsete toetusmehhanismide edasiarendamine, mis muudaks maakonna atraktiivseks nii kohapealsetele kui välistele investoritele - Mikro- ja väikeettevõtluse arengu soodustamine - loomemajanduse (ja -ettevõtluse) stimuleerimine - Kaugtöökohtade võimaldamine läbi andmesideühenduste kaasajastamise - Elamuarenduse soodustamine (üürimajad, soodustused noortele peredele) - Siseriikliku ja rahvusvahelise koostöö arendamine - looduskaitsealade proportsioonide säilitamine, majandustegevuse piirangute leevendamine kaitsealadel
Mikroettevõtete võimekuse tõstmine, turunduse tõhustamine	EL struktuurifondid
Maakonna turundus ja investorteenindus	

Noorte ettevõtlikkuse kasv, majandus- ja ettevõtlusõppe laiem rakendamine koolides	
Ettevõtluse aktiivsuse suurendamine	EL struktuurifondid
Elukeskkonna parendamine	

5.4 Külustuskeskkond

Läänemaa on tugevalt turismile orienteeritud maakond. Külastatavuse kõrghooaeg on juunist augustini, mil enamjaolt igale nädalavahetusele on planeeritud mõni suurem üritus. Madalhooajal on üritusi vähe ning osa turismiettevõtteid (peamiselt toitlustuskohad) hooajaväliselt ei tegutse.

Läänemaa teevad tuntuks ja tunnustatuks järgmised turismiressursid:

- rikkalik kultuuri- ja ajaloopärand- kirikud, tööstuspärandi objektid (Haapsalu raudteejaam, Risti raudteejaama kompleks);
- meri ja merega seonduvad tegevused, arenev mereliiklus;
- mitmekülgsed tegevused ja tooted, väljatöötatud tootepaketid ja turismimarsruudid;
- kaunis, hoitud ja palju tegevusi pakkuv loodusressurss (Matsalu rahvuspark, Marimetsa raba, Nõva rannad ja metsad, linnuvaatlus, jahiturism ja fototurism);
- väikesaared (Vormsi, Osmussaare)
- eestirootsi kultuur;
- lastega peredele suunatud võimalused ja pakkumised;
- head võimalused terviseturismiks (kvaliteetsed spaad, sportimisvõimalused, terviserajad);
- rahulik ja elitaarne puhkus kuurortlinnas;
- atraktiivsed sündmused ka madalhooajal (kultuuri- ja spordisündmused);
- arenev loomemajandus (kunst ja sündmused);
- huvitav maaelu – külamiljö, rookatused, kiviaiad, pärandkultuuri objektid;
- kättesaadavad võimalused erivajadustega ning eriliste vajadustega inimestele, alternatiivne kommunikatsioon

Tuntumad üritused on Itaalia muusika päevad, American Beauty Car Show, Augustibluus, Joogafestival, Rock in Haapsalu, Valge Daami päevad, rahvusvaheline õudusfilmide festival HÖFF, Nostalgiapäevad, Piirsalu jaanituli, Noarootsi saunaralli, Lestafestival Nõval, Helisev Kullamaa, Rahvusvaheline orelifestival.

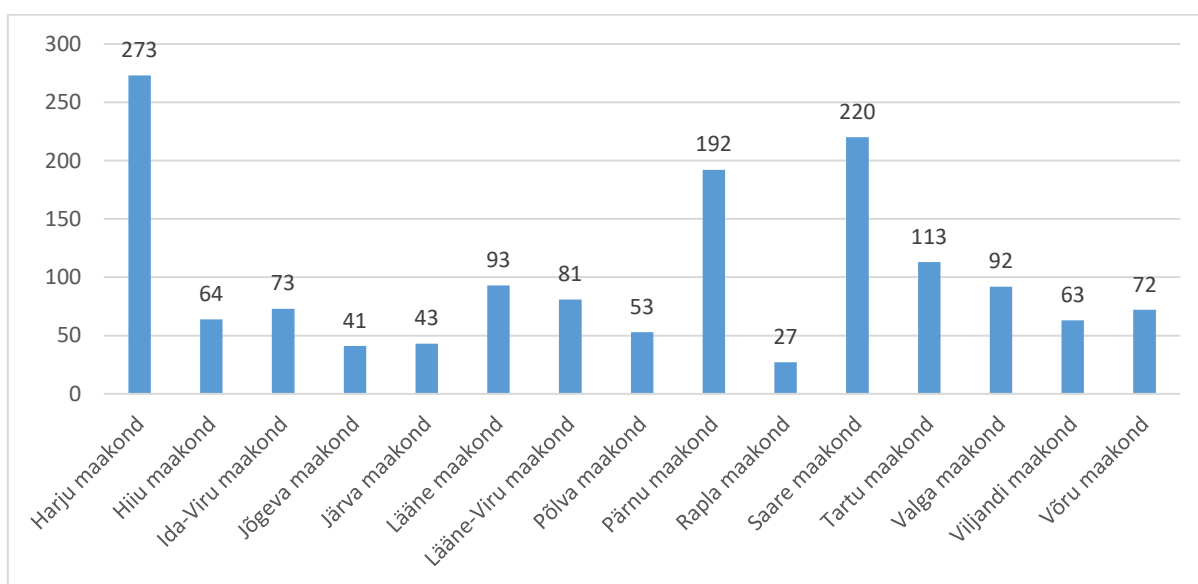
Hooajaväliselt toob maakonda turiste juurde linnuvaatluse üha suurenev populaarsus. Lisaks sellele on loodusturismi seisukohalt olulised jahi- ja kalandusturism, samuti fototurism. Talvine kalapüük merejää või Kasari jõel on tuntud üle Eesti, linnuvaatlus väljaspool kaitsealasid on huvilisele sama paeluv kui mõne rahvuspargi südames ja need tegevused annavad Läänemaale külustuskeskkonnana lisaväärtusi. Looduse tasakaalu arvestav ja asjatundlik jahiturism läbi pädevate korraldajate annab võimaluse majutusettevõtetele leevendada sügistalvist madalseisu majutusasutustes,

kuna Läänemaale omaselt mittetulundusühingutena tegutsevates jahiseltsides on asjatundlikke inimesi, kes suudavad tagada jätkusuutliku ulukivaru kasutuse ja säilimise. Läänemaal on ettevõtjaid, kes suudavad ulukiliha toodanguna väärindada ning turundada.

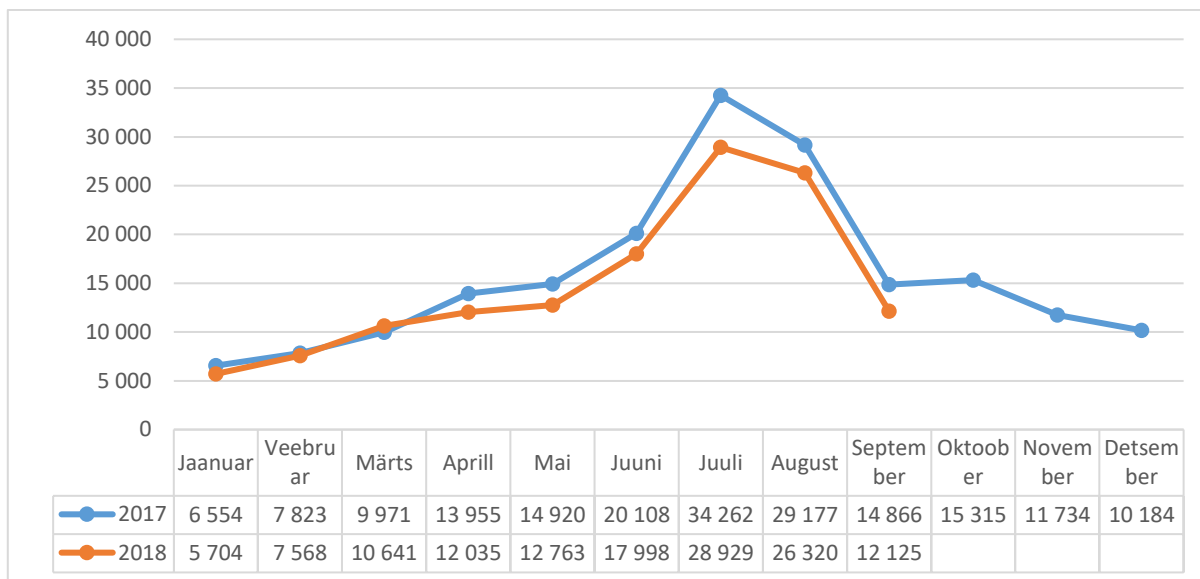
Turismiinfo on koondatud portaali visithaapsalu.com, kust saab infot maakonnas tegutsevate turismiettevõtete ning ka toimuvate ürituste kohta. Eraldi portaali on Haapsalus toimuvate ürituste kohta (suvi.visithaapsalu.com), mis keskendub linnas toimuvale. Samuti asub Haapsalus turismiinfokeskus, mille eesmärk on piirkonna turismialase info kogumine, säilitamine ja levitamine asjast huvitatud isikutele.

Ametlike majutuskohdade külastuste arv on Statistikaameti andmetel 2018.a võrreldes eelnevate perioodidega langenud (5333 ööbimist vähem kui 2017). Samas on näitajaid omavahel keeruline võrrelda, kuna haldusreformiga muutusid ka maakonnapiirid.

Joonis 23. Majutuskohdade arv maakondade lõikes, 2017.a.²³

²³ Statistikaamet

Joonis 24. Ööbimiste arvu võrdlus Läänemaal, 2017.a. ja 2018. a.²⁴

Turismivaldkonna üksikasjalikumad detailid, sh tegevuskava ja investeeringuvajadused, on kirjeldatud Läänemaa turismi arengukavas.

Valdkonna eesmärk:

E9: Läänemaa on atraktiivne ja tuntud kultuuri- ja turismisihtkoht.

Väljakutsed	Võimalused
Vähene külastatavus madalhooajal	Äri- ja konverentsiturismi arendamine Turismihoodaja pikendamine
Puudub kohaliku toidu bränd	Kohalike mahe- ja väiketootjate potentsiaal
Ranna- ja merekultuuri vähene tuntus	Kultuuripärandi tutvustamine, üritused
Majutusasutuste ülerahvastatus kõrghooajal	Uute investorite toomine maakonda
Võõrkeelne kohapealne transpordiinfo on puudulik ja võõrkeelse transporditeeninduse kvaliteet madal	Parandamine erainvestorite toel
Uute turismiattraksioonide loomine	Dirhami külastuskeskuse rajamine
Väikesaarte eripära ärakasutamine	Rannikualade ja väikesadamate kasutamine turismi arendamiseks, väikesaarte eeliste ärakasutamine
Supelrandade seisukord	Randade korrastamine
Majutuse hinnatõus, samas konkureerivad turul ka mitteametlikud majutusepakkujad	Turu korrastamine koostöös MTA-ga
Puudub lastega peredele suunatud kõrgema klassi spaahotell	Koostöö erasektoriga (olemasolevad spaad, uued investandid)

²⁴ Statistikaamet, oktoober 2018

Puudub kvaliteetne, innovatiivne, terviklikult väljaarendatud hooajaväline, talve- ja segmendipõhine tootearendus Piirkonna omapära ja omanäolisuse vähene kasutamine	• Turismi madalhooaja turundusprogrammi väljatöötamine • Linnuvaatlusturism • Rabade potentsiaal, loodusturismi kasutamine ja propageerimine loodussäästlikul moel • Matsalu rahvuspargi, Silma ja Nõva looduskaitseala matkaradade ja puhkekohtade arendamine koostöös Riigi Metsamajandamise Keskusega (RMK). • Kultuuripärandi kasutamine - rannarootsi, Haapsalu ja Kullamaa, kirikud Ridalas, Lääne-Nigulas, Martnas, Noarootsis, Nõval jm • Sporditurismi arendamine (Palivere turismi- ja tervisespordikeskuse lumetootmisvõimekuse väljaarendamine, nõlvale tõstuki rajamine, radade parendamine) • Terviseturismi jätkuv propageerimine ja arendamine
---	--

Eesmärgid	Arengu-, tegevussuunad
Turismiinfo on kvaliteetne ja kättesaadav	Maakonnaülese sündmustekalendri loomine
Piirkonna eripära ja kultuuripärandi arendamine	Piirkonna kultuuripärandi säilitamine, arendamine ja oskuslik esitlemine ning läbi tegevuste omavahelise koostöö suurenemine ja kogukondade omavaheline lõimumine
Sporditurismi arendamine	Spordirajatiste (ujula, staadionid, hallid) tutvustamine ja turundamine väljaspool maakonda
Läänemaa ranna- ja merekultuur on tuntud	• Rannikualade kasutamine turismi arendamiseks • Väikesadamate arendamine (Westmeri jahisadam, Sviby, Suur-Holmi, Veskiviigi ja Dirhami, Rälby, Nõva, Österby, Topu, Puise, Luige, Hara, Paslepa, Kiideva, Pusku ja Osmussaare) • Osmussaare turismipotentsiaali kasutamine (tuletorn,

	sadamahoone, külastuskeskus, suveniirid) • Vormsi kui säästva turismi sihtkoha turustamine, matkaradade rajamine, säästva turismi teenuste arendamine (jalgratta- ja räätsamatkad jne)
Mitmekülgne ja atraktiivne külastuskeskkond	• Turundusplaani väljatöötamine ja kestev arendamine • Läänemaa identiteedi säilitamine ja eripära rõhutamine • Läänemaa kultuuriturismi, terviseturismi, loodusturismi, huvialaturismi ja pereturismi valdkondade arendamise ja ühistegevuste toetamine • Maakonna portaali arendamine • Haapsalu raudteejaama kompleksi väljaarendamine Eesti Raudtee- ja Sidemuuseumina • Haapsalu Piiskopilinnuse külastuskeskuse arendamine, sh vabaõhuürituste korraldamiseks vajaliku infrastruktuuri rajamine • Kullamaa kultuurimuuseumi rajamine
Läänemaa kohalik toit on tuntud ja hinnatud	• Kohaliku toidu brändi loomine koos kohalike mahe/väiketootjatega • Toiduturu majandusliku jätkusuutlikkuse ja toiduturu väiketootmise ja töötlemise laiendamine ja kvaliteedi arendamine. • Toiduvaldkonna koostöövõrgustike arendamine, inimkapitali arendamine, uudsete lahenduste rakendamine ning piirkonnas kohalikult eripäral ja kultuuripärandil põhineva ettevõtluse arendamine • Turundamine messidel ja laatadel
Äriturismi arendamine	Konverentsivõimaluste turundamine
Maaturismi arendamine	säästva turismi toodete/teenuste arendus ja ühisturundus läbi rahvusvahelise koostöö Loode-Eesti piirkonna ühisturundus

6 ÜHISHUVID NAABERMAAKONDADEGA

1. Riisipere - Haapsalu - Rohuküla raudtee rajamine;
2. Lääne-Eesti saari ja mandrit ühendava kõrgepinge ringliini vajadus;
3. erinevate transpordiliikide omavaheline sidusus, head ühistranspordiühendused ühendamiseks lisaks Tallinnale ka Tartusse ja Pärnusse igapäevaselt aastaringselt vähemalt 2 korda päevas, ühistranspordivõimaluste ühtne, kiire ja õige info juhtimine;
4. UNESCO Biosfääri programmiala tähistamine ja tutvustamine koostöös Saaremaa, Muhu ja Vormsi vallaga;
5. merereostuse vältimine, merepäästevõimekuse tõstmine;
6. kogu regiooniga stipendiumite süsteemi käivitamine koos ettevõtetega 50/50% printsiiбил tudengite sidumiseks maakonna ettevõtetega;
7. taastuenergiaressursside kaardistus ja maakondliku kasutusplaani koostamine, sh välisinvesteeringute kaasamiseks;
8. ettevõtete digitaliseerimise koordineerimine tootmistõhususe arendamiseks ja automatiseerimiseks;
9. teadlik karjäärnõustamine õppijate osakaalu suurendamiseks kutseõppes;
10. matka- ja tervisespordiradade võrgustiku ühendamine;
11. Läänemaal asuva kultuuri- ja spordi infrastruktuuri kasutamine (Risti valgustatud kunstmurustaadion) ning koostöö huvitegevuse ja hariduslike tugiteenuste osas;
12. Rohuküla sadama arendamine.

7 MAAKONNA RUUMILISE ARENGU PÕHIJÕONED

Tulenevalt Läänemaa looduskeskkonnast ja geograafilisest asendist, muuhulgas ka naabermaakondade ja eriti pealinna lähedusest, tuleb maakonna arengu kavandamisel lähtuda järgmistest põhimõtetest, suundumustest ning piirangutest:

1. Lääne maakonnas on Eesti suurim kaitstavate loodusväärtuste osatähtsus - Looduskaitseseaduse kohaselt moodustavad kaitsealused objektid maakonna pindalast 28,7%²⁵
Loodusmassiivid koos pika liigendatud rannajoonega põhjustavad maakonna erinevate piirkondade ruumilise eraldatuse, mõjutades olulisel määral ehitus- ja majandustegevust (vahemaad erinevate piirkondade vahel on maismaad mööda pikemad kui nt merd mööda).
2. Lääne maakonna elanikkond on tugevalt seotud pealinna regiooniga, eriti tööalase rände kaudu.
3. Rahvastikunäitajaid iseloomustab kahanemise trend – suhteliselt suur eakate osakaal, pikaajaliselt negatiivne loomulik iive, nooremaeliste väljaränne suurematesse linnaregioonidesse ja nendest asjaoludest tulenev elanike arvu jätkuv kahanemine.
 - Väikseim kahanemine on Haapsalu linnastus ja Haapsalu-Tallinna majanduskoridori äärsetes keskustes (Taebla, Palivere, Linnamäe ja Risti).
 - Statistikaameti rahvastikuproгноosi kohaselt väheneb aastaks 2020 elanike arv enim Nõva ja Martna piirkondades.
4. Rahvastiku ja majandustegevuse koondumiskohad on Haapsalu linnastu ning põhimaantee koridorid.
5. Igapäevane töö ja vaba-ajaga seotud mobiilsus on muutunud üha intensiivsemaks ja aeganõudvamaks.
6. Endiste tugevate majandikeskuste arengut on iseloomustanud kiirem nõrgenemine võrreldes muutustega hajaasustuses.
7. Avatus merele – maakonnal on pikk rannajoon, olles atraktiivne nii elukohaeelistuste kui majandusaktiivsuse seisukohalt (sadamad ja turism).
8. Maakonna identiteeti kujundavad mereäärne asukoht, säilinud rannarootsi pärandkultuur ja loodukaitseliste alade rohkus.
9. Konflikt sotsiaal-majanduslike huvide ja loodusliku keskkonna säilitamise vahel (looduskeskkond kui väärtus iseenesest ning kvaliteetse elukeskkonna tagaja vastandub majanduslikele huvidele).
10. Ehitus- ja arendustegevuse läbiviimisel tuleb arvestada loodukaitseliste piirangutega.
11. Töökohtade vähesus, hooajalisus ja madal tööhõive. Suveperioodil leevendavad madalat tööhõivet peamiselt turismitööstusega seotud töökohad, mis näitab maakonna majandusliku konkurentsi võime ja aktiivsuse tugevat sõltuvust hooajalistest tegevustest.
12. Traditsiooniliste majandusharude nagu kalapüük ja põllumajanduse tagasihoidlik osakaal maakonna koguhõives – eelkõige kasutatakse omatarbe vajaduste rahuldamiseks, mis ei võimalda vajalikku sissetulekut.

²⁵ http://loodus.keskkonnainfo.ee/avalik/el_fil/kaitstav_territ31122017.htm

8 SEOSSED TEISTE ARENGUDOKUMENTIDEGA

Lääne maakonna arengustrateegia on kooskõlas Lääne maakonnaplaneeringuga aastani 2030. Samuti on arengustrateegia olulisteks alusdokumentideks Haapsalu linna arengukava aastateks 2018-2028, Lääne-Nigula arengukava aastateks 2018-2026 ja Vormsi valla arengukava aastateks 2011-2015 (arengukava 2018+ koostamisel).

Naabermaakondade ühiste huvide kirjeldamisel on kasutatud ka 2018. a töös olevate Hiiumaa, Saaremaa, Pärnumaa, Raplamaa ja Harjumaa arengustrateegiate töömaterjale. Teabevahetus on toimunud maakondlike arendusorganisatsioonide ühiste seminaride ja koolituste käigus.

Läänemaa arengustrateegia 2035+ aitab ellu viia järgnevate riiklike arengudokumentide eesmärgi ja alaeesmärgi.

1. Üleriigiline planeering „Eesti 2030+“:
 - olemasolevale asustusstruktuurile toetuva mitmekesise ja valikuvõimalusi pakuva elu- ja majanduskeskkonna kujundamine;
 - tagatud on kiire, piisava sagedusega ja mugav ühendus välismaailmaga.
2. Konkurentsivõime kava "Eesti 2020":
 - saavutada tootlikkuse kiire kasv nii suurema kapitalimahukuse kui ka kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste kaudu;
 - hoida kõrget tööhõive taset.
3. Eesti säästva arengu riiklik strateegia "Säästev Eesti 21":
 - heaolu kasv;
 - sidus ühiskond;
 - ökoloogiline tasakaal.
4. Heaolu arengukava 2016-2023:
 - tööhõive kõrge tase ning pikk ja kvaliteetne tööelu;
 - tööjõu nõudluse ja pakkumise vastavus tagab tööhõive kõrge taseme ning kvaliteetsed töötingimused toetavad pikaajalist tööelus osalemist;
 - inimeste majanduslik toimetulek on aktiveeriva, adekvaatse ja jätkusuutliku sotsiaalkaitse toel paranenud.
5. Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020:
 - Eesti elanikud on ettevõtlikud ning ettevõtted ambitsioonikad;
 - Eesti ettevõtted toodavad efektiivselt kõrge lisandväärtusega tooteid ja pakuvad innovaatilisi teenuseid.

6. Noortevaldkonna arengukava 2014-2020:

- noorel on avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks, mis toetab sidusa ja loova ühiskonna kujunemist.

7. Transpordi arengukava 2014-2020:

- Eesti transpordisüsteem võimaldab inimeste ja kaupade liikumist kättesaadaval, mugaval, kiirel, ohutul ja kestval moel;
- mugav ja nutikas liikumiskeskond;
- kvaliteetsed teed ja sujuv liiklus;
- liikluskahjude vähenemine;
- transpordi keskkonnamõjude vähenemine;
- mugav ja kaasaegne ühistransport.

8. Eesti riiklik turismiarengukava 2014-2020:

- Eesti on reisisihina tuntud, hästi ligipääsetav ning Eesti turismitooted ja -teenused on rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised;
- Eesti turismiattraktsioonid ja Eestis toimuvad sündmused on rahvusvaheliselt huvipakkuvad ja reisimotivatsiooni loovad;
- Eesti turismisihtkohad ja neile omased turismitooted on rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised.

9. Eesti infoühiskonna arengukava 2020:

- majanduse kasvu, riigi arengut ja elanike heaolu toetav IKT-taristu.

10. Eesti elukestva õppe strateegia 2020:

- elukestva õppe võimaluste ja töömaailma vajaduste vastavus.

11. Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020:

- Tervena elatud eluiga on Eestis aastaks 2020 pikenenud meestel keskmiselt 60 ja naistel 65 eluaastani ning keskmine eeldatav eluiga on pikenenud meestel 75 ja naistel 84 eluaastani;
- elu-, õpi- ja töökeskkonnast tulenevad terviseriskid on vähenenud
- rahvastiku kehaline aktiivsus on suurenenud, toitumine on muutunud tasakaalustatumaks ja riskikäitumine on vähenenud;
- kõigile inimestele on tagatud kvaliteetsete tervishoiuteenuste kättesaadavus ressursside optimaalse kasutuse kaudu.

9 MÕÕDIKUD

Mõõdikud kirjeldavad strateegiliste eesmärkide täitmist läbi numbriliselt või hinnanguliselt mõõdetavate väärtuste.

E1. Maakonna elatustase on kõrgem Eesti keskmisest

1. Brutopalk maakonnas on üle Eesti keskmise (2017.a. keskmine 1017 eurot, riigi keskmine 1221 eurot)
2. Ravikindlustusega kaetud inimeste osakaal 100% (2018.a -93%)
3. Maakonnas toodetud SKP elaniku kohta võrdluses Eesti keskmisega
4. Toetus toimetulekupiiri tagamiseks elaniku kohta alla Eesti keskmise (2018.a tase 19,49 eurot elaniku kohta, Eesti keskmine 13,91)
5. Mediaanpalk maakonnas kasvab (2018.a. III kv 933 eurot)
6. Töötuse määr võrdluses Eesti keskmisega väheneb (2018.a tase 4,2%, Eesti keskmine 4,6%)

E2. Igal läänlasel on töökoha ja eneseteostuse võimalus Läänemaal

1. Tööpendelränne maakonnast välja väheneb (2011.a. uuringu kohaselt 10% tööealisest elanikkonnast)
2. Kõrgharidusega elanike osakaalu tõus (tase 2018.a. 19,3%)
3. Majanduslikult aktiivsed üksused/ettevõtted
4. Investeeringud maakonda (eurot)
5. Töökohtade arvu kasv
6. Aktiivsete külaühenduste arv (rahataotlejad)/ühenduste arv
7. Harrastuskollektiivide arv maakonnas

E3. Maakonna elanike arvu muutus on positiivsem võrreldes Eesti keskmisega

1. Asustustiheduse kasv (in/km²) – 2017.a. tase 11,4; Eesti keskmine 29,8
2. Elanike arvu muutus võrreldes eelmise aastaga on positiivne (2018.a. negatiivne)
3. Sündide arv on surmade arvust (2018.a. oli surmade arv suurem)
4. Positiivne rändesaldo (2017.a. tase oli -6)
5. Noorte (16-25) osakaal elanikkonnast kasvab (2018.a 10,72%)

E4. Maakonnas on igapäevaeluks vajalikud teenused kättesaadavad ja kvaliteetsed

1. Teenuste kvaliteedi ja kättesaadavusega rahulolu kasv maakonnas (allikas: rahuloluuring)
2. Avalike teenuste kättesaadavus vastab elanike vajadustele (allikas: rahuloluuring)
3. Kiire internetiühendusega majapidamiste ja ettevõtete iga-aastane kasv
4. Perearstipraksiste arv jääb samaks (2018.a töötab 10 praksist)

E5. Maakonnas on võimalik omandada heatasemelist üld-, kutse- ja kõrgharidust

1. Riigieksamite tulemused on kõrgemad võrreldes Eesti keskmisega
2. Väljalangevus üldhariduskoolides väheneb
3. Väljalangevus kutsehariduses väheneb
4. Väljalangevus kõrgharidusõppes väheneb
5. Kutseõppes õpetatavate õppekavade arv tõuseb (2018.a. 12 valdkonda, 30 eriala)
6. Kõrgkoolis õpetatavate õppekavade arv tõuseb (2018.a. 4 tk)

E6. Läänemaal on väga hea ja kiire ühendus pealinna regiooniga

1. Busside väljumised Tallinnasse ja Pärnusse erinevatel aegadel vastavad sõitjate ootustele (allikas: rahuloluuring)
2. Riisipere-Turba-Haapsalu raudtee on taastatud

E7: Head maakonnasisesed transpordiühendused

1. Ühistranspordi rahulolunäitajate tõus (allikas PEÜTK)
2. Sõitjate arvu kasv (allikas PEÜTK).
3. Rajatud uued püsiühendused (Noarootsi, Vormsi)
4. Rajatud on Haapsalu ümbersõidutee või muu püsiühendus
5. Kõvakattega teede osakaal suureneb (2018.a.
6. Toimiv ühtne ühistranspordisüsteem (sõiduajad, piletiinfo)

E8: Läänemaa on turvalise ja tervisliku elukeskkonnaga maakond

1. Registreeritud kuritegude arvu vähenemine (2017.a. 187 tk)
2. Registreeritud ja lahendatud kuritegude vahe väheneb
3. Õnnetusjuhtumite arvu võrreldes eelnevate aastatega väheneb
4. Inimkannatanutega liiklusõnnetuste arv elaniku kohta väheneb
5. Keskmise oodatav eluiga tõuseb (keskmine 73,2 aastat, EL keskmine 78 aastat)
6. Looduskaitsealade osakaalu säilimine (2018.a. 28,74% kogupindalast)
7. Haapsalu lahe rannikuveekogumi seisund on hea/rahuldav (2018.a. tase väga halb)
8. Läänemaa jäätmejaamade võrgustiku arendamine (2018.a. 1 jäätmejaam)
9. Omavalitsustel on ühtne jäätmekava (2018.a. igaühel oma kava)

E9: Läänemaa on atraktiivne ja tuntud kultuuri- ja turismisihtkoht

1. Ööbimiste arvu tõus võrreldes eelmise aastaga
2. Turismisektori müügitulu tõus võrreldes eelmise aastaga

10 SEIRE

Arengustrateegia elluviimine toimub nelja-aastaseks perioodiks koostatud arengustrateegia tegevuskava alusel. Tegevuskava koostatakse eraldiseisva

dokumendina ning selle kinnitavad kohalike omavalitsuste volikogud. Tegevuste elluviimise eest vastutavad tegevuskavas nimetatud organisatsioonid.

Arengustrateegia tegevuskava tulemuste mõõtmise ja hindamise eest vastutab SA Läänemaa, kes korraldab ka seiret ja koostab seireraporti koostöös maakonna omavalitsustega. Uuendatud tegevuskava esitatakse kohalike omavalitsuste volikogudele kinnitamiseks.

Maakonna arengustrateegia ja selle muudatused kinnitatakse SA Läänemaa nõukogu otsusega. Dokument koos muudatuste ja seireraportitega avalikustatakse SA Läänemaa kodulehel.